

Ramon Corts i Blay, prev.

LA REDACCIÓ DELS DECRETS
DE LA CÚRIA ROMANA (1928-1929)
SOBRE LA “QÜESTIÓ CATALANA”
DURANT LA DICTADURA
DE PRIMO DE RIVERA

ÍNDIX

I. La visita apostòlica de 1928 a Catalunya.....	1
II. La redacció dels decrets de les congregacions romanes	5
La inquietud del Govern espanyol.....	5
III. Els decrets i les instruccions romanes.....	16
Penitenciaria Apostòlica	18
Congregació dels Ritus.....	23
Congregació per als Seminaris	31
Congregació del Concili	39
Congregació Consistorial.....	52
IV. Disposicions de la Congregació per als Religiosos.....	57
Visites apostòliques als jesuïtes catalans i als benedic- tins de Montserrat	66
V. Consideracions finals sobre els decrets i les disposicions romanes.....	70
Apèndix documental.....	79

ÍNDIX

I. La visita apostòlica de 1928 a Catalunya.....	1
II. La redacció dels decrets de les congregacions romanes	5
La inquietud del Govern espanyol.....	5
III. Els decrets i les instruccions romanes.....	16
Penitenciaria Apostòlica	18
Congregació dels Ritus.....	23
Congregació per als Seminaris	31
Congregació del Concili	39
Congregació Consistorial.....	52
IV. Disposicions de la Congregació per als Religiosos.....	57
Visites apostòliques als jesuïtes catalans i als benedic- tins de Montserrat	66
V. Consideracions finals sobre els decrets i les disposicions romanes.....	70
Apèndix documental.....	79

LA REDACCIÓ DELS DECRETS
DE LA CÚRIA ROMANA (1928-1929)
SOBRE LA “QÜESTIÓ CATALANA”
DURANT LA DICTADURA DE PRIMO DE RIVERA*

RAMON CORTS I BLAY

I. LA VISITA APOSTÒLICA DE 1928 A CATALUNYA

En aquesta mateixa revista hem publicat ja tres articles sobre la visita apostòlica de 1928 que féu monsenyor Tedeschini a Catalunya,¹ segons les

*Aquest article ha estat publicat en castellà, amb el títol «La redacción de los decretos de la Curia romana de 1928 y 1929 sobre la “Cuestión Catalana”» en el darrer número de la revista del Centro de Historia Eclesiástica de España en Roma, institut annex a la Iglesia Nacional Española de Santiago y Montserrat a Roma, *Anthologica Annuaria*. Aquesta versió catalana, respecte a l'anterior, hi afegeix el fruit de la investigació en arxius que no foren visitats durant la redacció de l'article en llengua espanyola, com també hi afegeix nous documents en el seu Apèndix documental.

1. *Federico Tedeschini* (Antròdoco, diòcesi de Rieti, 12 d'octubre de 1873 – Roma, 2 de novembre de 1959). En 1900 passà al servei de la Secretaria d'Estat. Benet XV el nomenà substituït de la Secretaria d'Estat. El 31 de març de 1921 fou nomenat nunci d'Espanya, i el 30 d'abril, arquebisbe de Lepant, el mateix títol que ostentà Achille Ratti, futur Pius XI. Arribà a Madrid el primer dia de juny de 1921 i hi romangué fins a l'11 de juny de 1936, cinc setmanes abans de l'inici de la Guerra Civil. Pius XI el creà cardenal en el consistori del 13 de març de 1933, però reservat *in pectore*, no fou fet públic el seu nom fins al consistori del 16 de desembre de 1935. Rebé la birreta cardenalícia, amb permís, encara que de mala gana del Sant Pare, de mans del president de la República, Niceto Alcalá Zamora –catòlic practicant. Un cop tornat a Roma tingué encara diversos càrrecs, entre ells el d'arxiprest de la Pa-

fonts de l'Arxiu Secret Vaticà.² Diguem un cop més que fou encarregada per Pius XI al seu nunci a Espanya, el mateix Tedeschini, per esbrinar quin ús hom feia a Catalunya de la llengua catalana en la predicació i en l'ensenyament de la doctrina cristiana, quan les denúncies que arribaven a la Santa Seu eren que s'hi conculcaven els drets dels castellanoparlants i que fins alguns bisbes i la majoria de la clerecia, així com molta part del poble fidel, donaven llur suport als corrents catalanistes, àdhuc separatistes.

Al darrera de l'origen de la visita hi havia certament les pressions de la Dictadura militar de Miguel Primo de Rivera, marquès d'Estella³ –com

triarcal Basílica Vaticana, el març de 1939. Mangué una estreta relació personal amb Benet XV i fou, junt amb Eugenio Pacelli, amic i protegit del secretari d'Estat, cardenal Gasparri. Ambdós, Pacelli i Tedeschini, es professaven una fina i sincera amistat. V. CÀRCEL ORTÍ, *La II República y la Guerra civil Española en el Archivo Secreto Vaticano*, I.-1, *Documentos del año 1931 (febrero – julio)*, Madrid 2011, 1-15: ID., «Documentos del Pontificado de Pío XI sobre España (1922-1939)»: *Analecta Sacra Tarraconensia* 80 (2007) p. 236.

2. Vegeu els nostres articles «La visita apostòlica de 1928 del nunci Tedeschini a Barcelona, un intent de repressió d'una pastoral en català»: *AnalTar* 81 (2008) 197-603, «L'informe final de la visita apostòlica de 1928 del nunci Tedeschini a Catalunya»: *Ibid.*, 83 (2010) 485-757, i «La visita del nunci Tedeschini de 1928-1929 a Montserrat»: *Ibid.*, 84 (2011) 839-870.

Posem a continuació les sigles dels arxius que hem consultat:

De l'Estat de la Ciutat del Vaticà:

ACC (*Archivio della Congregazione per il Clero*). Abans, de la *Sacra Congregazione del Concilio*.

ACCS (*Archivio della Congregazione per le Cause dei Santi*). Hi ha una part de l'arxiu de la *Sacra Congregazione dei Riti*.

ACEC (*Archivio della Congregazione per l'Educazione Cattolica*). Abans, *Sacra Congregazione dei Seminari e delle Università degli Studi*.

AA.EE.SS. (*Affari Ecclesiastici Straordinari*) Arxiu de la *Segreteria di Stato*. Des del gener de 2011 l'arxiu d'aquesta Congregació es troba a la Secretaria d'Estat.

ACV (*Archivio della Congregazione dei Vescovi*). Hi ha l'arxiu de la *Sacra Congregazione Consistoriale*.

APA (*Archivio della Penitenziaria Apostolica*).

ASV (*Archivio Segreto Vaticano*), fons *Archivio Nunziatura di Madrid*.

De fora de l'Estat de la Ciutat del Vaticà:

ADB (*Arxiu Diocesà de Barcelona*), *Arxiu Dr. Lluís Carreras*.

ADM (*Arxiu Diocesà de Mallorca*), fons *Miralles*.

ADU (*Arxiu Diocesà d'Urgell*), fons *bisbe Guitart*.

AFPC (*Arxiu del Foment de Pietat Catalana*), *Recull de notícies històriques I (1909-1993)*.

AHAT (*Arxiu Històric de l'Arxidiòcesi de Tarragona*), fons *Francesc d'A. Vidal i Barraquer*.

ho reconeix la mateixa Santa Seu—,⁴ la qual veia en el catalanisme dins de l'Església una amenaça als seus intents per assolir la unió d'Espanya entre tots els components de la vida social i política, fins i tot de la mateixa Església. De tot això, en deia també «espanyolitzar Catalunya».⁵ Realment és el que pretenien d'assolir el dictador i els seus delegats a Catalunya, els generals Emilio Barrera, capità general,⁶ i Joaquín Milans del Bosch, el governador civil,⁷ els quals cercaven, a més, la col·laboració de la mateixa Església amb aquest pla, imprescindible per a emprendre la regeneració—deien— d'Espanya.

3. *Miguel Primo de Rivera y Orbaneja* (Cadis 1870 – París 1930), militar i polític, segon marquès d'Estella, en 1922 fou nomenat capità general de Catalunya, en 1923 prengué la direcció del Directori militar que acabaven de constituir diversos militars, en un cop d'Estat, el 15 de setembre. Dimití el 26 de gener de 1930. En un principi, per mor de les promeses d'un cert regionalisme fetes per Primo de Rivera, els sectors conservadors de Catalunya, especialment la Lliga Catalana, acceptaren el cop d'Estat. La supressió de la Mancomunitat de Catalunya i altres mesures anticatalanistes provocaren la ruptura amb el dictador a principis de gener de 1924. Per a aquest període ens remetem a J. M. ROIG I ROSSICH, *La dictadura de Primo de Rivera a Catalunya. Un assaig de repressió cultural*, Abadía de Montserrat, 1992.

4. "Promemòria de la Congregació d'Affers Eclesiàstics Extraordinaris sobre la Qüestió catalana." Any 1930 (original): AA.EE.SS., *Spagna, 1928, pos 589, fasc. 19, f. 24*. Vegeu el nostre apèndix documental número 1.

5. Aquesta expressió, l'emprava el general Primo de Rivera, el qual creia que «Catalunya estava excessivament catalanitzada [...] que el que convenia era precisament espanyolitzar-la». Així hom pot llegir-ho en una «Relació de fets ocorreguts a Barcelona els dies 8 i 9 de gener de 1924», quan el Dictador convocà diversos representants de partits i d'institucions catalanes per a demanar llur col·laboració amb els seus intents més amunt esmentats. Aquest document es conserva entre els papers del bisbe Justí Guitart d'Urgell, el qual document li fou lliurat potser per Francesc Maspons i Anglès. «Relació de fets ocorreguts a Barcelona el dies 8 i 9 de gener de 1924»: ADU, *Bisbe Guitart 2. El bisbe Guitart i la llengua catalana en l'Església 1924-1939*.

6. *Emilio Barrera Luyando* (Burgos 1869 – 1943), militar, capità general de Catalunya de 1924 fins al 1930. Succeí en aquest càrrec al general Miguel Primo de Rivera. Com a capità general exercí una política repressora del moviment catalanista, com era la pròpia del Directori militar de Primo. Es revoltà contra la Segona República. H. RAGUER, «La política anticatalanista de la Dictadura segons una correspondència íntima»: *AnalTar 84* (2011) 736-737.

7. *Joaquín Milans del Bosch y Carrió* (Barcelona, 1854 – Madrid, 1936), fou capità general de Catalunya (1918-1920) i durant la Dictadura de Primo de Rivera, governador civil de Barcelona (1924-1930) i destituït en acabar la Dictadura. Se sentia vinculat ideològicament als principis del Govern militar i del seu inspirador. Durant aquest temps reprimí algunes entitats i algunes manifestacions tingudes per catalanistes. Era l'avi del general que intervingué en el frustrat cop d'Estat del 23 de febrer de l'any 1981.

Roma rebé igualment les pressions de l'ambaixador d'aquest Govern prop de la Santa Seu, el marquès de Magaz,⁸ quan demanava la seva intervenció per a frenar l'esponerós moviment catalanista que hom vivia aleshores en tot l'àmbit de la província eclesiàstica tarraconense. Hi havia encara l'acció en aquest sentit del mateix nunci, puix que amb els seus informes contribuí, i no pas poc, a alarmar el secretari d'Estat, el cardenal Pietro Gasparri,⁹ i fins el mateix Sant Pare sobre els abusos –deia–, que cometien els eclesiàstics a Catalunya volent imposar el català i exterminar el castellà.

En fi, d'aquesta manera és com hom arribà a la decisió de Roma, que ja coneixem, de decretar una visita apostòlica a tot Catalunya per veure quin era l'abast real de la «*Questione catalana*», tal com en deia la mateixa Santa Seu. El cardenal Gasparri encarregà, doncs, a monsenyor Tedeschini que emprengués una investigació a Catalunya, el 24 de febrer de 1928, per desig exprés del Papa, i li demanà que en fes un informe per presentar-lo a la Secretaria d'Estat.¹⁰ Després de la visita, el nunci redactà, com li fou sol·licitat, un amplíssim informe.¹¹

II. LA REDACCIÓ DELS DECRETS DE LES CONGREGACIONS ROMANES

8. *Antonio Magaz y Pers* (Barcelona, 1864 – Madrid, 1953), segon marquès de Magaz, director de l'Escola Naval Militar, almirall de l'armada espanyola. Vicepresident del Directori militar, tingué al seu càrrec el departament de Marina (1923-1925). Ambaixador d'Espanya prop de la Santa Seu, durant la Dictadura de Primo de Rivera i amb el franquisme, i a Berlín i Buenos Aires. Vegeu RAGUER, «Política anticatalanista de la Dictadura de Primo de Rivera»: *AnalTar* 84 (2011) 735-738.

9. *Pietro Gasparri* (Ussita, Norcia, 1852 – Roma 1934), secretari de la Congregació d'Afers Eclesiàstics Extraordinaris entre 1901 i 1906, fet cardenal per sant Pius X en 1907. Secretari d'Estat des del 13 d'octubre de 1914. Cessà en el càrrec per la mort de Benet XV, el 22 de gener de 1922, i reelegit per Pius XI, fou dimissionari el 7 de febrer de 1930. G. DE MARCHI, *Le Nunziature Apostoliche dal 1800 al 1956*. Prefazione di Mons. Antonio Samoré, Roma 1957, Roma 1957, p. 14. Vegeu també CÀRCEL ORTÍ, *La II República y la Guerra Civil española en el Archivo Secreto Vaticano*, I-1. *Documentos del año 1931 (febrero – julio)*, Madrid 2011, 343.

10. Carta personal del cardenal Gasparri al nunci Tedeschini. Vaticà, 23 de març de 1928: ASV, *Arch. Nunz. Madrid*, 833, *fasc. 1, f. 240*. Vegeu «Visita apostòlica a Barcelona de 1928» 200.

11. «Informe final del nunci sobre la visita apostòlica a Catalunya de 1928». Despatx n. 3403 del nunci Tedeschini al cardenal Gasparri. Madrid, 22 de juny de 1928 (original dactilografiat): AA.EE.SS., *Espanya, 1928, pos. 589, fasc. 10, ff. 2-217*. La data és del 22 de juny de 1928, però Tedeschini, el 17 de juliol, estava passant encara en net el seu Informe. Vegeu-ho en «Informe final de la visita apostòlica de 1928» 485-754.

La visita apostòlica a Catalunya s'acabà el 25 de maig de 1928. Un cop retornat a Madrid, el nunci redactà la *Inchiesta in Catalogna*, com anomenà el seu raport final, el qual datà el 22 de juny, encara que no devia arribar segurament al Vaticà fins a principis del mes d'agost.¹² El cardenal secretari estava frisós per haver en el seu poder l'Informe, que era ja «*alquanto in ritardo*», com ho assenyala a monsenyor Tedeschini, el 25 de juliol.¹³

LA INQUIETUD DEL GOVERN ESPANYOL

Deu dies abans, el marquès de Magaz, l'ambaixador espanyol prop de la Santa Seu, havia expressat també al cardenal Gasparri la seva inquietud i fins i tot escepticisme sobre el retard de l'arribada de l'escrit de Tedeschini a Roma: «*La tardanza, verdaderamente extraordinaria, del Nuncio de Su Santidad en Madrid, para emitir el informe que se le encomendó respecto al problema catalán, va formando en mi ánimo, muy a pesar mío, un gran fondo de escepticismo en cuanto a los resultados prácticos de tal información*».¹⁴

Per a pressionar la Santa Seu, el marquès de Magaz envià a la Secretaria d'Estat, a mitjan juliol de 1928, una còpia dactilografiada de la traducció a l'espanyol d'un article que circulava per Catalunya, «Spanish Dictator anda [sic, per *and the*] Vatican» —«*escrito evidentemente por un corresponsal catalán*», afegeix Magaz— del diari britànic, *The Manchester Guardian*.¹⁵

Aquest treball periodístic, passat ja d'actualitat, perquè era del mes d'abril,¹⁶ es mostrava molt crític amb la política religiosa de Primo de Rivera i amb les tenses relacions que mantenia amb el cardenal Vidal i Barraquer. Arribava fins al punt de dir veladament que el dictador havia amenaçat la Santa Seu de rompre relacions diplomàtiques si no accedia a escoltar les demandes de protesta que el mateix Govern adreçava contra

12. Les dificultats de la tardança a l'hora de trametre l'Informe a Roma podien provenir de l'incident que el visitador apostòlic tingué amb el seu secretari de visita, el pare Victoriano Pérez de Gamarra, respecte del qual Tedeschini descobrí, un cop finalitzada la visita, que era afecte a la causa del "biscaïtarrisme" i per això fou bandejat de la tasca de redacció del report final. Vegeu «Visita apostòlica a Barcelona de 1928» 205-206.

13. Carta del cardenal Gasparri al nunci Tedeschini. Vaticà, 24 de juliol de 1928: ASV, *Arch. Nunz. Madrid*, 836, f. 321. «Visita apostòlica a Barcelona de 1928» 755.

14. Carta del marquès de Magaz al nunci Tedeschini. Roma, 15 de juliol de 1928: AA.EE.SS., *Espanya, 1928*, pos. 589, fasc.7, f. 110. Vegeu el nostre apèndix documental número 2.

15. Carta del marquès de Magaz al nunci Tedeschini. Roma, 15 de juliol de

l'arquebisbe de Tarragona: «*España nunca había pedido nada del Papa y si la única demanda no era atendida, para qué finalidad seguiría teniendo*

1928: AA.EE.SS., *Spagna, 1928, pos. 589, fasc.7, ff. 110-110v*. Vegeu el nostre apèndix documental número 2. De l'article del *The Manchester Guardian*, ja n'hem parlat en la «Visita apostòlica a Barcelona de 1928» 204. A aquest diari, s'hi refereix també F. BADIA I BATALLA, *El copríncep Mons. Justí Guitart i el seu temps (1920-1940)*, Abadia de Montserrat 2007, 46-47. Vegeu la nota següent.

16. Tanmateix, Magaz ja tenia en el seu poder l'escrit del *The Manchester Guardian* el mes de maig de 1928. Carta del marquès de Magaz al cardenal Gasparri. Roma, deduïm que fou escrita el 7 de maig de 1928. Li diu que l'article periodístic «es una nueva prueba de los procedimientos a que apelan los catalanistas para conseguir sus fines. Vuestra Eminencia Reverendísima apreciará si conviene rectificar alguna de las muchas inexactitudes que el documento contiene». El text que fa a mans a Gasparri no és la mateixa traducció al castellà que hem trobat a *Affari Ecclesiastici Straordinari*. RAGUER, «Política anticatalanista de Primo de Rivera»: *AnalTar* 84 (2011) 818-820.

L'escrit «The Spanish Dictator and the Vatican», l'ambaixador Magaz el trameté encara a Primo de Rivera. Carta de Magaz al general Primo de Rivera. Roma 7 de maig. RAGUER 815. També, al governador militar de Barcelona. Carta de Magaz al general Emilio Barrera, Roma 15 de maig de 1928. RAGUER 818. Emilio Barrera escriví igualment sobre el *The Manchester Guardian* al marquès de Magaz a mitjan juny, «para que vea, Magaz, lo que son estos catalanistas». Carta del capità general de Catalunya, general Emilio Barrera, al marquès de Magaz, ambaixador d'Espanya prop de la Santa Seu. Barcelona, 16 de juny de 1928. RAGUER 824-825. Hi havia encara una versió en català d'aquell escrit, segons que es diu en una altra carta de Barrera a Magaz. Barcelona, 11 de juliol de 1928. RAGUER 827-828. Barrera n'expedeix una còpia en versió castellana a Magaz. Al final de la carta hi ha escrit de mà de l'ambaixador davant la Santa Seu: «Esta copia es exactamente igual a la que remití al general Barrera en 15 de Mayo, de la que sin duda se había olvidado el General». Uns dies després l'ambaixador contesta a Barrera dient-li, referint-se al *The Guardian*: «Desde luego es completamente inexacto cuanto se refiere a mi gestión y a las palabras que atribuye al Papa. Usted sabe perfectamente que en este asunto el Papa aún no ha dicho nada». Carta de Magaz a Barrera. Roma, 18 de juliol de 1928. RAGUER 829.

El text de què parlem del *The Manchester Guardian*, el tenia igualment el bisbe de Barcelona, Josep Miralles, i es conserva avui en el fons arxiu Miralles de l'Arxiu Diocesà de Palma de Mallorca. L'hi féu a mans el pare Gregori Sunyol de Montserrat. Carta del pare G. Sunyol al bisbe Miralles, 28 d'abril de 1928: ADM, *fons Miralles c. 4, ll. 40, núm. 15*. N'hi ha dues còpies. En parla també L. DE LLERA ESTEBAN, *Relaciones entre la Iglesia y el Estado desde la Restauración hasta la guerra civil de 1936. El archivo Miralles de Palma de Mallorca*, Milà 1984, 40. Igualment, en posseïa una còpia mecanografiada, "El Dictador español y el Vaticano", el bisbe d'Urgell, Justí Guitart: ADU, *Bisbe Guitart i la llengua catalana en l'Església, caps 2 (1924-1939)*.

España una Embajada ante el Vaticano?». L'esmentat article insinuava a més, com ho reblava Magaz, «que Pius XI donava suport a les tendències catalanistes i que per això existia una certa tibantor de relacions entre Espanya i la Santa Seu».¹⁷

A la vista d'aquesta constatació feta pel periòdic britànic, l'ambaixador alertava el secretari d'Estat amb aquests mots: «*Dejo a la alta consideración de Vuestra Eminencia Reverendísima las consecuencias que puede llevar la prolongación de este estado de cosas en que calla el único que puede restablecer el imperio de la verdad y llevar la paz y la calma a los espíritus*». L'al·lusió al Sant Pare és palesa. Més oculta és l'amenaça, feta ja en altres ocasions, de posar obstacles per part del Govern a les relacions amb la Santa Seu. Calia, doncs, conclou l'ambaixador, que el Vaticà tingués sense cap mena de tardança l'Informe final del nunci i que procedís a aplicar mesures correctores respecte del «*problema catalán*».

En aquell moment, Roma, que s'ocupava d'unes dificultats sorgides a l'Escola Pia a Catalunya i que enardien els ànims dels servidors de la Dictadura, el marquès de Magaz estava particularment inquiet respecte a la manera com la Santa Seu portava els temes mixtos catalans.¹⁸ Exigia més contundència de part del Vaticà i com que creia no veure-la pensava fins i tot que el Govern de Primo de Rivera amenacés la Cúria romana traient les urpes i donar-li alguna esgarrapada perquè experimentés així el mal que feia. Vet aquí com s'expressa en la intimitat al seu amic, el capità general de Catalunya: «*Es lástima que, de cuando en cuando, no les enseñemos las uñas a estos señores y hasta les hagamos algún arañazo. Están acostumbrados a hacer siempre lo que quieren, sin represalias, y que si alguna vez se les amenaza la amenaza no tenga efecto*».¹⁹ La idea de l'«esgarrapada» era, però, del mateix Primo de Rivera: «*Insisto en creer sería de un gran efecto conocieran aquí el dolor de un arañazo. Que en lugar de ser nosotros los que constantemente pedimos y reclamamos, fueran ellos los que tuvieran que hacerlo, como ocurre en otros países*».²⁰

Retornem al tema de l'Informe de Tedeschini. No era pas la primera vegada que tant l'ambaixador espanyol prop de la Santa Seu, com els principals actors que van provocar la visita apostòlica de Tedeschini a Catalunya, això és, els generals Primo de Rivera, Magaz i Barrera –junt amb el nunci–, els mateixos que havien expressat llur comuna preocupació

17. Vegeu el nostre apèndix documental número 2.

18. Ens hi referirem al final d'aquestes pàgines.

19. Carta del marquès de Magaz al general Barrera. Roma, 8 de setembre de 1928. RAGUER, «Política anticatalanista de Primo de Rivera»: *AnalTar* 84 (2011) 834.

per la dilació de Tedeschini a fer arribar a Roma la seva *Inchiesta*. Així, el president del Directori, a mitjan maig de 1928, manifestava que esperava la tornada a Madrid de monsenyor Tedeschini després del seu viatge per terres catalanes per a conèixer les seves impressions sobre el catalanisme a l'Església a Catalunya i poder corregir amb més eficàcia aquest fenomen en què continuava estant molt interessat.²¹

Però l'informe de la visita apostòlica no acabava mai d'ésser redactat. El capità general de Barcelona, Emilio Barrera, escrivia novament a finals de juny a Magaz comunicant-li que no sabia ni un mot del resultat de la informació del nunci i preguntava a l'ambaixador què podia fer ell mateix, perquè l'esperat report de la Nunciatura arribés el més prest a Roma.²²

El marquès de Magaz per la seva banda confessava, a mitjan juliol, el seu temor que el Papa trigués molt de temps a decidir-se a intervenir en la "Qüestió catalana". Tant si el nunci enviava l'Informe en aquell mateix moment, com si el portés ell mateix al Vaticà, val a dir en ple estiu —«*en que nadie hace nada dormirá el sueño de los justos hasta el otoño. Esta de tomar tiempo como aliado ha sido siempre la política de la Iglesia*»—, els resultats de la visita apostòlica demanarien força temps a ser actuats. En un impuls de confidencialitat, l'ambaixador es pregunta si no podria ser que el Govern preferís que fos el temps i no la gestió diplomàtica qui resolgués el «plet amb Catalunya».²³

Tanmateix, l'Informe del nunci no trigaria gaire a arribar a la Ciutat Eterna. En parlarem aviat. Ara diguem que la Santa Seu, a principis de setembre de 1928, estava ja estudiant com aplicar la *Inchiesta in Catalogna*, però l'ambaixador espanyol continuava movent-se per la Cúria per intentar de solucionar la "Qüestió catalana" a la manera com el Directori militar volia que fos resolta. Així, s'entrevistà el cinc de setembre amb el secretari d'Afers Eclesiàstics Extraordinaris, Francesco Borgongini Duca, que en aquell estiu era substituït del secretari d'Estat. El substituït, doncs, en el transcurs de l'audiència amb Magaz es referí a «*la neutralidad del*

20. Carta del general Primo de Rivera al general Barrera. Roma, 14 de setembre de 1928: RAGUER, «Política anticatalanista de Primo de Rivera»: *AnalTar* 84 (2011) 836.

21. Carta del general Primo de Rivera al marquès de Magaz. Madrid, 16 de maig de 1928. RAGUER, «Política anticatalanista de Primo de Rivera»: *AnalTar* 84 (2011) 821.

22. Carta del general Barrera al marquès de Magaz. Barcelona, 21 de juny de 1928. RAGUER, «Política anticatalanista de Primo de Rivera»: *AnalTar* 84 (2011) 825-826.

Santo Padre ante los manejos catalanistas». Aquesta expressió degué sortir dels llavis d'aquest alt curial arran de l'article del *The Manchester Guardian* i de la petició subsegüent que degué fer-li Magaz, en el sentit que la Secretaria d'Estat reaccionés en contra de les insinuacions del diari i d'altres ambients sobre l'eventual simpatia que el Papa semblava tenir pels catalanistes. La reserva mostrada per monsenyor Borgongini, limitant-se a parlar vagament de la neutralitat de la Santa Seu davant del moviment catalanista, inquietaren l'ambaixador espanyol, fins al punt –ho confessa ell mateix– que sortí «*algo alarmado*» de l'audiència.

És per això que el mateix dia de l'entrevista, l'ambaixador d'Espanya escriví al substitut de Secretaria d'Estat per fer-li avinent que al seu Govern li calia «*desvanecer la idea, cada vez más arraigada, que existe en España, y muy especialmente en Cataluña, de que el Santo Padre mira con simpatía las tendencias catalanistas*»; la qual cosa era com dir que no es conformaria amb una simple declaració privada de neutralitat respecte de la “Qüestió catalana”.²⁴ L'acció de la Nunciatura i de la Secretaria d'Estat del temps de Pius XI, afegim nosaltres, s'ocuparien prou que aquella idea –d'altra banda, gens fonamentada– de la simpatia del Papa per l'embranchida catalanista anés esvanint-se.

En aquella mateixa lletra de principis de setembre a monsenyor Borgongini, el marquès de Magaz fou més explícit que en la conversa que havien tingut al matí i així li diu clarament: «*El Gobierno español, que viene desarrollando desde 1923 una política tan favorable a los intereses de la Iglesia y de los católicos de España, podría solicitar de la Santa Sede un paternal apoyo a sus tendencias*». Una insinuació veritablement sorprenent.

Tot seguit, l'ambaixador parla al substitut d'una pastoral que el bisbe d'Estrasburg, monsenyor Ruch,²⁵ acabava d'adreçar, el 2 de setembre de 1928, als seus diocesans d'Alsàcia arran de les eleccions cantonals d'aquell any.²⁶ Per la nostra banda, recordem que aquella alsaciana regió havia retornat a França després de 1919, però que era de cultura i llengua originals alemanyes.²⁷ En la pastoral, el prelat protestava contra les temptatives «sectàries» d'aquells que volien negar el patriotisme dels catòlics alsacians envers França. Hi feia també una crida als seus sacerdots, el deure dels

23. Carta del marquès de Magaz al general Barrera. Roma, 18 de juliol de 1928. RAGUER, «Política anticatalanista de Primo de Rivera»: *AnalTar* 84 (2011) 829.

24. Carta del marquès de Magaz a monsenyor Borgongini Duca. Roma, 5 de setembre de 1928. RAGUER, «Política anticatalanista de Primo de Rivera»: *AnalTar* 84 (2011) 832-833.

quals és d'afavorir la unitat dels catòlics, de desaprovar l'aliança entre els autonomistes progermànics i de defensar l'Església, amenaçada pel corrent laïcista francès. Actuar diversament de les instruccions donades pel Bisbe, suposaria un risc de col·lisió amb la majoria dels francesos.

El general Primo de Rivera, que el mes de setembre es trobava a Roma i que s'havia entrevistat més d'una vegada amb monsenyor Borgongini Duca –a qui considerava que estava al marge de la “Qüestió catalana”–²⁸ i a qui atribuïa, a l'esmentada carta que escriví el marquès de Magaz al substitut de Secretaria d'Estat, l'aparició en *L'Osservatore Romano* d'un comentari de la pastoral del bisbe d'Estrasburg, en què inculcava, ja ho hem dit, l'obediència a França de les minories nacionalistes alsacianes. La publicació d'alguns fragments d'aquest text, tal com ho havia fet notar el mateix Borgongini Duca al general Primo de Rivera, demostrava que el Sant Pare aprovava completament, segons el marquès d'Estella, la tesi mantinguda pel bisbe Ruch i que «viene a dar, indirectamente, un mentís a los que creen pueden apoyar las tendencias separatistas en Cataluña».²⁹

En efecte, *L'Osservatore Romano* publicà el dia 12 de setembre de 1928 un resum comentat la pastoral del bisbe d'Estrasburg sobre els deures del catòlics alsacians, escrita el 2 del mateix mes, i que el diari vaticà havia manllevat del text de la pastoral aparegut en *La Croix* del dia

25. Charles-Joseph-Eugène Ruch (Nancy, Alsàcia, 1873 – Estrasburg 1945), bisbe, primer de Nancy i després d'Estrasburg (1905-1945), d'ascendència alsaciana i penetrat del sentiment de pertinença a aquesta regió, hagué de tenir tothora en compte les tendències proalemanyes del seu clergat i dels seus diocesans. Z. PIETA, *Hierarchia Catholica*. IX, Pàdua 2002, 66.

26. El «revuelo autonomista», en el seus vessants lingüístic, d'Alsàcia i Lorena –així com dels flamencs de Bèlgica, dels de parla alemanya al Tirol i respecte a les nacionalitats de la República Txecoslovaca –era un tema que interessava molt a alguns conspicus servidors de la Dictadura, particularment al capità general de Catalunya, el general Barrera i al marquès de Magaz des de Roma. Carta del general Barrera al marquès de Magaz. Barcelona, 22 de febrer de 1928. RAGUER, «Política anticatalanista de Primo de Rivera»: *AnalTar* 84 (2011) 753-754, 756, 762-763. Ambdós servidors de la Dictadura estaven perfectament assabentats de les disposicions del cardenal Van Roey, arquebisbe de Malines sobre l'ús del francès a les escoles de Bèlgica. Carta de Barrera a Magaz. Barcelona, 15 de març de 1928: RAGUER 769.

27. D'Alsàcia i Lorena com a eventual font d'argumentació sobre l'ús de la llengua francesa en aquella regió en contraposició a l'alemanya –tenint també en compte les orientacions eclesiàstiques en aquest camp de les llengües–, se n'ocupà també el general Barrera amb la intenció d'aplicar-les després a Espanya, en concret a Catalunya. Vegeu la citada carta del general Barrera, capità general de Catalunya, al marquès de Magaz. Barcelona, 22 de febrer de 1928. RAGUER «Política anticatalanista de Primo de Rivera»: *AnalTar* 84 (2011) 753-754.

4.³⁰ En la seva pastoral el Bisbe exposava en què consisteix el veritable patriotisme, segons els ensenyaments dels darrers papes, per concloure que els alsacians, bo i no haver pertangut sempre a França, des de la seva annexió a aquest país i des del moment que no en volen la separació «han d'estimar llur pàtria en virtut d'un precepte religiós, d'una llei divina natural i cristiana». D'aquesta manera el comentari del diari oficiós de la Santa Seu, seguint la pastoral que comentem, rebla la doctrina que exposa monsenyor Ruch sobre l'harmoniosa conciliació que hi ha d'haver entre «dos grans amors», el de la «pàtria gran» i el de la «pàtria petita». Un llenguatge que empraran molt sovint tant la Santa Seu en els decrets de les seves Congregacions respecte a la “Qüestió catalana”, com exponents de la Dictadura de Primo de Rivera, tal com ben aviat veurem. Per al bisbe d'Estrasburg, el bon alsacià és en definitiva qui sap unir els dos amors a què ens acabem de referir. Tant degué agradar la pastoral com el seu comentari a *L'Osservatore*, que el marquès d'Estella proposava al general Barrera que pensés en la conveniència que algun diari de Barcelona publicués el text de monsenyor Ruch contingut en el diari del Vaticà, que el mateix Primo de Rivera fa a mans del capità general de Catalunya.³¹

Retornem al nunci Tedeschini i al seu Informe sobre Catalunya. Sabem que es trobava a Roma des del començ d'agost de 1928.³² Potser fou aleshores quan lliurà personalment al seu amic, el cardenal Gasparri, el resultat de la seva investigació tan esperada pel secretari d'Estat i pel Govern de Madrid. Ignorem si tots dos, Gasparri i Tedeschini, passaren plegats alguns dies dels inicis de setembre a Viso, a la regió de l'Úmbria, on el cardenal es trobaria durant uns dies fent un recés espiritual al convent

28. «Mons. Borgongini, religioso lleno de méritos, de una gran ecuanimidad y que, como italiano que reside ordinariamente en Roma, está al margen de la cuestión catalana»: Carta del general Primo de Rivera al general Barrera. Roma, 14 de setembre de 1928: RAGUER, «Política anticatalanista de Primo de Rivera»: *AnalTar* 84 (2011) 835.

29. Carta de Primo de Rivera al general Barrera. Roma, 14 de setembre de 1928. En aquesta mateixa lletra, el marquès d'Estella deia al capità general de Barcelona: «Usted apreciará mejor que yo la utilidad de publicar la Pastoral [*de l'arquebisbe d'Estrasburg*] traducida del mismo Osservatore, en algún periódico de Barcelona. Al efecto le envío a usted el recorte correspondiente». RAGUER «Política anticatalanista de Primo de Rivera»: *AnalTar* 84 (2011) 856. Vegeu també la lletra que escriví Magaz a Primo de Rivera. Roma, 14 de setembre de 1928. RAGUER 837-838.

30. Hem comprovat que, efectivament, l'escrit del bisbe d'Estrasburg hagués aparegut en el diari oficiós de la Santa Seu, com així s'esdevingué: «Una pastorale del Vescovo di Strasburgo sui doveri dei cattolici alsaziani»: *L'Osservatore Romano*, número 212, dimecres 12 de setembre de 1928.

dels caputxins d'aquesta ciutat i on havia convidat Tedeschini a anar-hi per estudiar junts l'aplicació del document sortit de la Nunciatura de Madrid.³³ Allí, amb la *Inchiesta in Catalogna* a les mans, puix que el secretari d'Estat se l'havia emportat de primer al seu lloc d'estiu, Ussita, a l'Úmbria, podrien «parlar tranquil·lament de la “Qüestió catalana”».³⁴

El que és segur, doncs, és que Tedeschini era a Roma a primers del mes d'agost de 1928 i que hi tornava a ser almenys a finals de la primera quinzena setembre.³⁵ És natural, que nunci i secretari d'Estat s'haguessin entrevistat en alguna ocasió al Vaticà, i que durant les eventuals trobades haguessin tractat sobre el raport del nunci i de com posar en pràctica els seus continguts.³⁶ De fet, Tedeschini, retornat ja a Madrid, fa constar a mitjan octubre que, anteriorment, ja havia fet algunes observacions al cardenal Gasparri respecte a les mesures que calia aplicar en relació a la «gravíssima “Qüestió catalana”», segons l'expressió que fa servir Gasparri.³⁷

D'altra banda, existeix un Informe sobre la “Qüestió catalana”, elaborat per la Congregació d'Afers Eclesiàstics Extraordinaris, de 1930, en què hom pot llegir-hi que Tedeschini, vers la fi de l'any 1928, es trobava amb permís a la Ciutat Eterna, i que ajudà el secretari d'Estat a estendre totes les instruccions que després remetria als relatius dicasteris i des d'on haurien de sortir els famosos cinc decrets i altres decisions de què ens ocuparem a partir d'ara:

*«Sua Eminenza il Sig Cardinale Segretario di Stato verso la fine dell'anno 1928, coadiuvato da Mons. Tedeschini, che si trovava in congedo a Roma, stese personalmente tutte le istruzioni, che poi rimise ai relativi Dicasteri, affinché dessero alle medesime la opportuna forma e le inviassero agli Ordinari».*³⁸

31. Carta del general Primo de Rivera al general Barrera. Roma, 14 de setembre de 1928: RAGUER, «Política anticatalanista de Primo de Rivera»: *AnalTar* 84 (2011) 836.

32. Magaz, que era de vacances, envia salutacions a Tedeschini, de seguida que s'assabentà de la seva arribada a Roma. Carta del marquès de Magaz al nunci Tedeschini. Gran Hotel de Dobbiaco, 4 d'agost de 1928 (original manuscrit): ASV, *Arch. Nunz. Madrid*, 838, *fasc. 2, f. 332*.

33. Carta del cardenal secretari d'Estat Gasparri al nunci Tedeschini. Ussita, 6 de setembre de 1928: ASV, *Arch. Nunz. Madrid*, 836, *fasc. 2, ff. 325-325v*. Vegeu «Informe final de la visita apostòlica de 1928» 607-608.

34. Carta del cardenal Gasparri al nunci Tedeschini. Vaticà, 14 d'agost de 1928: ASV, *Arch. Nunz. Madrid*, 836, *fasc. 2, f. 323*. Vegeu «Informe final de la visita apostòlica de 1928» 607-608.

I en un nou informe de 1931, igualment de la Congregació d'Afers Eclesiàstics Extraordinaris, que tracta també de la "Qüestió catalana", hom hi troba una altra notícia que palesa clarament que l'autoria dels decrets i altres disposicions que sortiren de les Congregacions romanes foren en primera instància del cardenal Gasparri. En efecte, hom pot comprovar que el material, «enorme», que serví per a la redacció dels esmentats decrets i instruccions, que era fonamentalment, com ja ho sabem, la *Inchiesta in Catalogna* de Tedeschini,

«fu studiato soltanto dall'E.mo Sig. Card. Gasparri. Infatti le istruzioni e i decreti delle diverse congregazioni furono stese dal Segretario di Stato personalmente e le congregazioni diedero ad esse forma di decreto senza prendere cognizione dei documenti.

*Si può anche aggiungere che detti decreti scontentarono tutti eccetto il governo dittatoriale che le aveva provocate».*³⁹

Aquestes dades són molt interessants, ja que diuen clarament que, al darrera dels decrets i de les instruccions romanes, hi havia Gasparri i Tedeschini; que aquestes disposicions foren provocades per la Dictadura de Primo de Rivera i que «descontentaren tothom». No deixen de tenir tampoc

35. Així ho diu el general Primo de Rivera, el dia 14 de setembre, al general Barrera, quan es trobava ell mateix a la Ciutat Eterna. Carta de Primo de Rivera a Barrera: RAGUER, «Política antitatalanista de Primo de Rivera»: *AnalTar* 84 (2011) 836.

36. Diem que la trobada o trobades hagueren de transcórrer durant la primera quinzena d'agost, perquè el mateix Gasparri escrigu en la seva lletra adreçada a Tedeschini que el dia quinze sortirà cap al seu poble natal, Ussita. Carta del cardenal Gasparri al nunci Tedeschini. Vaticà, 14 d'agost de 1928: ASV, *Arch. Nunz. Madrid, 836, fasc. 2, f. 323*. Vegeu «Informe final de la visita apostòlica de 1928» 756.

37. Aquest mots de Gasparri es troben en una carta del cardenal al nunci Tedeschini. Roma, 24 de juliol de 1928: ASV, *Arch. Nunz. Madrid, 836, f. 321*. Vegeu «Informe final de la visita apostòlica de 1928» 755. En un apunt que Tedeschini mateix fa damunt de la minuta definitiva de la Secretaria d'Estat, amb data del primer d'octubre de 1928 –que Gasparri havia enviat a la Congregació del Concili en relació a la "Qüestió catalana" i que féu també a mans del nunci–, hom pot veure-hi com aquest hi escrigu de la seva mà una anotació on fa constar que ja havia fet una observació a Gasparri sobre un particular de les mesures que proposava la minuta. El secretari d'Estat, en canvi, no l'havia recollit en l'esmentada minuta: ASV, *Arch. Nunz. Madrid, 836, fasc. 2, f. 46*. Això significa molt probablement, que l'observació de què parlem la degué fer personalment Tedeschini a Gasparri estant el nunci a Roma. Vegeu el nostre apèndix documental núm. 10.

llur importància el subratllats dels mots continguts en aquest Informe de 1931, els de «*soltanto*» i «*personalmente*», ambdós referits exclusivament al cardenal Gasparri. Tornarem a treballar aquestes dades més avall.

Continuem encara i a tall de resum amb la “*procedura*” de l’elaboració dels decrets i de les disposicions romanes que ens ocupen. Pel nostre compte, consultant la documentació conservada a l’Arxiu Secret Vaticà i a l’Arxiu Històric de la Secretaria d’Estat, també hem pogut adonar-nos com els esborranys de les minutes i després les mateixes minutes definitives del que serien els futurs decrets –a més de les disposicions de la de Religiosos, a què ens referirem més endavant– eren confegides des de la Secretaria d’Estat. En efecte, el cardenal Gasparri escrivia del seu puny i lletra un text base, que era el que servia per a tots els dicasteris i després, en dirigir-se a cada prefecte, hi afegia el que era propi de la competència de la seva congregació; val a dir, Gasparri hi assenyalava les resolucions que calia que adoptés cada un dels dicasteris.⁴⁰ A continuació, les minutes ja definitives de Secretaria d’Estat, totes datades a l’u d’octubre de 1928, eren enviades a cada Congregació a fi que llurs prefectes elaboressin sobre la base de la minuta tramesa el seu document, que hauria de fer-se arribar a la fi d’aquest procés als membres de l’episcopat català.⁴¹

A tall de consulta, el cardenal Gasparri posava també a disposició del prefecte de les respectives Congregacions el voluminós Informe del nunci Tedeschini que ja coneixem perfectament. Això no deixà d’ocasionar diversos problemes que entorpiren la redacció final –i el contingut també– dels decrets, ja que els prefectes disposaven per poc temps de l’esmentada *Inchiesta in Catalogna*, la qual, de vegades, s’extraviava en anar d’un dicasteri a l’altre.

Ja hem pogut adonar-nos de com, un cop rebuda la minuta definitiva de Gasparri sobre la qual redactar el seu propi decret, cada prefecte l’havia d’adreçar a la Congregació d’Afers Eclesiàstics Extraordinaris, secció de la Secretaria d’Estat.⁴² Les mateixes minutes, les féu a mans igualment el cardenal secretari d’Estat al nunci Tedeschini, a mitjan octubre de 1928.⁴³

Finalment, com ja ho hem dit, un cop redactat i aprovat pel Papa el decret definitiu, cada una de les cinc congregacions feia arribar als bisbes

38. “Promemòria de la Congregació d’Afers Eclesiàstics Extraordinaris sobre la Qüestió catalana de 1930”: AA.EE.SS, *Spagna, 1928, pos 589, fasc.19, f. 24v*. Vegeu el nostre apèndix núm. 1.

39. “Promemòria de la Congregació d’Afers Eclesiàstics Extraordinaris sobre la Qüestió catalana del 20 de juliol de 1931”: AA.EE.SS, *Spagna, 1928, pos 589, fasc. 19, ff. 27-27v*. Aquesta promemòria la publicarem en el proper article.

de la Tarraconense el seu propi escrit.

Pel que fa als prelats catalans, no donaren a conèixer a llurs diocesans els decrets romans publicant-los, com seria el procediment habitual, en el butlletí oficial de cada diòcesi. Alguns, però, foren llegits pels bisbes a llurs presbiteris i institucions diocesanes.⁴⁴ Hom troba també còpies mecanografiades d'aquests textos romans en arxius particulars, com per posar un exemple en el del doctor Lluís Carreras, de Barcelona. Circulaven a més mecanografiats entre els fidels.⁴⁵

Avancem-nos a dir, que, per part del Vaticà, no aparegueren impresos en les *Acta Apostolicae Sedis*.⁴⁶

III ELS DECRETS I LES INSTRUCCIONS ROMANES

Abans d'entrar de primer a considerar cadascun dels decrets romans, diguem ara algunes paraules sobre aquella part general i comuna de cada decret, escrita, com ja sabem, pel secretari d'Estat, ajudat pel nunci de Madrid.⁴⁷

Part general i comuna dels decrets escrita des de la Secretaria d'Estat. Com ja hem assenyalat més amunt, hi ha una primera part –dictada del cardenal Gasparri– dels despatxos sortits de la Secretaria d'Estat i dirigits als prefectes de les diverses congregacions de què ens ocupem. Aquí, el

40. Despatx del cardenal Gasparri a les congregacions del Concili, al Tribunal de la Penitenciaría Apostòlica, dels Seminaris, dels Religiosos, Consistorial i dels Ritus (Vaticà, s. d.) (minuta autògrafa): AA.EE.SS., *Spagna, 1928, pos. 589, fasc. 9, ff. 2v-3*.

41. Tota aquesta documentació es troba en AA.EE.SS., *Spagna, 1928, pos. 589, fasc. 9, ff. 2-89*.

42. La Congregació d'*Affari Ecclesiastici Straordinari*, secció de la Secretaria d'Estat, fou creada per Pius VII en 1814. La seva missió era principalment la preparació dels breus pontificis. Sant Pius X, amb la constitució apostòlica *Sapienti Consilio*, 1908, la dividí en tres seccions, la primera era pròpiament per a la relació amb els Estats en qüestió d'afers extraordinaris, la segona per a afers ordinaris i la tercera per a l'elaboració dels breus pontificis. Pau VI, en la reforma que féu de la Cúria romana, amb la constitució *Regimini Ecclesiae Universae*, 1967, transformà els AA.EE.SS. en el *Consiglio per gli Affari Pubblici della Chiesa*, organisme separat ja pròpiament de la Secretaria d'Estat. Joan Pau II per la *Pastor Bonus* de 1988, dividí la Secretaria d'Estat en dues seccions, *Sezione degli Affari Generali* i *Sezione dei Rapporti con gli Stati*. A aquesta última secció, hi féu confluïr el *Consiglio per gli Affari Pubblici de la Chiesa*. Per a la bibliografia vegeu CÀRCEL ORTÍ, *Nombra-*

secretari d'Estat reconeix en primer lloc l'existència d'un desvetllament catalanista en aquella regió. Tot seguit l'analitza des de la clau de l'oposició a Espanya: «*È a tutti noto quanto in questi ultimi tempi siansi fatte vive le aspirazioni politiche della popolazione catalana in opposizione al Regno di Spagna, del quale fa parte la Catalogna*».

La força d'aquest corrent ha tingut també, segons el secretari d'Estat, conseqüències en l'Església a Catalunya: «*Come suole pur troppo accadere in simili circostanze, l'ardore della passione politica fu causa che abusi di ordine ecclesiastico né pochi né lievi si introducessero in Catalogna*». Com a resultat d'aquest estat de coses, la Santa Seu ha hagut d'intervenir per resoldre amb la seva autoritat aquests abusos prescindint de tota consideració política. Així, Gasparri informa als prefectes de les congregacions de la Cúria romana que la primera providència –ja presa i realitzada– ha estat encarregar una investigació al nunci a Espanya. D'aquesta manera la Secretaria d'Estat ha pogut obtenir informacions «detallades i objectives» de la “Qüestió catalana”.

El pas següent, ara ja dels dicasteris vaticans, ha de ser que, sobre la base d'aquell report del nunci –si és que llurs prefectes desitgen consultar-lo–, cada Congregació elabori, per ordre del Sant Pare, aquelles disposicions que calgui adoptar segons la competència que li sigui pròpia i que, després de l'aprovació del Papa, les comuniqui als bisbes catalans.

miento de obispos en España durante el pontificado de San Pío X (1903-1914): AnalTar 68 (1995) 239.

43. Despatx del cardenal Gasparri al nunci Tedeschini. Vaticà, 15 d'octubre de 1928 (original mecanografiat): ASV, *Arch. Nunz. Madrid, 836, fasc. 2, f. 327*. Conté sis al·legats que són els decrets de les congregacions romanes: ASV, *Ibid.*, ff. 31b-63.

44. Per la nostra part, hem consultat l'Arxiu Històric Arxidiocesà de Tarragona, *Arxiu Dr. Francesc d'A. Vidal i Barraquer*, i d'altres, on hem pogut llegir els decrets de les Congregacions romanes en la versió en què foren escrits.

45. Mossèn Joan Bonet diu que els decrets no foren publicats ni durant la República ni abans de la guerra civil. N'existien, però, unes fotocòpies, que al mateix Bonet li foren regalades pel seu professor, el doctor Lluís Carreras. Vegeu J. BONET I BALTÀ, *L'Església catalana, de la Il·lustració a la Renaixença*, Barcelona 1984, 342. De fet, es troben en el Seminari d'Història Eclesiàstica Contemporània de Catalunya (Biblioteca Episcopal de Barcelona), *Carpeta Nunci Tedeschini a Barcelona*.

46. Recordem solament que les *Acta Apostolicae Sedis* és la publicació mensual de caràcter oficial de la Santa Seu que conté els decrets pontificis. Fou fundada per sant Pius X en 1909 i substituïa les *Acta Sanctae Sedis*, que dataven de 1865. És, doncs, significatiu que els decrets que estudiem no apareguessin en el lloc on són publicats els papers oficials.

Aquests mitrats són els qui hauran d'executar les resolucions de Roma, de cara a extirpar els abusos que han detectat el nunci i el secretari d'Estat mateix. És de suposar, segons Gasparri: «*che i Prelati catalani, per quella devozione sempre addimostrata verso la Suprema Autorità Pontificia, si faranno un dovere di correggerli a norma delle istruzioni che verrebbero loro trasmesse*».⁴⁸

A continuació estudiarem cada un dels documents sortits de la Cúria romana i que foren enviats, com ja ho hem dit, a l'episcopat català. El primer de tots fou el que emanà de la Penitenciaria Apostòlica.

PENITENCIARIA APOSTÒLICA

Si el Tribunal de la Penitenciaria Apostòlica s'ocupà de la "Qüestió catalana" en 1928 és perquè aquest organisme actua principalment en l'àmbit del fur intern sacramental.⁴⁹ Era, doncs, competent per a judicar les acusacions que constaven en l'Informe de Tedeschini referides a suposats abusos en l'administració del Sacrament de la Penitència.

En concret, si la Secretaria d'Estat s'adreçà a aquell Tribunal fou perquè calia –assegurava el cardenal Gasparri– corregir aquells excessos que havien estat comesos per clergues catalanistes. Uns abusos que, segons feia constar el visitador apostòlic en el seu Informe final de 1928, eren «*abbastanza frequenti*».⁵⁰ Aquests eventuals i gravíssims actes tindrien a veure amb el fet que alguns confessors exigien a llurs penitents que en la confessió parlessin forçosament amb ells en català. El cardenal Gasparri, cap a mitjan setembre de 1928, redactà personalment com en els altres casos la minuta per al Tribunal de la Penitenciaria Apostòlica.⁵¹ El despatx que en resultà fou tramès al penitencier major, cardenal Lorenzo Lauri, el dia primer d'octubre.⁵² A mitjans d'aquest mes fou expedida també al nunci de Madrid.⁵³

El secretari d'Estat assenyalava al cardenal Lauri quines qüestions calia que indiqués la seva Congregació als bisbes catalans, perquè aquests prelatos les actuessin en llurs respectives diòcesis; val a dir, els casos dels «confessors catalanistes que, engegats per la passió política», imposen

47. Els autors més remarcables a l'hora de tractar la qüestió dels decrets romans són R. MUNTANYOLA, *Vidal i Barraquer, cardenal de la pau*, Abadia de Montserrat 1979, nova edició revisada, 213-229; BONET I BALTÀ, *Església catalana* 341-376; 401-410; J. BADA I ELIAS, *Societat i Església. Cent anys entre constitucions i dictadures (1876-1978)*, Barcelona 2011, 86-90.

als penitents de confessar-se en català. Això constitueix, diu Gasparri, un «*abuso incivile e sacrilego*» i, per tant, cal deixar el penitent en llibertat per confessar-se en la llengua que vulgui.

Els diversos decrets i disposicions que anaren sortint de les Congregacions romanes sobre abusos en la pastoral a Catalunya es troben en els arxius dels respectius dicasteris i, naturalment, els que reberen els bisbes catalans estan en els arxius diocesans. Nosaltres els transcriurem en la versió original i n'oferirem també la castellana, segons la que ja publicà mossèn Ramon Muntanyola.⁵⁴ Assenyalarem també els que han estat conservats en els arxius que hem consultat.

LA CIRCULAR DE LA PENITENCIARIA APOSTÒLICA. El primer document de la matèria que ens ocupa que eixí del Vaticà és, doncs, el de la *Penitenciaría Apostòlica*, datat a Roma el 16 de novembre de 1928, signat i rubricat pel cardenal Lauri.⁵⁵ Del seu contingut, hom en pot dir que és el mateix preparat pel secretari d'Estat, amb algunes matisos i algunes expressions pròpies de la Congregació, que tot seguit reblarem.

Sobre l'abús del clergat d'obligar els penitents a confessar-se en català. L'alt tribunal de l'Església, la Penitenciaría Apostòlica, alerta sobre els excessos que han estat introduïts a Catalunya en l'àmbit de la confessió sacramental per part de «no pocs» sacerdots addictes al moviment polític catalanista, «imposen als penitents l'obligació de confessar-se exclusiva-

48. Minuta autògrafa del despatx del cardenal Gasparri als prefectes de les congregacions de Religiosos, del Concili, de Seminaris, de Ritus, Consistorial, i del Tribunal de la Penitenciaría Apostòlica: AA.EE.SS., *Spagna, 1928, pos. 589, fasc. 9, ff. 2v-4.*

49. El *Tribunal de la Penitenciaría Apostòlica*, a l'època que treballem, era el dicasteri de la Cúria romana amb competències que tenien a veure exclusivament del fur intern tant dins de l'àmbit estrictament sacramental, com fora. Benet XV li adjuntà la concessió d'indulgències (1935), que fins aleshores era competència del Sant Ofici. Així quedà recollit en la constitució apostòlica *Quae divinitus* de Pius XI (1935). La *Pastor Bonus* (1988), de Joan Pau II, confirmà el caràcter de fur intern que té aquest Tribunal i el que ja hem dit sobre les indulgències.

50. Els clergues catalanistes, segons Tedeschini, «arrivano perfino ad abusare del sacramento della penitenza, imponendo ai penitenti di confessarsi in catalano. Abuso incivile e sacrilego abbastanza frequente». Vegeu el nostre «Informe final del nunci sobre la visita apostòlica a Catalunya de 1928». Despatx n. 3403 del nunci Tedeschini al cardenal Gasparri. Madrid, 22 de juny de 1928 (original dactilografiat): AA.EE.SS., *Spagna, 1928, pos. 589, fasc. 10, ff. 108v.-109.*

ment en la llengua pròpia de la regió». La Penitenciària Apostòlica assegura que n'està ben assabentada «per segurs conductes». Aquestes conductes no són altres, afegim-hi, que l'Informe del nunci de després de la seva visita apostòlica a Catalunya i les informacions que havien arribat a aquell dicasteri provinents del cardenal Gasparri, pouades tanmateix de Tedeschini.

El cas de què s'ocupa la Penitenciària, continua dient el seu prefecte, no deixa de ser «notable, veritablement increïble». Per això, la Santa Seu no pot tolerar aquest «sacrilegi i descortès abús del sagrat ministeri», que converteix el sagrament de la Penitència, «amb atreviment temerari», en «instrument de conteses polítiques».

Disposicions del tribunal. Així, les disposicions que ha hagut de prendre la Penitenciària, per manament exprés del Sant Pare, són que els bisbes de la Tarraconense procurin que «un abús tan gran sigui radicalment extirpat tan aviat com sigui possible» i que estableixin «alguna greu sanció per a aquells que les desacatin».

El decret, amb la mateixa indicació suggerida pel secretari d'Estat al prefecte de la Penitenciària Apostòlica, fa constar, que tant els prelats catalans com llur clergat obeiran les disposicions d'aquest elevat organisme de la Santa Seu, per mor, diu, de la devoció que ha mostrat tothora envers el papa de Roma:

«SS. mus Dominus Noster apprime noscens quo diligenti studio ac filiali devotione Catalaunaie Sacrorum Antistites omnisque clerus pontificiis nedum injucunctionibus sed et desiderii semper obtemperare consueverunt, spem bonam certamque fovet et haec jussa, nulla

51. Minuta tota autògrafa del despatx del cardenal Gasparri al cardenal Lauri (s. d.): AA.EE.SS., *Spagna, 1928, pos. 589, fasc. 9, ff. 2v-4, 45-46*. Lorenzo Lauri (Roma 1864 – 1941), nunci al Perú (1916-1921) i de Polònia (1921-1926), fou creat cardenal pel papa Pius XI, en el consistori de l'any 1926, penitencier major. El seu successor, Pius XII, el nomenà camarlenc. Morí dos anys després d'aquest nomenament. Pius XII no proveí més aquest càrrec. A la mort, del Pontífex Romà, el col·legi cardenalici hagué de nomenar un camarlenc, successor de Lauri. DE MARCHI, *Nunziature Apostoliche* 205, 209. PIETA, *Hierarchia Catholica*, IX, 167.

52. Minuta definitiva del despatx del cardenal Gasparri al cardenal Lauri. Vaticà, 1 d'octubre de 1928 (text dactilografiat): AA.EE.SS., *Spagna, 1928, pos. 589, fasc. 9, ff. 47-49*.

53. Despatx del cardenal Gasparri al nunci Tedeschini. Vaticà, 15 d'octubre de 1928 (original mecanografiat): ASV, *Arch. Nunz. Madrid, 836, fasc. 2, f. 327*. L'al·legat amb la minuta definitiva del mateix Gasparri al cardenal Lauri es troba en ASV, *Ibid.*, ff. 61-63. Vegeu el nostre apèndix documental núm. 3.

54. MUNTANYOLA, *Cardenal de la pau* 615-628.

mora neque tergiversatione interposita, fore adimplenda.»⁵⁶

Diguem aquí pel nostre compte, després d'haver estudiat la visita que passà Tedeschini a Barcelona, que dels setanta-set clergues i seglars consultats pel visitador apostòlic durant la seva estada a la Ciutat Comtal, sols quatre persones varen parlar-li d'aquells abusos perpetrats en la confessió sacramental a què es referia la Penitenciària Apostòlica. Foren el reverend Antoni Ventura, que comunicava al nunci que sabia que hi havia un cas d'aquest tipus més o menys de coacció en l'acte de la confessió de penitents,⁵⁷ i els seglars Josep Antoni de Torrents,⁵⁸ Montserrat Desvalls⁵⁹ i el baró de Viver.⁶⁰ Tots ells podrien ser qualificats amb l'expressió que emprava el mateix monsenyor Tedeschini, verbigràcia d'«anticatalanistes».⁶¹ Els dos primers, mossèn Ventura i el senyor de Torrents, foren proposats a per entrevistar-se amb Tedeschini pel bisbe de Barcelona, Josep Miralles, i els dos darrers, pel general Barrera.

En una nota conservada entre els papers del cardenal Vidal i Barraquer,⁶² hom pot llegir-hi que els casos de confessions de què hom podria haver sospitat algun abús per part del catalanisme dels ministres d'aquest sacrament es redueixen a un i mig; això és, al que seria el cas sencer, el de la germana del baró de Viver —a qui sols li fou dit que, «no estava bé» de parlar castellà amb el confés, coneixent ella mateixa el català—⁶³ i l'altre mig, el del jutge d'aleshores de Sabadell (Vallès Occidental), el qual, en realitat, no fou pas privat d'adreçar-se al confés en castellà.

En resum, fora de la diòcesi de Barcelona no hem trobat fins ara en la nostra recerca, després d'haver-hi donat ja un esguard general, cap protesta d'excessos en la confessió protagonitzats per clergues abandonats. A la diòcesi barcelonina en tindríem, en canvi, diversos: un, testimoniament directament davant del nunci, seria el de la senyora Montserrat Desvalls, junt amb el de les dues filles del general Milans del Bosch; un altre, el del jutge de Sabadell i tres més esmentats per segones o terceres persones. Això fa un total de set casos, o menys si es repetissin entre ells. Quin crèdit podríem donar a aquestes senyores? Ací, podríem afegir, que

55. Decret de la Sagrada Penitenciària Apostòlica del 16 de novembre de 1928. No l'hem trobat en l'expedient de l'arxiu de la Penitenciària Apostòlica, PA, *Tomo XCIII/49a*, N. 1784/28. L'adreçat personalment al primat de la Tarraconense, cardenal Vidal i Barraquer, és en l'AHAT, *Arxiu Francesc d'A. Vidal i Barraquer*, caps D.15, núm. 40 (original mecanografiat llatí). La traducció al castellà en MUNTANYOLA, *Cardenal de la pau*, 615-616. Vegeu el nostre apèndix documental núm. 4.

alguns dels sacerdots que havien d'oïr les confessions coneixien tanmateix les penitents i sabien que podien expressar-se en català amb naturalitat, i per això els parlaven en aquesta llengua o senzillament començaven la confessió adreçant-los els primers mots en català. Una altra cosa és ponderar si aquests ministres del sagrament tenien cap dret a dir-los res sobre la manera com volien expressar-se. També, sembla, que es donaren exageracions paleses en sentit contrari, com per part del jutge de Sabadell, de les filles de governador civil de Barcelona i de la filla del baró de Viver.

Tenint en compte el nombre de set presumptes agreujats i les matisacions que hem fet sobre suposats o reals abusos en la confessió respecte de l'ús de la llengua que hi calia emprar –hom estaria encara lluny dels judicis vessats sobre això tant en l'Informe de Tedeschini, en qualificar-los d'«*abbastanza frequenti*», i en el mateix decret de la Penitenciària Apostòlica que s'hi refereix com «excessos», sense cap més matisació.

CONGREGACIÓ DELS RITUS

La Congregació dels Ritus intervingué igualment en la resolució de

56. Decret de la Sagrada Penitenciària Apostòlica del 16 de novembre de 1928. Apèndix documental núm. 4.

57. *Antoni Ventura i Viñas* (Santa Coloma de Gramanet, Barcelonès, 1886 – Barcelona 1973), prevere, doctor en Teologia per Tarragona, es dedicà a la carrera parroquial, fou des de 1924 ecònom de la Parròquia de Sant Just i Pastor de Barcelona. ADB, *Preveres difunts*, C. 47-48/20. *Ordo divini officii recitandi in Civitate Dioecesisque Barcinonensi*, Barcelona 1929, 45. Vegeu «Visita apostòlica a Barcelona de 1928» 255.

58. Josep Antoni Torrents era en 1928 regidor i tinent alcalde de Barcelona. Féu saber a Tedeschini que el rector de Vilanova i la Geltrú comminà una cunyada seva que anés a confessar-se a un altre lloc si és que ho volia fer en castellà. «Visita apostòlica a Barcelona de 1928» 310.

59. Montserrat Desvalls i Amat declarà ella mateixa al visitador apostòlic que no havia estat atesa al confessorari per parlar en castellà. «Visita apostòlica a Barcelona de 1928» 334.

60. Darius Rumeu i Freixa, en 1928 era alcalde de Barcelona. Declarava així al nunci, que un confessor preguntà a la seva germana, per què es confessava en castellà essent ella catalana, i com el confessor li digué «*que eso estaba mal*». «Visita apostòlica a Barcelona de 1928» 335. Vegeu també MUNTANYOLA, *Cardenal de la pau* 213. El confessor era el vicari de la Parròquia de Sant Julià d'Argenton (Maresme). En tornarem a parlar.

61. «Visita apostòlica a Barcelona de 1928» 203.

la “Qüestió catalana” que volia dur a terme la Cúria romana entre 1928 i 1929.⁶⁴ El títol amb què havia d’actuar aquella Congregació en l’àmbit de la Tarraconense era per mor de les denúncies que havien arribat a Roma sobre la defensa i ús que els catalanistes feien de les casulles que hom en deia gòtiques.⁶⁵

Aquest ornament litúrgic, que començà d’ésser difós a Catalunya arran del Primer Congrés Litúrgic, celebrat en 1915 a Montserrat,⁶⁶ era vist per alguns –junt amb la manera de pronunciar el llatí “a la romana” o “a la italiana”– com una reafirmació del moviment catalanista per diferenciar així l’Església a Catalunya de la resta d’Espanya, on hom solia fer servir, encara que no exclusivament, una altra forma del mateix ornament.⁶⁷

Hi ha diversa documentació sobre l’elaboració del document que eixí d’aquella Congregació. La primera notícia que hom en té és la minuta escrita de puny i lletra del cap de la Secretaria d’Estat.⁶⁸ La següent, composta sobre l’anterior, és també del cardenal Gasparri i conté encara anotacions fetes de la seva pròpia mà. És adreçada al cardenal Antonio Vico, prefecte

62. «UN CAS I MIG. – B. de B.»

«La germana del Baró de V.[iver] anà a confessar-se a Argentona i ho féu en castellà. El V.[icari] que la coneixia bé, com de tothom és allí coneguda, deuria parlar-li en català; digué ella que no l’havien volgut confessar.

En el dinar donat en obsequi del N.[unci] durant la seva visita, les filles de M. del B.[Milans del Bosch] li feren present que no’s podien confessar perquè en fer-ho en castellà no els ho permetien. El N.[unci] contestà: “eso es muy grave.” No concretaren el nom de cap sacerdot, ni tampoc el N.[unci] cregué del cas indagar-ho.

El jutge de Sabadell, que és tingut com a ben poc escrupolós en qüestions de moral, etc., anà una vegada –fa ja algun temps– a confessar-se amb un Missioner del C.[or] de M.[aria] bon home a tot és ésser-ho, ingenu i gens maliciós. En començar la confessió, preguntà el confessor en català: quant temps que no s’ha confessat?; el penitent es posà molestat dient que no entenia lo que li deia, sortint del confessional i explicant-ho tot seguit al cafè, fent-ne grans bocades. Anà a trobar l’Alcalde, dient-li que es tractava d’un cas molt greu i que s’hi havia de posar remei. Aquest se n’anà tot seguit a veure el P. Superior i al dia següent el P.[rovincial] posava al Jutge una carta excusant-se i demanant perdó»: AHAT, *Francesc d’A. Vidal i Barraquer, Capsa D15*.

63. *Pere Bres i Carreras* (1902 – 1936), sacerdot de Barcelona, en 1928 era vicari de la Parròquia de Sant Julià d’Argentona, Maresme, en 1935 fou nomenat consiliari de la Unió Masculina d’Acció Catòlica i al mateix any fou adscrit a la Parròquia de la Puríssima Concepció de Barcelona, on ocupà aquest càrrec fins que morí assassinat durant la persecució religiosa de 1936. ADB, *Persecució Religiosa, núm. 388. Ordo divini officii recitandi in Civitate Dioecesique Barcinonensi 1929*, p. 45. *Testimonis de la fe amb el martiri al segle xx a l’Església de Barcelona*, Barcelona 2000, 108-109.

de la Congregació dels Ritus,⁶⁹ i datada el 25 de setembre.⁷⁰ La minuta definitiva, com les dels altres decrets, porta la data de l'1 d'octubre.⁷¹

La primera part del document conté la introducció general comuna als decrets adreçats a la Tarraconense sobre els efectes del catalanisme. Ja en el cos d'aquest escrit, hom hi llegeix, que l'origen de les casulles gòtiques caldria cercar-lo en el Primer Congrés Litúrgic de Montserrat. L'objecte de fer adoptar aquells ornaments a Catalunya era, «sense dubtar-ne, polític»; verbigràcia, «distingir-se fins en això de la resta d'Espanya». El cardenal Gasparri dóna després una notícia de quins foren els iniciadors d'aquell moviment litúrgic català, els catalanistes monjos de Montserrat i el doctor Lluís Carreras,⁷² entre d'altres que no esmenta. L'òrgan de difusió era la revista *Vida Cristiana* –la «*Rivista Catalana*» que diu la minuta–, editada en aquesta llengua per l'Abadia de Montserrat, convertida més tard en una altra, *Els Amics de l'Art litúrgic*.⁷³

Segons aquesta minuta, el sínode diocesà de Barcelona de 1919 ja ordenà que no fossin confeccionades noves casulles neogòtiques, però permetia l'ús de les que ja existien.⁷⁴ L'ordre, però, restà sense cap efecte pràctic. A les conferències episcopals de la Tarraconense del mes de gener de 1928 els prelatos tornaren a parlar d'aquell estil de casulles «*y se quedó en que estaban prohibidas*», escrit així, en castellà, en el text italià. Aquesta informació, especifica la minuta del cardenal Gasparri, és la que donaren al nunci Tedeschini els bisbes d'Urgell, Justí Guitart,⁷⁵ i el de Girona, Josep Vila.⁷⁶ Amb aquesta precisió, el secretari d'Estat indica que el president de la Conferència dels bisbes catalans, el cardenal Vidal i Barraquer, féu cas omís d'aquest acord pres en comú.

És així que surt el viatge a la Ciutat Eterna del doctor Carreras i del pare Sunyol,⁷⁷ «*noti catalanisti*», els quals, immediatament després de la conferència de bisbes del febrer de 1928, foren enviats a Roma pel cardenal Vidal i Barraquer, amb la missió de sol·licitar l'aprovació de les famoses casulles o almenys que fossin tolerades a Catalunya.⁷⁸ Aquestes informacions són les que apareixen subratllades amb llapis vermell en la

64. La *Congregació de Ritus* fou instituïda per Sixt V amb la constitució apostòlica *Immensa Aeterni Dei*, de l'any 1588. Tenia competències principalment sobre el culte diví i els sants, inclosos els processos de canonització. Era de la seva incumbència també d'ocupar-se de les qüestions de cerimonials de la Santa Seu. Pau VI, amb la constitució *Sacra Rituum Congregatio*, la dividí en la Congregació per les Causes dels Sants i en la de Disciplina dels Sagraments, l'any 1975.

65. Sobre aquest tema ens remetem a la «Visita apostòlica a Barcelona de 1928» 236-237.

minuta definitiva que posseïa monsenyor Tedeschini.⁷⁹

La sol·licitud de l'episcopat català de 1928 a la Congregació de Ritus fou presentada amb la fórmula que apareix així en la minuta de la Secretaria d'Estat: «*Si podían los particulares regalar las casullas góticas porque hay quien quiere regalarlas*» i tot seguit Gasparri, a tall de recriminació, hi ha afegit, «*senza accenare alla proibizione precedente, alle finalità catalaniste ed ai donatori catalanisti*». La resposta de la Congregació, del 9 de març de 1928, fou en consonància amb la del Sínode de Barcelona de 1919; és a saber, «*ne tolerò il dono e perciò l'uso donec consumeruntur*» de les casulles ja existents.⁸⁰

Vistos els intents tant del Sínode de Barcelona de 1919, com els de la mateixa Congregació dels Ritus per posar fi a aquella moda de les casulles neogòtiques amb fins catalanistes, el secretari d'Estat indica al cardenal

66. Així ho diu, per exemple, el monjo de Montserrat, dom Anselm M. Albareda. «Visita del nunci Tedeschini a Montserrat» 883. Del Congrés Litúrgic de Montserrat, en parla Tedeschini en “Informe final del nunci”: AA.EE.SS., *Spagna, 1928, pos. 589, fasc. 100, ff. 45-46*. Vegeu «Informe final de la visita apostòlica de 1928» 657-658.

67. Dom Gregori M. Sunyol, prior de Montserrat, ja havia recordat a Tedeschini durant la visita que féu a l'abadia, que durant el Congrés Eucarístic Nacional de Toledo, de l'any 1926, també havien estat usades casulles de les anomenades gòtiques. Vegeu «Visita del nunci Tedeschini Montserrat» 864.

68. Minuta tota autògrafa del despatx de cardenal Gasparri dirigit al cardenal Vico (Vaticà, setembre de 1928): AA.EE.SS., *Spagna, 1928, pos. 589, fasc. 9, ff. 87-88v*.

69. *Antonio Vico* (Agugliano, Ancona, 9 de gener de 1847 – Roma, 25 de febrer de 1929), arquebisbe titular de Filips, fou secretari de la Nunciatura de Madrid, de 1877 a 1880 i nunci d'Espanya des del 21 d'octubre de 1907. Sant Pius X el creà cardenal el 27 de novembre de 1911. Pronunci apostòlic des del 21 de novembre de 1911. El seu successor, Francesco Ragonesi, fou nomenat el 9 de febrer de 1913. Benet XV el constituí prefecte de la Congregació dels Ritus l'11 de febrer de 1915. Durant l'elaboració del decret de la seva Congregació sobre la “Qüestió catalana” ja devia estar malalt. DE MARCHI, *Nunziature* 240. Per al període de la nunciatura de Vico ens remetem a l'estudi de CÁRCEL ORTÍ, *Nombramiento de obispos en España durante el pontificado de San Pío X (1903-1914)*: *AnalTar* 68 (1995) 235-423 i ID., *Intervención del cardenal Merry del Val en los nombramientos de obispos españoles (1903-1914)*: *Archivum Historiae Pontificiae* 32 (1994) 253-291. Vegeu també CORTS I BLAY, *Regests de la documentació del segle xx sobre Catalunya i la Santa Seu conservada a l'Arxiu Secret Vaticà. I. Fons de la Nunciatura de Madrid (1899-1921)*, Barcelona 1992 i d'ID., *Regests de la documentació del segle xx sobre Catalunya i la Santa Seu conservada a l'Arxiu Secret Vaticà. II. Fons de la Secretaria d'Estat (1899-1921)*, Barcelona 2003.

Vico, que en el decret que haurà de sortir del seu dicasteri emeti la prohibició absoluta de confeccionar-ne de noves, o millor encara, que en toleri per uns anys determinats l'ús de les existents, passats els quals hauria de caure qualsevol permís de tolerància, «*altrimenti i catalanisti terranno sempre gli armadi pieni di siffatti pianete, e queste non giungeranno mai praticamente a consumarsi*». Aquesta és, doncs, la primera disposició que hauria d'adoptar el decret de la Congregació de Ritus.

Una altra, suggerida igualment pel secretari d'Estat, podria ser la de privar la utilització aquelles casulles que porten brodat l'escut de Catalunya, tal com passava almenys a Montserrat.⁸¹ Més greu encara i intolerable és el fet, segons que ho explicà el bisbe de Barcelona, Josep Miralles, a monsenyor Tedeschini, que el cardenal Vidal i Barraquer usi de manera ben visible les armes de Catalunya en la part anterior de la seva mitra.⁸² Aquest detall el contà *viva voce* el nunci al cardenal Gasparri, tal com ho diu el mateix secretari d'Estat en la seva minuta. Es tracta, doncs, d'una observació que ens remet segurament als col·loquis que Gasparri i Tedeschini mantingueren a Roma o fora de la Ciutat l'estiu i la tardor de 1928.

70. Minuta en part autògrafa del cardenal Gasparri al cardenal Vico. Vaticà, 25 de setembre de 1928 (original dactilografiat): AA.EE.SS., *Spagna, 1928, pos. 589, fasc. 9, ff. 84-85v*. Vegeu el nostre apèndix documental núm. 6.

71. Aquest minuta es troba en l'Arxiu de la Nunciatura de Madrid i sobre la qual el nunci Tedeschini hi féu les seves remarques. Minuta definitiva del despatx del cardenal Gasparri al cardenal Vico. Vaticà, 1 d'octubre de 1928 (original dactilografiat): ASV, *Arch. Nunz. Madrid, 831, fasc. 2, ff. 53-56*. Tedeschini subratlla el text amb llapis vermell i negre. Aquesta minuta coincideix exactament amb la que conté les anotacions autògrafes del cardenal Gasparri, de què hem parlat en la nota anterior.

72. *Lluís Carreras i Mas* (Sabadell, Vallès Occidental, 1884 – Barcelona 1955), conegut liturgista i escriptor. Cultivà i defensà la llengua catalana. Durant la dictadura de Primo de Rivera fou proposat per a bisbe de Cadis per allunyar-lo de Catalunya, però no ho acceptà. Tingué un paper rellevant en l'alta política eclesiàstica com a persona de confiança del cardenal Vidal i Barraquer. Hagué d'exiliar-se a França en 1936. J. GONZÁLEZ PADRÓS, *Lluís Carreras i Mas: Diccionari d'Història Eclesiàstica de Catalunya*, I, 1998, 451-452. Vegeu també D. VINAS I CAMPS, *El doctor Lluís Carreras i Mas. En el centenari del seu naixement*, Barcelona 1985. A Barcelona, en 1928, era capellà de les religioses de Nostra Senyora de Loreto i membre de cos del clergat de la Parròquia de la Puríssima Concepció de Barcelona. En 1917, el bisbe Reig i Casanovas, de Barcelona, el proposà per a bisbe. El prelat remarcava aleshores «*el catalanismo sin estridencias*» de Lluís Carreras. CORTS I BLAY, *Regests de la documentació del segle xx sobre Catalunya i la Santa Seu conservada a l'Arxiu Secret Vaticà. I. Fons de la Nunciatura de Madrid (1899-1921)*, Barcelona 1992, n. 791.

73. «Visita del nunci Tedeschini a Montserrat» 861-862.

El cardenal secretari d'Estat acaba demanant al cardenal Vico que estengui el document que, un cop aprovat pel Papa, caldrà enviar a tots bisbes de Catalunya.

A mitjan novembre de 1928, la Congregació dels Ritus constituí una Comissió especial de Litúrgia per a estudiar el que li havia estat encarregat per la Secretaria d'Estat respecte a les casulles neogòtiques. La Congregació havia sol·licitat a aquell organisme de poder tenir sota els ulls de l'esmentada comissió el report final del nunci Tedeschini.⁸³ Finalment, després d'haver obtingut el beneplàcit de Pius XI, que el Pontífex concedí en audiència privada al cardenal Vico,⁸⁴ la Congregació féu públic el seu decret sobre la "Qüestió catalana" en les matèries que li eren pròpies el dia 12 de desembre de 1928.⁸⁵

EL DECRET DE LA CONGREGACIÓ DELS RITUS comença afirmant que les casulles «*gothicae formae*» no estan d'acord amb els costums de l'Església; «*quae legitime in Ecclesia Romana more recepto discrepant*», i que són, per tant, un abús.

74. Una notícia sobre el sínode de 1919, la trobareu en CORTS I BLAY, *Josep Puig i Cadafalch: un polític catalanista i catòlic. Els fets de Corpus de Barcelona de 1919*, Mataró 2002, 28-29. Es troba igualment en *AnalTar* 75 (2002).

75. *Justí Guitart i Vilardebò* (Barcelona, 1875 – 1940), bisbe d'Urgell, fou primer vicari general i canonge de Barcelona, nomenat bisbe d'Urgell en 1920 i, per tant, copríncep d'Andorra, país que modernitzà. Amic íntim del cardenal Vidal i Barraquer –a qui tracta de tu en la seva correspondència–, anà sempre d'acord amb ell en les qüestions fonamentals en relació a l'Església i l'Estat durant la Segona República. Tingué tothora fama de catalanista. RAGUER, «Justí Guitart, bisbe d'Urgell i la guerra civil»: *L'Avenç*, abril 1998. BADIA I BATALLA, *Copríncep Mons. Justí Guitart i el seu temps (1920-1940)*, Abadía de Montserrat, 2007. Vegeu la «Visita apostòlica a Barcelona de 1928» 224, 277, 309, 341.

76. *Josep Vila i Martínez* (Benavites, Camp de Morvedre, 1866 – València 1932), bisbe de Girona des de 1926 fins al 1932. De tendència integrista, serví els interessos de la Dictadura de Primo de Rivera. J. CLARA I RESPLANDIS, *Vila i Martínez, Josep: DHEC*, III, Barcelona 2001, 672-673.

77. *Gregori M. (Ramon) Sunyol i Baulenas* (Barcelona, 1879 – Roma, 1946), monjo de Montserrat, prior de Montserrat, musicòleg i gregorianista. Escriví, entre altres obres, en l'any 1925, la *Introducció a la paleografia musical gregoriana*, que fou el que li causà problemes en temps de la Dictadura de Primo de Rivera. Fou president de l'Escola Superior de Cant Ambrosià de Milà, 1931-1938, i president també de l'Institut Pontifici de Música Sacra, de Roma, 1938-1946. En 1942, li fou concedit el títol d'abat de Santa Cecília de Montserrat. Deixà una notícia sobre l'abat Deàs, «L'abadiat del Rvdm. P. Dom Josep Deàs i Villar»: *Analeccta Montserratensia* IV (1920-1921) 11-27. Vegeu MASSOT I MUNTANER, «El pare Gregori M. Sunyol i la Dictadura de Primo de Rivera», dins ID., *Església i societat a la Catalunya contemporània*, Barcelona 2003, 329-340.

Tres disposicions. Després, seguint fidelment les línies traçades des de la Secretaria d'Estat, la Congregació decideix i decreta tres punts: la prohibició de confeccionar casulles neogòtiques i, al mateix temps, que hom accepti nous regals d'aquell estil de parament litúrgic; segon, que en el termini d'un any siguin adaptades a les formes de les casulles que es feien servir en aquell moment a tota Espanya, per quedar després prohibides del tot; i que igualment, tercera disposició, han de ser desterrats aquells ornaments que portin emblemes o brodats «que cridin l'atenció pel fet de discrepar de les formes o costums establerts», al·ludint d'aquesta manera a la mitra del cardenal Vidal i Barraquer, i a alguns ornaments més de l'Abadia de Montserrat, i que portaven igualment l'emblema de Catalunya. Per a acabar, la Congregació dels Ritus recorda als prelats de la Tarraconense que el papa Pius XI ratificà i confirmà aquest rescripte manant en conseqüència que fos observat.

Si volguéssim arribar a alguna conclusió, començaríem assenyalant que no hem d'oblidar que el tema d'aquelles vestidures sagrades emprades de manera particular a Catalunya sortia ja en el qüestionari que el nunci Federico Tedeschini utilitzava durant la seva visita apostòlica per interrogar els qui eren cridats a declarar davant seu.⁸⁶ És cert que els «anticatalanistes» estaven convençuts que els partidaris de les casulles neogòtiques mostraven amb això un capteniment separatista i és per aquest motiu que els clergues «catalanistes» –molts dels quals eren vinculats al moviment de renovació litúrgica d'aquells anys– concedien una certa importància a poder celebrar amb aquells ornaments neogòtics. Era, a més, com un dels passos, segons el nunci, que aquests catalanistes creien que havien de fer per assolir la reforma litúrgica, encara que fos a costa de diferenciar-se, com ja hem dit, d'altres llocs d'Espanya; o, potser, les dues consideracions

78. Sobre el viatge a Roma de dom Sunyol i del doctor Carreras, vegeu «Visita del nunci Tedeschini a Montserrat» 865-867.

79. Minuta definitiva del despatx del cardenal Gasparri al cardenal Vico. Vaticà, 1 d'octubre de 1928 (original dactilografiat): ASV, *Arch. Nunz. Madrid*, 831, fasc. 2, f. 54.

80. Vegeu el despatx, protocol n. T. 112/28, del secretari de la Congregació de Ritus, Angelo Mariani, al secretari de la Congregació d'Afers Eclesiàstics Extraordinaris. Roma, 14 de novembre de 1928 (original): AA.EE.SS., *Spagna*, 1928, pos. 589, fasc. 14, f. 12v. Aquest despatx l'hem reproduït en el nostre apèndix núm. 5.

81. Això, de fet, ho explica el nunci en el seva *Inchiesta in Catalugna*, «Informe final de la visita apostòlica de 1928» 521.

jugaven un mateix paper en llur forma d'actuar.

Tot això ho hem vist en l'Informe final del visitador apostòlic.⁸⁷ La conclusió de la lectura d'aquest report és, com ho acabem de reblar, que Tedeschini estava convençut que les casulles neogòtiques, junt amb l'Obra del Culte –una de les seccions del Foment de Pietat Catalana–,⁸⁸ que les difonia, eren una manifestació més de separatisme per part de determinats clergues catalans.

De la mateixa opinió que el visitador apostòlic eren, per posar uns exemples, els bisbes de Lleida, Manuel Irurita, i de Tortosa, Félix Bilbao, i els doctors Ramon Balcells i Joaquim Sendra.⁸⁹ Entre els contraris esmentem el mateix cardenal Vidal i Barraquer –que envià a Roma el prior de Montserrat, Gregori M. Sunyol i el doctor Lluís Carreras per tractar d'aquesta qüestió– i els reverends Lluís Carrera i Antoni Berenguer.⁹⁰

De la història de la intervenció de la Congregació dels Ritus en matèria d'ornaments neogòtics en tractà el seu secretari Angelo Mariani en el context de la preparació del decret del seu dicasteri emanat el desembre de 1928. En efecte, monsenyor Mariani explicava al cardenal Gasparri que la primera actuació de la seva Congregació en aquest sentit venia del llunyà 1863, any en què privà els sacerdots de revestir-se amb aquelles robes litúrgiques

82. Aquesta informació la proporcionà el bisbe de Barcelona a Tedeschini. En efecte, monsenyor Miralles parlant del cardenal Vidal i Barraquer deia: «debo hablar de él sino con sumo respeto, por ser mi Metropolitano y por no serle –¡lo lamento de veras!– persona de su agrado» i assegurava al nunci, que durant les festes de la Mercè de 1918 el purpurat va rebre la infanta Isabel portant una mitra amb les quatre barres catalanes, la qual «no pudo dejar de ser notada, ni de ser objeto de no pocos comentarios, aquello era una señal demasiado llamativa». Informe del bisbe Miralles sobre el catalanisme adreçat al nunci Tedeschini. Barcelona, 11 de juliol de 1926: ASV, *Arch. Nunz. Madrid*, 839, *fasc. 1, f. 11v*.

83. A 1 de desembre, la Congregació de Ritus no havia rebut encara l'Informe del nunci. Carta del cardenal Vico al cardenal Gasparri. Roma, 1 de desembre de 1928 (original autògraf): AA.EE.SS., *Spagna, 1928, pos. 589, fasc. 14, f. 19*.

84. Així es diu en la lletra amb què la Congregació dels Ritus acompanyava el seu decret en relació a la “Qüestió catalana”. Carta de monsenyor Filippo di Trava, substitut de la secretaria de la Congregació dels Ritus, al cardenal Gasparri. Roma, 18 de desembre de 1928 (original mecanografiat): AA.EE.SS., *Spagna, 1928, pos. 589, Fasc. 14, f. 32*.

85. Protocol núm. T. 112/28, circular *Tarracon[ense], et aliarum Catalauniae dioecesium* enviat al cardenal secretari d'Estat. Roma, 12 de desembre de 1928, signat pel cardenal Vico (còpia dactilografada): AA.EE.SS., *Spagna, 1928, pos. 589, fasc. 14, ff. 3-3v*. No hem trobat el text en l'actual Congregació per a la Causa dels Sants, on hi ha la documentació provinent de l'antiga Sagrada Congregació dels Ritus. La traducció en castellà enviada als bisbes de la Tarraconense, la podeu trobar en el nostre apèndix documental núm. 7.

modernitzades. La mateixa disposició fou renovada en 1925. La resposta de la Santa Seu a la requesta de «moltes Esglésies i ordes religiosos» de portar els esmentats ornaments fou sempre timorata; això és, recordava quin era el costum de l'Església i en tot cas permetia l'ús de les noves casulles «*donec consumentur*», i en prohibia expressament la confecció de noves.

Aquesta mateixa normativa fou comunicada al cardenal Vidal i Barraquer arran de la seva petició de la Santa Seu, del 15 de febrer de 1928, en què sol·licitava aquell privilegi de poder emprar les conegudes casulles.⁹¹ Un altre cop, el de 9 de març del mateix any, la Congregació es refermà en la praxis precedent.⁹²

És possible que l'afer de les casulles, que a ull nu pot aparèixer com una qüestió tan fútil, obeís per part dels nous liturgistes catalans i dels seus simpatitzants a una sincera iniciativa de renovació litúrgica, i que pogués incloure-hi fins i tot un cert desig de singularitzar-se. Però en aquesta qüestió surt igualment, al nostre albir, la resistència a aquella pràctica litúrgica per motius contraris als dels qui la promovien. Aquesta reacció no es donà sols, doncs, per una fonamentació estrictament litúrgica, sinó que fou també l'oposició a l'esperit catalanista que hom creia veure darrera dels qui promovien la utilització d'aquells ornaments litúrgics. És això últim el que recollí en definitiva la Congregació dels Ritus.

CONGREGACIÓ PER ALS SEMINARIS

El següent decret de Roma vingué de la Congregació per als Seminaris i de la Universitat d'Estudis,⁹³ de la qual era prefecte al cardenal Bisleti.⁹⁴ Podem afirmar novament que la minuta del despatx que el cardenal secretari d'Estat preparava per enviar en forma d'instruccions al prefecte de la suara esmentada Congregació per demanar-li que redactés un decret en relació a la "Qüestió catalana" –per sotmetre'l després a l'aprovació del Sant Pare–, sortí materialment de la ploma del mateix cardenal Gasparri.⁹⁵ Les instruccions manuscrites del secretari d'Estat foren redactades el 25 de setembre de 1928 i el despatx que li seguiria fou enviat a la Congregació, com els altres, el primer d'octubre.⁹⁶

El nunci a Madrid, en el seu Informe final de la visita a Catalunya, ja

86. Vegeu el cas de les casulles gòtiques en el Qüestionari del nunci, «Visita apostòlica a Barcelona de 1928» 388.

havia preparat indirectament i fins proposat les decisions respecte als seminaris catalans que caldria que fes seves la Santa Seu. Seran les que adoptarà en realitat el secretari d'Estat. Abans de l'esmentada visita apostòlica de Tedeschini, l'ambaixador d'Espanya davant de la Santa Seu, el marquès de Magaz, ja s'havia entrevistat tant amb Gasparri com amb Bisleti per denunciar el catalanisme imperant als seminaris de la Tarraconense i havia demanat també la intervenció de la Santa Seu.⁹⁷

D'aquesta minuta de la Secretaria d'Estat a la Congregació per als Seminaris de què estem parlant, en destacarem tot seguit els mots amb què el secretari d'Estat adverteix la Congregació dient que, a l'hora d'extirpar el catalanisme dels seminaris catalans, aquell dicasteri romà no podrà comptar pas amb el cardenal Vidal i Barraquer, perquè aquest purpurat

*«non è il medico che deve curare gli ammalati, ma è il principale malato che deva essere curato».*⁹⁸

Un judici de Gasparri que el nunci Tedeschini ja remarcà en el seu report final.⁹⁹

Entrats en el cos principal de les instruccions de la Secretaria d'Estat, el primer punt que el cardenal Gasparri fa observar a la Congregació per

87. "Informe final del nunci": AA.EE.SS., *Spagna, 1928, pos. 589, fasc. 10, ff. 42v-46*. Vegeu «Informe final de la visita apostòlica de 1928» 654-655 i els nostres comentaris a les p. 522-526.

88. Una nota històrica de l'Obra del Culte, la trobareu en "Informe final del nunci" 523. Vegeu també «Visita apostòlica a Barcelona de 1928» 236.

89. Sobre les opinions dels bisbes i clergues esmentats, vegeu «Informe final de la visita apostòlica de 1928» 522-526. Sobre el reverend Sendra ens remetem a «Visita del nunci Tedeschini a Montserrat» 864-865 i a «Visita apostòlica a Barcelona de 1928» 316.

90. *Antoni Berenguer i Sala* (Cardona, Bages, 1874 – Barcelona 1955), sacerdot diocesà de Barcelona, era capellà en 1922 de la capella de Sant Jordi del Palau de la Generalitat, aleshores Diputació Provincial de Barcelona. ADB, *Preveres difunts, C. 33/1.66*. Vegeu també *Ordo divini officii recitandi in Civitate Dioecesisque Barcinonensi* 16. En l'ASV hi ha documentació sobre l'adjudicació d'aquesta capellania al doctor Berenguer: una Memòria seva adreçada al nunci Tedeschini sobre la fundació i obligacions de la capellania de Sant Jordi i els contactes amb la Santa Seu. Memòria del doctor Berenguer al nunci Tedeschini. Barcelona, 2 d'agost de 1922 (original autògraf): ASV, *Arch. Nunz. Madrid, 837, fasc. 3, ff. 382-386*. El doctor Lluís Carreras el tenia pel seu mateix «*alter ego*» i el nunci, per separatista. Vegeu «Visita apostòlica a Barcelona de 1928» 222, 286, 293. «Informe final de la visita apostòlica de 1928» 522-526 i «Visita del nunci Tedeschini a Montserrat» 865-866.

als Seminaris és que, als de Catalunya, hi regna un intens amor a la pròpia regió i a la pròpia llengua – respecte a la qual cosa la Santa Seu, precisa Gasparri, no hi té res a dir, més tost ho troba bé. «*Ma il male è che questo amore alla patria piccola, ossia a Catalogna [correcció manuscrita del cardenal Gasparri sobre patria chica] non è più in armonia coll'amore alla patria grande, ossia alla Spagna ed alla lingua spagnuola*».¹⁰⁰

Aquestes idees, així com les formulacions de «*patria chica*» i de «*patria grande*» –que sortiran també en altres decrets vaticans–, totes han estat pouades de la visita apostòlica de monsenyor Tedeschini a Catalunya.¹⁰¹

La conclusió del cardenal Gasparri a aquest primer punt sobre els seminaris catalans és que hi senyoreja damunt d'ells «el catalanisme extrem, que s'encamina fins al separatisme». Una tal «desastrosa política» es fa sentir especialment en els de Tarragona i de Barcelona.¹⁰² Per mor d'aquesta «viciada formació eclesiàstica», hom pot entendre, segons el secretari d'Estat, el fet veritablement deplorable que el jove clergat català estigui amarat de les idees «revolucionàries del catalanisme» i que d'aquí hagi sortit en els darrers deu anys una terregada d'escrits, de revistes i de publicacions de tota mena redactats en català.

El cardenal havia considerat fins i tot, així ho diu ell mateix, de recomanar als bisbes de Catalunya que podrien i haurien de frenar aquell al·luvió d'obres escrites en llengua catalana negant-los l'*imprimatur*; una idea que després no apareix en la minuta definitiva del despatx que la Secretaria d'Estat envià a la Congregació per als Seminaris.¹⁰³ En sortirà en canvi en la minuta dirigida a la Congregació del Concili.

A continuació, el secretari d'Estat recorda a la Congregació per als Seminaris, que aquest dicasteri encarregà en 1923 al nunci Tedeschini una investigació sobre la situació del Seminari Conciliar de Barcelona i que, arran del seu report, lliurat a Roma en 1924,¹⁰⁴ rebé de la mateixa Con-

91. La petició de la Conferència de bisbes de la Tarraconense fou aprovada no sense una certa polèmica posterior a l'aprovació suscitada entre els qui la componien. Hom la podrà seguir en ASV, *Arch. Nunz. Madrid*, 838, *fasc. 3*, ff. 340-341. La petició escrita en llatí elevada pel cardenal Vidal i Barraquer al papa Pius XI, amb data del 15 de febrer de 1928, i que havia de ser portada a Roma pel doctor Carreras i el pare Sunyol, es troba en ACCS, *Fondo Positiones, Decr. et Rescript. Liturgia*, 1928.

92. Despatx, protocol n. T. 112/28, del secretari de la Congregació de Ritus, Angelo Mariani, al secretari de la Congregació d'Afers Eclesiàstics Extraordinaris, monsenyor Borgongini Duca. Roma, 14 de novembre de 1928 (original): AA.EE.SS., *Spagna*, 1928, *pos. 589, fasc. 14*, ff. 12-13. Vegeu el nostre apèndix documental núm. 5.

93. Aquesta Congregació romana tenia cura de les universitats i centres d'estudi

gregació l'encàrrec d'estudiar la manera de crear un seminari interdiocesà amb els altres de Catalunya. Responia això, segons l'Informe de 1924, a un intent de millorar el nivell intel·lectual dels seminaristes i d'allunyar-los ensems del catalanisme circumdant col·locant-los en un lloc més aïllat que no pas el dels ambients ciutadans, on solien trobar-se els seminaris, al costat generalment del palau episcopal de la seu de cada diòcesi.

Junt amb aquesta exposició del tema del seminari regional, el cardenal Gasparri emet encara dos judicis sobre el primat de Tarragona, el primer és quan es refereix al «*catalanismo certamente spinto del cardinale*» i el segon, el que ja hem reportat més a munt; això és, que Vidal i Barraquer «no és el malalt qui ha de guarir els malalts [de catalanisme] sinó que és el malalt qui n'ha de ser curat».

Finalment, la Secretaria d'Estat aconsella a la Congregació per als Seminaris l'oportunitat de prendre tres mesures respecte als seminaris i al catalanisme que la Santa Seu creia que hi imperava; val a dir, no ordenar els estudiants «infectats de catalanisme»,¹⁰⁵ eliminar-hi els professors de la mateixa tendència i limitar-hi les càtedres de llengua i de «tradicions

que depenien dels Estats Pontificis i tingué també competències sobre les institucions d'aquest tipus regides per l'Església no sols als estats del Papa, sinó també sobre tota l'Església. Una *Congregació dels Estudis* creada per Lleó XII en 1824 depenia de la Congregació Consistorial. El papa Benet XV en 1915 tragué de la Congregació Consistorial la secció relativa als seminaris i la fongué amb la Congregació dels Estudis. D'aquesta manera apareixia la *Congregació per als Seminaris i per a les Universitats dels Estudis*. Amb la constitució apostòlica *Regimini Ecclesiae Universae*, del 15 d'agost de 1967, Pau VI li donà el nom de *Congregació per la Instrucció Catòlica*. Joan Pau II, amb una altra constitució, *Pastor Bonus*, del 28 de juny de 1988, li va atorgar l'actual nom de *Congregació per l'Educació Catòlica*.

94. *Gaetano Bisleti* (Veroli, regió del Laci, 1856 – Grottaferrata 1937), prefecte de la Casa Pontificia, creat cardenal en 1911 per sant Pius X, nomenat prefecte de la Congregació de Seminaris i de la Universitat, el primer de desembre de 1915, càrrec que exercí fins a la seva mort. En 1932 era president de la Cúria romana. PIETA, *Hierarchia Catholica*. IX, 434.

95. Minuta tota autògrafa del despatx de cardenal Gasparri dirigida al cardenal Bisleti, prefecte de la Congregació de Seminaris i de la Universitat d'Estudis (Vaticà, setembre de 1928): AA.EE.SS., *Spagna, 1928, pos. 589, fasc. 9, ff. 58-59*. Aquests folis es refereixen al cos central del despatx que la Secretaria d'Estat envià a la Congregació de Seminaris i de la Universitat. Recordem que hi ha en tots els despatxos dirigits a les altres congregacions com una mena de preàmbul que és el mateix per a tots els dicasteris.

96. Minuta original del despatx del cardenal Gasparri al cardenal Bisleti. Vaticà, 25 de setembre de 1928: AA.EE.SS., *Spagna, 1928, pos. 589, fasc. 9, ff. 50-55*.

catalanes».

EL DECRET DE LA CONGREGACIÓ PER ALS SEMINARIS I LES UNIVERSITATS DELS ESTUDIS. En forma de circular, sortí el 21 de desembre de 1928.¹⁰⁶ Substancialment, segueix les directrius traçades pel cardenal Pietro Gasparri, elaborades, com ja sabem, amb la col·laboració del nunci Federico Tedeschini. Fins i tot podríem dir que les disposicions que conté, així com el seu llenguatge, semblen més peremptòries que expressades per la Secretaria d'Estat.¹⁰⁷ Assenyalen tot seguit els principals punts del decret sobre els seminaris de la Tarraconense.

Així, reblem la visió negativa del catalanisme que conté l'escrit de la Congregació per als Seminaris. Respecte al decret anterior aquest conté un judici de valor més sever sobre aquell fenomen. En efecte, qualifica el catalanisme de «separatista» i de «revolucionari», el qual té com a característica natural la capacitat de «suscitar odi entre els connacionals» i entranya una «profunda aversió per la llengua i la nació espanyola»:

«Siffatta tendenza, in sostanza separatista e rivoluzionaria, mentre viene nobilitata col nome, certamente improprio, di catalanismo, tende di sua natura a suscitare odii tra gli stessi connazionali, a scuotere la pubblica tranquillità ed a distruggere l'obbedienza dovuta ai poteri civili costituiti. Quanto danno deriverebbe non solo alla patria, ma anche alla religione se si lasciasse libero corso a simile fermento, non è chi non veda. Eppure a tale rovina sembrano contribuire perfino ministri di Gesù Cristo!».

97. Carta del marquès de Magaz al general Primo de Rivera. Roma, 24 de juny de 1927. RAGUER, «Política anticatalanista de Primo de Rivera»: *AnalTar* 84 (2011) 750.

98. Minuta tota autògrafa del despatx de cardenal Gasparri dirigit al cardenal Bisleti (Vaticà, setembre de 1928): AA.EE.SS., *Spagna, 1928, pos. 589, fasc. 9, f. 59.*

99. Minuta definitiva del cardenal Gasparri al cardenal Bisleti. Vaticà, 1 d'octubre de 1928: ASV, *Arch. Nunz. Madrid, 836, fasc. 2, f. 52.* Vegeu el nostre apèndix documental núm. 8. Tedeschini acusa el cardenal Vidal i Barraquer d'haver "obstruït" el projecte de la creació d'un seminari regional per mor del seu catalanisme. "Informe final del nunci": AA.EE.SS., *Spagna, 1928, pos. 589, fasc. 10, f. 71,* i l'«Informe final de la visita apostòlica de 1928» 552 i 687.

100. Minuta del despatx del cardenal Gasparri al cardenal Bisleti. Vaticà, 25 de setembre de 1928: AA.EE.SS., *Spagna, 1928, pos. 589, fasc. 9, f. 51.* Vegeu el nostre apèndix documental núm. 8.

Més endavant, la Congregació titlla els sacerdots que «*si perdono dietro ideali puramente umani e si consumano in fazioni politiche*» de «semmbradors de zitzània». El mal que fan aquests clergues és més gran encara, quan han introduït en els centres de formació dels futurs sacerdots el catalanisme, aquell «*spirito di regionalismo esagerato, pernicioso al sommo, alleggia anche, ove più ove meno, nei dilettissimi Seminari di Catalogna*».

Sis disposicions. La Santa Seu, amb aprovació, és clar, del Sant Pare, es veu obligada, fa constar el decret, a adoptar les mesures següents: que sigui llevat dels seminaris catalans qualsevol partidisme polític, «*anche larvato*»; que sigui negada l'ordenació als clergues infestats de catalanisme, això és d'esperit separatista, i per aquesta raó «*che si sia al riguardo risoluti nel licenziamento e oculatissimi nell'ammissione del giovani in seminario*» o sia els candidats tocats per aquella mateixa tendència; que «*si eliminino senz'altro i professori catalanisti*»; que l'ensenyament de la llengua i de les tradicions catalanes sigui limitat estrictament a allò del tot més necessari; que no circulin entre els seminaristes cap llibre, ni cap periòdic que puguin suscitar l'odi per la «*patria grande*», és a saber Espanya, i per la seva llengua oficial, el castellà; i finalment que els superiors prohibeixin de manera absoluta als professors i als alumnes de parlar de qüestions polítiques en aquests centres de formació eclesiàstica.

101. Vegeu, per exemple, "Informe final" ff. 69, 71. Vegeu el nostre article «Informe final de la visita apostòlica de 1928» 687.

102. Tedeschini parla a bastament d'aquests dos seminaris en el seu "Informe final" ff. 69-81v. Vegeu el nostre «Informe final de la visita apostòlica de 1928» 549-563. Algunes referències al Seminari de Tarragona en aquesta època les trobareu en MUNTANYOLA, *Cardenal de la pau* 214-215.

103. Minuta tota autògrafa del despatx de cardenal Gasparri dirigit al cardenal Bisleti (Vaticà, setembre de 1928): AA.EE.SS., *Spagna, 1928, pos. 589, fasc. 9, f. 58v*. Vegeu aquesta minuta definitiva en el nostre apèndix documental núm. 8. La referència a l'*imprimatur* sortia encara en la minuta del despatx del cardenal Gasparri al cardenal Bisleti. Vaticà, 25 de setembre de 1928: AA.EE.SS., *Ibid.*, f. 51.

104. El "*Rapporto del Nunzio: questione catalana e Seminario interdiocesano in Catalogna*", Madrid 25 de maig de 1924, es troba en AA.EE.SS., *Spagna, 1924-1933, pos. 682-683, fasc. 64, ff. 2-15*. En tornem a parlar de seguida. El secretari d'Estat envia el *Rapporto* del nunci de Madrid a la Congregació per als Seminaris. Despatx núm. 30748 del cardenal Gasparri al cardenal Bisleti, amb al·legat. Vaticà, 28 de maig de 1924 (minuta): AA.EE.SS., *Ibid.*, f. 3.

Creació d'un seminari interdiocesà. En aquestes sis disposicions i perquè el remei receptat per la Congregació per als Seminaris sigui més eficaç, el cardenal prefecte insisteix en la necessitat d'actuar el projecte presentat a finals de 1924 a aquella Congregació sobre la creació d'un o de més seminaris provincials per concentrar-hi els seminaristes de Catalunya. De fet, el nunci féu les gestions oportunes prop del Govern espanyol perquè fos concedit a les diòcesis catalanes el monestir de Santa Maria de Poblet –aleshores sense vida monàstica– com a seu d'un eventual seminari regional i n'informà el metropolità de la Tarraconense.¹⁰⁸ Per a concretar, doncs, aquesta proposta, el prefecte dels Seminaris desitjava en 1928 que els bisbes catalans es reunissin el més aviat possible per a estudiar el greu problema del catalanisme separatista en llurs seminaris.

Diguem per part nostra que aquella projectada creació d'un seminari interdiocesà –auspiciada malgrat tot per la intenció de reprimir el catalanisme, sense fer-hi gaire distincions– no podia deixar de ser una idea plausible a causa de les deficiències en la formació que patien els seminaris catalans d'aleshores.¹⁰⁹

La solució d'aquest alarmant problema del catalanisme existent en l'àmbit de l'educació clerical passava, segons la Congregació, no sols per l'erecció de seminaris interdiocesans-provincials, sinó també per facilitar que els estudiants actuals no haguessin de passar les vacances d'estiu en llurs cases, fet que evitaria un contacte massa perllongat amb ambients seglars.

105. Mossèn Joan Bonet i Baltà, alumne del Seminari Conciliar de Barcelona, ens explicava que, quan havia de rebre ordes majors –deuria ser l'any 1929–, el cridà el bisbe Miralles i li féu jurar i signar un paper manifestant que no seguiria les idees catalanistes, i sense aquesta renúncia no hauria estat pas ordenat. A aquesta anècdota es refereix també A. MANENT, *Semblances contra l'oblit. Retrats d'escriptors i de polítics*, Barcelona 1990, 48 i MASSOT I MUNTANER, *Bisbe Miralles* 62-63.

106. El secretari de la Congregació, Ernesto Ruffini, envia tres còpies escrites en italià del decret, datat a Roma el 21 de desembre de 1928, una pel Sant Pare, l'altra pel cardenal secretari d'Estat i la tercera per la Congregació d'Afers Eclesiàstics Extraordinaris. Carta de monsenyor Ruffini al secretari de la Congregació d'Afers Eclesiàstics Extraordinaris, monsenyor Borgongini Duca Roma, 22 de desembre de 1928: AA.EE.SS., *Espanya, 1928, pos. 589, fasc. 9, f. 42v*. En la resposta a aquesta lletra de monsenyor Ruffini, el secretari de la Congregació d'Afers Eclesiàstics Extraordinaris diu que una de les còpies que li havia enviat ja ha estat lliurada a Pius XI. Carta de Borgongini Duca a Ruffini. Vaticà, 26 de desembre de 1928: AA.EE.SS., *Ibid.*, f. 47.

Cultiu de la llengua i de la cultura catalanes. De fet, la Congregació permet, si bé amb restriccions, que siguin ensenyades als seminaris catalans la llengua i les «tradicions» del país, concepte que deu referir-se eufemísticament a la història i fins a la literatura catalanes i la història de Catalunya.

De les disposicions donades per la Congregació per als Seminaris comentem sols la que té a veure amb la reducció de l'ensenyament de la llengua i de la cultura o història catalanes, que en realitat afectava només dos seminaris: el de Solsona i el de Tarragona. A aquest darrer centre d'estudis, «*il più infetto [de catalanisme] anche più di quello di Barcellona*», segons Tedeschini, hi havia alguna matèria de llengua i història catalanes. Al de Solsona, s'hi ensenyava la gramàtica catalana, sense tenir cap llibre de text, solament un dia a la setmana i dins del curs de retòrica. A Tarragona, hom hi donava classes de llengua catalana i d'història de Catalunya, i no pas de tradicions catalanes, com deia el cardenal Gasparri.¹¹⁰

A Barcelona, el bisbe Miralles havia introduït en el seu pla d'estudis de 1926 per al seminari una matèria nova, la història d'Espanya i de la «*Diócesis de Barcelona*».¹¹¹ I a les classes d'oratoría hi afegí el perfeccionament de «*las lenguas en que se predica en la diócesis*»; és a dir, també la catalana.¹¹² El visitador apostòlic no recollí, però, en el seu Informe final aquestes dades del seminari barceloní, perquè —això ho diem nosaltres—, no li foren proporcionades per aquell establiment ni pel mateix Bisbe.¹¹³

La Congregació per als Seminaris, doncs, no és molt radical en la prohibició de l'aprenentatge del català als seminaris de la Tarraconense. Més ho era, de bataller, el nunci Tedeschini, segons hom pot col·legir-ho de la lectura de l'Informe final de la seva visita a Catalunya.¹¹⁴ Això mateix podríem dir-ho del rei Alfons XIII,¹¹⁵ per no parlar ja del Govern de la Dictadura.

Hom ja veu que la Congregació per als Seminaris, per voler aplicar,

107. El text imprès de la circular de la Congregació per als Seminaris, datada a Roma el 21 de desembre de 1928, prot. 210/24, es troba en ACEC, *Fondo Seminari, Spagna, 14/29*. Una còpia escrita en llengua italiana del decret de la Sagrada Congregació per als Seminaris, Roma 21 de desembre de 1928, prot. 210/24, en AA.EE.SS., *Spagna, 1928, pos. 589, fasc. 9, ff. 43-44*. La traducció castellana, en MUNTANYOLA, *Cardenal de la pau* 618-620. Vegeu el nostre apèndix documental núm. 9. La circular sobre els seminaris catalans, a part dels Bisbes, fou enviada també al preposit de la Companyia de Jesús, que es trobava a Barcelona en visita apostòlica, tal com el pare general jesuïta ho agraeix al prefecte de la Congregació. Carta del pare Ledokóswki al cardenal Bisleti. Barcelona, 1 de gener de 1929 (original autògraf escrit en italià): ACEC, *Íbid.* (doc. núm. 2)

sense un esperit prou ponderat, les indicacions vingudes de la Secretaria d'Estat, es mostra exagerada amb la identificació automàtica que fa del catalanisme amb el separatisme i fins amb la repressió amb què vol actuar sobre professors i alumnes simpatitzants amb aquell moviment. No tant, en canvi, d'exagerada, en relació al conreu –per bé que limitat– de la llengua i de la història catalanes als seminaris de la Tarraconense.

CONGREGACIÓ DEL CONCILI

El tercer decret apareixeria ja en l'any 1929, el dia 4 de gener. Es tracta del que sorgí de la Congregació del Concili,¹¹⁶ de la qual era prefecte el cardenal Sbarretti.¹¹⁷ Igual que amb els dos anteriors decrets, es conserva en el fons arxivístic de la Congregació d'Afers Eclesiàstics Extraordinaris una extensa minuta, tota escrita de la mà del cardenal Gasparri, del despatx que la Secretaria d'Estat volia trametre a la Congregació del Concili, perquè actués respecte a la “Qüestió catalana” en aquells àmbits que eren de la seva incumbència; en aquest cas, del clergat, de la catequesi i de la predicació. Coincideix substancialment la minuta de Gasparri amb la redacció de la minuta final de Secretaria d'Estat.¹¹⁸ La primera degué ser composta el mes de setembre de 1928, les altres dues porten la data del 25 de setembre¹¹⁹ i la definitiva, la del primer d'octubre.¹²⁰

Les instruccions de Gasparri són exposades en quatre apartats i tracten: sobre l'activitat política del clergat, l'ensenyament del catecisme, la predicació i, el darrer tema, el Foment de Pietat Catalana. Cadascun es refereix, naturalment, a la seva relació amb la llengua o a les activitats del clergat a favor del catalanisme i fins del separatisme, tal com rebla això darrer el mateix cardenal secretari d'Estat, el veritable inspirador dels documents romans. Analitzem a continuació aquests quatre punts.

L'acció política del clergat a favor del catalanisme i del separatisme.
En el primer apartat, el cardenal Gasparri suggereix al cardenal Sbarretti, que la Congregació del Concili podria començar el decret que se li encomana-

108. Al l'arxiu de Secretaria d'Estat, *Affari Ecclesiastici Straordinari*, hi ha el “*Rapporto del Nunzio: questione catalana e Seminario interdiocesano in Catalogna*” i molta més documentació sobre aquesta qüestió: AA.EE.SS., *Spagna, 1924-1933, pos. 682-683, fasc. 64, ff. 2-15*. Aquesta documentació es complementa amb un d'altra també molt abundosa, “*Seminario di Catalogna. Gestioni per un Seminario filosofico-teologico centrale; Libri di testi Catalani; Platica in catalano nei concorsi parrocchiali, ecc.*”: ASV, *Arch. Nunz. Madrid*, 837, *fasc. 3, ff. 568-651*.

nava d'elaborar recordant als bisbes de la Tarraconense el principi general, inculcat tan sovint per la Santa Seu, de mantenir-se tothora el clergat «per damunt i fora» de les qüestions polítiques. Curiosament, aquesta darrera expressió expressada en llengua italiana, «*al di fuori e al di sopra*», coincideix amb la que emprà Pius XI per adreçar-se al general dels caputxins a l'hora d'indicar-li com havia de tractar entre els religiosos espanyols la qüestió del biscaïtarrisme.¹²¹

Un altre ensenyament que la Congregació hauria de tenir en compte és que tothom pot certament estimar la «*patria piccola*», Catalunya en el nostre cas, però que ha de ser amada en harmonia amb la «*patria grande*», això és Espanya: «*Perciò con la intenzione di favorire la patria piccola non è lecito né di violare le leggi canoniche né di negare alla nazione ed ai poteri costituiti l'amore e la fedeltà che gli è dovuta*». Ja hem assenyalat d'on provenen els dos conceptes referits al de pàtria que acabem de recollir. La doctrina, d'altra banda, és la mateixa del bisbe d'Estrasburg, monsenyor Ruch, exposada en la pastoral de què hem parlat més a munt, comentada també a *L'Osservatore Romano*.

El cardenal Gasparri reconeix que el clergat tant secular com regular de les diverses diòcesis de Catalunya, s'ha allunyat dels ensenyaments saludables que el mateix purpurat exposa en la seva minuta, fins arribar a suscitar a Catalunya sentiments d'autonomia política respecte d'Espanya i àdhuc oferir el seu suport a algunes aspiracions separatistes. És des d'aquest catalanisme –hi afegeix el secretari d'Estat–, d'on ha nascut una allau de publicacions en català de tota mena que ha inundat en els darrers deu anys el camp catòlic a Catalunya.

Per tot això recomana al cardenal Sbarretti que faci saber als ordinaris catalans que podrien i haurien de posar remei al catalanisme negant si convé l'*imprimatur* a les publicacions en llengua catalana. Això darrer té a veure en gran part amb les disposicions que Gasparri donarà a la Congregació del Concili al final d'aquesta mateixa minuta pel que fa al Foment de Pietat Catalana, tan blasmat pel nunci Tedeschini en el seu Informe sobre Catalunya.

109. Vegeu l'acurat estudi elaborat sobre les dades proporcionades per l'arxiu Secret Català de CÀRCEL ORTÍ, *Informe de la Visita apostòlica a los seminarios españoles en 1923*, Salamanca 2006.

110. "Informe final del nunci" ff. 73v, 75-76. Vegeu «Informe final de la visita apostòlica de 1928» 555-558.

111. J. BADA I ELIAS, *El Seminario Conciliar de Barcelona (1868-1982)*, Barcelona 1983, 52-53.

Finalment i com a argument d'autoritat dirigit directament a la Tarraconense, Gasparri cita la carta que el papa Lleó XIII adreçà, el 10 de desembre de 1894, a l'arquebisbe de Tarragona, que era Tomàs Costa i Fornaguera, després de la celebració en aquella ciutat del Quart Congrés Catòlic d'Espanya;¹²² quan, aleshores, rebla el cardenal, «*non si era ancora accentuata questa nuova e più pernicioso forma di attività politica del clero*»,¹²³ referint-se, és clar, al catalanisme. En aquesta mateixa carta, el Sant Pare recordava als eclesiàstics catalans que no havien d'immiscir-se en afers polítics, i al poble fidel de conservar sempre el respecte degut a les autoritats constituïdes.

El catecisme. Sobre l'ensenyament del catecisme a les parròquies i també a les escoles públiques, les diverses minutes preparades per a la Congregació del Concili recorden la doctrina del concili de Trento; és a saber, que els rectors de parròquia tenen l'obligació d'ensenyar els continguts catequètics als infants sense cap excepció de persones i en la llengua que puguin entendre'ls, la qual ha de ser naturalment la materna. D'aquí ve que, a Catalunya, calgui parlar als catequitzands en català i en castellà, segons de quina parla siguin, puix que aquesta era la realitat sociològica de la Catalunya del primer terç del segle xx.

Sense oblidar els destinataris d'aquestes recomanacions, que són els bisbes catalans, Gasparri exposa que el catecisme dels minyons ha de contenir també l'ensenyament sobre els deures del cristià envers la nació. I si, eventualment, es donés –com sembla pressuposar el cardenal que es

112. MASSOT I MUNTANER, *Bisbe Miralles i l'Església de Mallorca* 50-51.

113. «Informe final de la visita apostòlica de 1928» 263.

114. Sobre els seminaris catalans i Tedeschini, vegeu “Informe final del nunci” ff. 68v.-79v. i «Informe final de la visita apostòlica de 1928» 549-563.

115. En el viatge que Alfons XIII féu a Roma en 1924, tot just en ser-li presentat el cardenal prefecte de la Congregació per als Seminaris, el monarca ja li féu saber que si la Santa Seu no intervenia retirant els llibres de text en català dels seminaris de Catalunya, el «Govern proveiria», i afegí el Rei: «*Nous marchons, nous marchons*». Vés a saber que volia dir aquesta expressió en llavis del monarca!, encara que hom pot intuir-hi la política anticatalanista de la Dictadura. Despatx, prot. núm. 210/24, del cardenal Bisleti al cardenal Gasparri. Roma, 4 de juny de 1924 (original): AA.EE.SS., *Spagna, 1924-1933*, pos. 682-683, fasc. 64, ff. 8-8v. A aquesta entrevista, s'hi refereix encara Tedeschini en 1930. Despatx n. 1276 del nunci Tedeschini al cardenal Gasparri. Madrid, 30 de desembre de 1930 (original): AA.EE.SS., *Spagna, 1928*, pos. 589, fasc. 2, ff. 71-72.

116. La *Congregació del Concili (Congregatio pro executione et interpretatione*

donava a Catalunya— una «propaganda revolucionària en sentit contrari», aleshores podria ser oportú d'introduir dins del catecisme algunes breus preguntes i respostes sobre l'amor degut a la pàtria, i sobre la fidelitat als qui governen. «*In ogni modo però è altamente vietato porre nel catechismo un cenno qualsiasi, anche velato, di politica rivoluzionaria contro la patria*». Hom ja s'adona que la «política revolucionària» a què es refereix el cardenal Gasparri no pot ser altra que el catalanisme.

El secretari d'Estat continua escrivint que els catalanistes volen que el catecisme de l'Església fos ensenyat en català a la parròquia i a l'escola; i tenen raó, precisa el purpurat, si els infants són catalans. L'única remarca que fa, és que en aquest cas els ha de ser explicat en «*catalano antico o popolare, escluso il catalano moderno o letterario, introdotto da poco dal catalanismo, che il popolo catalano né parla né intende*». Això del «català nou» o modern es refereix, com ja sabem, al procés de modernització i de dignificació del català que aleshores hom estava duent a terme a Catalunya

Concilii Tridentini) fou instituïda pel papa Pius IV amb la constitució apostòlica *Alias Nos*, del 2 d'agost de 1564, amb la missió de dur a terme la correcta aplicació dels decrets disciplinars del Concili de Trento. Sixt V, amb la constitució *Immensa*, del 22 de gener de 1588, amplia les seves funcions, com la de la interpretació del concili i la vigilància sobre els concilis provincials. Amb el temps, quedà pràcticament reduïda a ocupar-se de qüestions relatives a la disciplina del clergat. En 1967, el 15 d'agost, per la *Regimini Ecclesiae Universae*, Pau VI li confià aquesta missió i li donà el nom de *Congregació per al Clergat*. Avui aquesta congregació té cura, heretada del passat, del clergat i de la catequesi. És per això, que la Congregació del Concili, en 1928 s'ocupà, pel que fa a la "Qüestió catalana", d'aquests dos grans temes.

117. *Donato Raffaele Sbarretti Tazza* (Montefranco 1856 – Roma 1939), cardenal i nebot del cardenal Enea Sbarretti, Benet XV el creà cardenal en el consistori del 4 de desembre de 1916. Ocupà el càrrec de prefecte de la Congregació per al Concili, de 1919 a 1930. El succeí Giulio Serafini (1930-1938), a qui ja coneixem perquè havia estat fins feia poc secretari de la Congregació del Concili.

118. Minuta autògrafa del despatx de cardenal Gasparri dirigit al cardenal Sbarretti (Vaticà, setembre de 1928): AA.EE.SS., *Spagna, 1928, pos. 589, fasc. 9, ff. 11-23*. Vegeu la minuta definitiva en el nostre apèndix documental núm. 10.

119. Minuta primera del despatx del cardenal Gasparri adreçat al cardenal Sbarretti. Vaticà, 25 de setembre de 1928 (dactilografiada): AA.EE.SS., *Spagna, 1928, pos. 589, fasc. 9, ff. 5-10v.*; una segona minuta, Vaticà 25 de setembre de 1928 (dactilografiada amb correccions manuscrites del mateix cardenal Gasparri): AA.EE.SS., *Ibid.*, ff. 24-34.

120. Minuta definitiva del despatx del cardenal Gasparri al cardenal Sbarretti. Vaticà, 1 d'Octubre de 1928: ASV, *Arch. Nunz. Madrid, 836, fasc. 2, ff. 38-49* (còpia dactilografiada).

per filòlegs i per algunes institucions del país, amb la finalitat de purificar-lo i per donar-li més categoria literària; coses sobre les quals ironitzava Tedeschini, posat en el paper de lingüista, dient que els catalanistes, que han parlat sempre llur llengua en l'àmbit familiar, ara pretenen que el català no sigui «*solamente lingua di cucina*», sinó més docte, més reconegut; i així, conclouia l'il·lustrat nunci, s'inventen una «nova llengua».¹²⁴

Ara bé, els catalanistes no tenen pas raó, continua explicant-se el cardenal Gasparri, si pretenen de catequitzar els minyons castellans en català, com solia passar en les barriades de les grans ciutats, particularment a Barcelona, on la població és majoritàriament castellana, segons les dades que dona també Tedeschini. D'aquí, que es fa necessari, en opinió de Gasparri, que els catecismes, amb llurs explicacions de viva veu, han de ser bilingües i cal rebutjar, per tant, aquells que siguin escrits sols en català, com així ho han introduït de feia poc els catalanistes. Una altra imprecisió del nunci apostòlic.

Fins aquí, el secretari d'Estat s'ha referit a les parròquies, però parla igualment de l'escola. En efecte, davant de les disposicions del Govern de Primo de Rivera determinant –contra el costum seguit fins aleshores a les escoles públiques de donar la doctrina cristiana en català– que el catecisme sigui ensenyat en castellà, el cardenal Gasparri diu que aquesta norma «*tolerari potest*». I això, perquè, a Catalunya, tots els escolars parlen o almenys entenen el castellà i perquè «*i fanciulli, benché appartenenti a famiglie catalane, anche ignoranti del tutto il castigliano frequentando la scuola castigliana si famigliarizzano ben presto col castigliano*».

La predicació. Pel que fa a l'homilia que el rector de parròquia pronuncia a les Misses dominicals, la doctrina del cardenal Gasparri és la mateixa emprada en l'apartat anterior; això és, el rector ha de predicar en les dues llengües. Aquí, tanmateix, el secretari d'Estat fa una remarca: «si les famílies parlen una llengua pròpia, però comprenen la de les altres famílies, l'homilia hauria de ser en rigor única». Això darrer, caldria llegir-ho d'aquesta manera: si l'auditori català pot escoltar la predicació no en la seva llengua, sinó en la castellana, que hom faci servir aleshores la segona, que sembla que entén tothom. Amb tot, Gasparri matisa la seva afirmació afegint que els feligresos trauran més profit de la predicació si la senten en llur pròpia llengua.

Continua després exposant a la Congregació del Concili, que caldria

121. Tractarem d'això en el quart apartat.

desterrar de la predicació parroquial qualsevulla al·lusió a la «política revolucionària» –que ja sabem què vol dir– i a la política en general. En canvi, el secretari d'Estat sí creu oportú de reblar que, entre els deures que els fidels tenen envers la pàtria, tant si és la «*piccola*» com la gran, o sigui la nació espanyola, no és pas prohibit, més aviat podria ser una obligació del predicador explicar als fidels en què consisteixen aquestes deures cívics, sobretot si circula entre ells l'esmentada «propaganda revolucionària». Així, caldria que els encarregats d'una parròquia exhortessin llurs feligresos al compliment de les lleis i de les altres disposicions de l'Estat. El cardenal Gasparri rebla aquí: «*questo è precisamente il caso della Catalogna*».

Com ja fa poc que ha sortit, en tractar de l'acció política de la clerecia, el secretari d'Estat insisteix novament en el tema de la desobediència del clergat secular i regular, denunciant ara que llurs components no segueixen les normes canòniques respecte a la predicació, puix que la fan, especialment a Barcelona, «*in catalano moderno o letterario che nessuno capsice, neppure i catalanisti*»; i no sols això, sinó que sovint parlen malament d'Espanya i a favor de les aspiracions catalanistes, «*che vanno fino alla separazione dalla Spagna e fanno perciò politica rivoluzionaria in pulpito*». A Barcelona, diu Gasparri, i potser també a d'altres llocs, hom no predica mai en castellà a les parròquies, fins a l'extrem que el Bisbe, el doctor Miralles, ha obtingut «la gràcia» del capítol catedral –fa constar el cardenal amb ironia– que hom hi prediqui en castellà. Es tracta, segons la nostra comprensió d'aquell moment, d'uns judicis veritablement errats.

La part final de les instruccions del secretari d'Estat sobre la predicació conté les mesures que caldria que adoptés la Congregació del Concili a fi que siguin eliminats tots els abusos fins ara descrits. Són les següents: prohibició absoluta de la predicació en «català modern o literari», prohibició i punició de qualsevulla al·lusió de «política revolucionària» o de catalanisme contra Espanya, predicació en castellà al costat del català «*antico o*

122. Sobre aquest IV Congrés Catòlic de Tarragona hi ha abundosa informació en CORTS I BLAY, *Regests de la documentació del segle XIX sobre Catalunya i la Santa Seu conservada a l'Arxiu Secret Vaticà*. I. *Fons de la Nunciatura de Madrid (1887-1899)*, Barcelona 2005, vegeu índex, i en ID, *Regests de la documentació del segle XIX sobre Catalunya i la Santa Seu conservada a l'Arxiu Secret Vaticà*. III. *Fons de la Secretaria d'Estat (1877-1899)*, n. 170 (en premsa).

123. Minuta definitiva del despatx del cardenal Gasparri al cardenal Sbarretti. Vaticà, 1 d'octubre de 1928: ASV, *Arch. Nunz. Madrid*, 836, *fasc. 2, f. 40* (còpia dactilografiada). Vegeu l'apèndix documental núm. 10.

popolare» en aquelles parròquies on hi hagi feligresia de parla castellana i restabliment d'aquesta llengua en la resta de predicacions, tal com hom solia fer-ho fins feia pocs anys, de predicar en castellà en els sermons de festa major o durant els actes de devoció, costum ara canviat «*per ragione politica, tanto più che il castigliano tutti o quasi tutti dell'uditorio capiscono [...] mentre il catalano una parte soltanto dell'uditorio le capisce*». De fet, afegim nosaltres, Tedeschini –de qui procedia la informació que tenia Gasparri– sembla ignorar que l'«antiga» pràctica de predicar en castellà en algunes celebracions litúrgiques o devocionals era, en realitat, recent. En tot cas, el secretari d'Estat i el nunci, en abordar la qüestió de l'ús públic que hom feia del català no l'analitzen pas amb un criteri sorgit del dret que puguin tenir els catalanoparlants, sinó, principalment, de preservar el dels castellanoparlants a emprar llur pròpia llengua, encara que sigui a costa dels drets dels primers. En la mentalitat curial d'aquell moment, no es tracta encara de drets, sinó que el criteri és el de la força de la llengua majoritària.

La llengua catalana i el Foment de Pietat Catalana. El cardenal Gasparri en la seva minuta per a la Congregació del Concili, en el seu últim apartat, hi constata primer de tot que a Catalunya la llengua catalana havia conviscut fins feia una trentena d'anys en perfecta harmonia amb l'oficial del Regne d'Espanya. Darrerament, però, en totes les diòcesis catalanes, particularment a Tarragona i a Barcelona, el clergat «no vol saber res del castellà», la qual cosa, segons el purpurat, és «un indici sense cap mena de dubte de les seves aspiracions catalanistes». A Tarragona –precisa el secretari d'Estat– la llengua catalana està substituïnt en tot el castellà, sense exceptuar la implantació d'aquesta tendència a les Congregacions Marianes i a la mateixa Acció Catòlica del lloc. Aquí cita expressament un dels responsables més significatius d'aquell estat de coses, això és l'arquebisbe d'aquella seu primada:

«*Il Cardinale Vidal y Barraquer è tenuto come centro e bandiera del catalanismo, in particolare*».

Pel que fa al *Foment de Pietat Catalana* de Barcelona, aquesta institució és l'instrument creat a propòsit per a la difusió de la llengua

124. «Informe final del nunci» f. 23. Vegeu «Informe final de la visita apostòlica de 1928» 501.

catalana a l'Església, amb exclusió del castellà.¹²⁵ Així ho diu Gasparri, el qual assenyala a més, que alguns bisbes de Catalunya l'emparen tant que voldrien fins i tot que la resta dels mitrats de la Tarraconense l'acollissin i el protegissin igualment.

Així, doncs, la Secretaria d'Estat, respecte al Foment de Pietat Catalana, donarà a la Congregació del Concili dues precises instruccions. La primera és que els prelatos de la Tarraconense suprimeixen del nom sencer d'aquesta entitat l'epítet de «catalana», d'acord amb el vot de l'episcopat català en la conferència de bisbes de l'any 1923. Justifica a continuació aquesta mesura dient que no existeix pas una pietat catalana específica.

El cardenal Gasparri sap perfectament que el papa Benet XV en un primer autògraf de 1911 enviat al Foment de Pietat Catalana, en què concedia diverses gràcies espirituals a aquesta fundació i a les seves obres, el mateix pontífex emprà el qualificatiu «Catalana» referint-se al Foment de Pietat. Per això ara diu que el fet que el Papa hagués fet servir aquest qualificatiu era degut a una «distracció» o badada de la mateixa Secretaria d'Estat. En el segon autògraf, d'aquell mateix any, el Sant Pare ja substituï el qualificatiu «Catalana» pel de «Cristiana».

La segona mesura que, segons el secretari d'Estat, convenia que la Congregació del Concili proposés als bisbes catalans era la de manifestar-los que la Santa Seu no compartia l'opinió sobre la naturalesa eclesiàstica del Foment de Pietat Catalana. Més tost és una «empresa editorial», tal com justament ho creuen – especifica Gasparri– alguns bisbes de la Tarraconense, i que per això hom no ha de considerar-la exempta de les intervencions de l'autoritat civil.

EL DECRET DE LA CONGREGACIÓ DEL CONCILI. Aquesta circular té una peculiaritat respecte als altres documents sobre la “Qüestió catalana” sortits de la Santa Seu entre 1928 i 1929; volem dir, que fou estudiada personalment i corregida de la mateixa mà de Pius XI, a mitjan desembre de 1928. Es tracta, doncs, d'una característica que no hem trobat en cap altre dels decrets que estem estudiant. La circular, doncs, adreçada al cardenal metropolità de la Tarraconense i «*ad omnes episcopos Catalauniae*», aparegué el 4 de gener de 1929.¹²⁶

Hom en pot dir que segueix tan de prop les indicacions de la Secretaria d'Estat que varia solament en alguns punts d'ordre gramatical o d'estil. En allò que podríem qualificar com de pròleg del document, el cardenal prefecte avisa els bisbes catalans que la Santa Seu ja està assabentada de

com, per mor del “catalanisme” –el text en diu tanmateix «qüestions civils»– que s’agiten ardorosament a Catalunya s’introdueixen abusos: «*in disciplinam ecclesiasticam non paucos nec leves irrepsisse abusos*». La Congregació del Concili es proposa, doncs, d’enumerar-los i de donar-los els remeis oportuns. És a dir, avencem-ho nosaltres, vol frenar el moviment catalanista entre els clergues i fins entre els fidels cristians, sense esmentar mai per a res el mot “catalanisme”.

Conducta del clergat respecte a les qüestions polítiques. Aquest és el primer punt que tracta el dicasteri romà. Així, recorda als bisbes que ni ells ni llur clergat han d’entrar mai en temes d’índole civil. Això, però, no significa pas que hom no pugui sentir afecte per la «*parvam patriam*» o sia la «*piccola patria*» de Gasparri o la «*patria chica*» de Tedeschini. El que sí que ha de prohibir la Congregació del Concili és que els catalans no estimin Espanya: «*ob amorem propriae regionis, leges canonicas violare et nationi universae, seu magnae patriae, Hispaniae nempe, amorem*» i la fidelitat als qui governen «*illis qui eidem legitime praesunt, fidelitatem detrectare*». El tema de l’obediència a la potestat pública hom ja veu que es recurrent, encara que es tracti d’una dictadura militar, que, a més, estava arribant ja a la seva fi, sense que sembli que se n’adonessin ni el nunci ni el secretari d’Estat.

Els remeis que recepta la Congregació als bisbes per frenar l’entrada dels clergues al moviment catalanista són la imposició de penes canòniques i la presentació dels escrits del clergat a la llicència de l’ordinari del lloc per obtenir l’*imprimatur* – mesures a què ja s’havia referit anteriorment el cardenal Gasparri.

Ensenyament del catecisme a Catalunya. Aquest seria el segon punt del decret. Conté tot el que ja hem vist que apuntava el cardenal Gasparri en la minuta del seu despatx. Fonamentalment, doncs, tracta dels drets dels infants de les famílies castellanques a sentir l’explicació catequètica en llur llegua materna i de la necessitat d’educar els catequizands en els deures del cristià envers la pàtria i les autoritats públiques, tot i que això últim no era pas una cosa que continguessin habitualment els catecismes dels minyons.

És precisament, aquest darrer determini de la Congregació el que mogué com un ressort el bisbe Josep Miralles a compondre unes nocions sobre les obligacions amb la pàtria, per afegir-les al catecisme de la seva

diòcesi. Es tracta de les “*Fórmulas catequísticas sobre los deberes del ciudadano cristiano con su patria*”, que el prelat féu publicar en català i en castellà en el Butlletí oficial eclesiàstic de Barcelona, el 31 de gener de 1929. Aquesta iniciativa, jutjada per tothom com inoportuna, originà una gran discussió en la qual intervingueren el primat de Toledo, cardenal Pedro Segura, Roma, la Nunciatura i el Rei amb el seu Govern.¹²⁷

Encara dins del sotsapartat dels remeis, el decret conté un matís remarcable si el parangonem amb les minutes del secretari d’Estat preparades per a la Congregació del Concili. En efecte, en referir-se Gasparri a l’edicte del Govern de la Dictadura, que prescrivia que l’ensenyament del catecisme a les escoles elementals de l’Estat espanyol havia de fer-se sempre en castellà –sense respectar el que hom feia a Catalunya, on el catecisme hi era explicat en català– la Sant Seu determina, que l’ensenyança del catecisme en espanyol està d’acord amb les lleis canòniques,

125. El *Foment de Pietat Catalana* fou una associació eclesiàstica de Barcelona iniciada en 1909 per mossèn Eudald Serra i Buixó, secundat pel jesuïta Ignasi Casanovas i Camprubí, que en fou el seu primer consiliari. Mentor d’aquesta institució fou el bisbe de Vic, el venerable doctor Josep Torras i Bages. Comptà de seguida amb un equip de sacerdots escriptors. L’objectiu del Foment era renovar i dignificar la pietat del poble cristià de Catalunya, a través de la premsa, particularment de la seva Editorial Balmes. Les pressions del Govern de la Dictadura i la intervenció del nunci Tedeschini obligaren a llevar del nom de la seva obra l’epítet *catalana* en 1929 i a publicar juntament en aquesta llengua i en castellà. Donà a la llum més de cent milions d’unitats bibliogràfiques. El Foment publicava mensualment quatre revistes, així com la Biblioteca Balmes, l’*Analecta Sacra Tarraconensia*. Tenia diverses obres filials, entre les quals l’Obra del Culte. La persecució religiosa de 1936 estroncà aquesta puixança: foren assassinats el pare Casanovas i quatre dels sacerdots-redactors que tenia el Foment de Pietat, per compondre els escrits, que, després, aquesta obra divulgaria, i molts seglars col·laboradors i benefactors seus. En 1939 es convertí en Fundació Cultura Religiosa –així com l’altra obra que convivia en el mateix edifici, la Biblioteca Balmes, passa ser la Fundació Balmesiana–, i la biblioteca, una secció d’aquesta fundació. L’ideal dels fundadors era la renovació de la pietat catalana (Foment de Pietat Catalana) i la divulgació de l’alta cultura eclesiàstica (Biblioteca Balmes). El pare Casanovas volia crear a més uns instituts d’Història Eclesiàstica i de Filosofia per a donar als laics accés als estudis teològics. En 1940, Cultura Religiosa (successora del Foment de Pietat) i la Fundació Balmesiana (sorgida de la Biblioteca Balmes, que quedà conglobada en la nova fundació), amb llurs edificis, foren traspassats a la mitra de Barcelona amb pacte de fidúcia, per mor de les amenaces de la Falange Española que volia quedar-se per als seus propis fins el bell immoble d’una obra, considerada aleshores com a catalanista. Vegeu A. FÀBREGA GRAU, *Foment de Pietat Catalana: DHEC*, II, Barcelona 2000, 1899-190 i CORTS I BLAY, «Ressenya històrica de la Fundació Balmesiana i d’«Analecta Sacra Tarraconensia»»: *AnalTar* 81 (2008) 616-622.

si es tracta d'infants de famílies castellanès. «De cap manera, però, si es refereix a nens de famílies catalanes, als quals, àdhuc a les escoles, cal ensenyar-los el catecisme en la llengua tradicional i popular catalana»; res, doncs, de «català modern» o «literari». Però, a continuació hom llegeix que, en consideració «a las peculiars circumstàncies i a l'actual estat de coses» –verbigràcia l'anticatalanisme del la Dictadura–, aquell edicte del Govern sobre l'ensenyament en castellà «*tolerari posset*».

L'important a reblar aquí podria ser el fet que la Congregació es refereix al dret dels infants catalanoparlants d'aprendre el catecisme en llur llengua materna, bo i a l'escola estatal. Una matisació que el cardenal Gasparri no havia pas fet en cap de les seves minuts. Per al purpurat, tanmateix, la disposició estatal respecte al catecisme donat obligatòriament en castellà als infants catalans no constituïa en el fons cap problema: si entenen el castellà –pensava–, doncs, no cal que l'escola recorri al català.

Ja hem dit altres vegades, que, en general, els decrets romans són menys durs que els continguts proposats a les Congregacions romanes per la Secretaria d'Estat i per la Nunciatura de Madrid.

La predicació sagrada és el tercer apartat del decret de la Congregació del Concili. Serveix aquí el mateix que anem repetint sobre la dependència d'aquest dicasteri de les orientacions de la Secretaria d'Estat. La norma general de la Congregació és que la predicació s'ha de fer separatament en cada una de les dues llengües existents en una comunitat. «Això hom ho farà, també, oportunament i fructuosament encara que la resta de les famílies, a més de la llengua que parlen, entenguin o coneguin la dels altres». A continuació, específica, però, que la llengua que els fidels entenen –el castellà– ha de fer-se servir no solament en les homilies sinó també en altres actes de devoció.

Com ja havia estat indicat més amunt en relació al catecisme, també pel que fa a la predicació podrà ser oportú, sobretot si és que ha estat «fomentada la revolució» entre els fidels –«*praesertim politicam revolutionis*»–, o sigui el catalanisme, que els oradors sagrats inculquin a l'auditori l'obediència a les lleis i a la constitució de l'Estat.

Tenint en compte el que acabem d'exposar, que, segons la Congregació del Concili, els clergats secular i regular s'han apartat de les normes canòniques emanades particularment a Trento sobre l'ús de la llengua en la predicació, aquest dicasteri dóna ara als bisbes de la Tarraconense les

126. Decret en llatí de la Congregació del Concili dirigit al metropolità i a tots

normes de conducta següents: la prohibició de predicar en «*lingua catalaunica recenti seu litteraria*», per la raó que no l'entenen majoritàriament ni els mateixos catalans; punició de tota manifestació feta des de la trona de «rebel·lió política contra Espanya» i obligatorietat de la predicació en llengua castellana a les parròquies, particularment de Barcelona, on hi hagi famílies castellanes.

En contrapartida a aquests principis restrictius, diguem-ho així, per a les reivindicacions catalanistes, la Congregació afegeix: «La prudència aconsella que hom faci la predicació de l'Evangelí en llengua catalana (per bé que no sia absolutament necessària), fins i tot en els casos en què hom suposi que les famílies entenguin el castellà».

Finalment, disposa que hom torni al costum que els sermons dels tridus, dels novenaris i dels panegírics dels sants siguin pronunciats en llengua castellana. Això té a veure, ho comentem nosaltres, amb el que deia monsenyor Tedeschini en la seva *Inchiesta*, que, en determinades solemnitats de la vida parroquial, hi assisteixen les autoritats locals, que no entenen o no volien sentir parlar en català, i a que, afegim nosaltres seguint en això el nunci, l'obra del Foment de Pietat ha aconseguit de desterrar de les parròquies qualsevol presència devocional expressada en una altra llengua diferent de la catalana.¹²⁸ Ens semblen aquestes asseveracions o equivocades o exagerades.

De la llengua castellana i del Foment de Pietat Catalana. És l'últim apartat del document de la Congregació del Concili. Aquí acusa el Foment de ser el «propulsor de la introducció de la llengua catalana a les esglésies, en substitució de la castellana». Aquest determini de catalanització solapada el Foment el duu a terme a mitjançant les seves institucions; això és, l'Obra de les Missions, per l'«organització dels Exercicis espirituals» –que no és pròpiament una activitat del Foment–, l'Obra del Culte i l'Obra dels Sants Evangelis. Aclareix a més, la Congregació del Concili, que el Foment no és obra fonamentalment eclesiàstica i, per tant, no és «exempta de l'autoritat civil». I l'ordre més decisiva per al Foment de Pietat Catalana és

els altres bisbes de la Tarraconense, del 4 de gener de 1929 (còpia): AHAT, *Francesc d'A. Vidal i Barraquer, Capsa D2, 13*. Minuta corregida de la mà de Pius XI, 14 de desembre de 1928 (minuta): ACC, *Prot.*, n. 5264/29. El mateix decret, l'enviat per la Congregació del Concili a la Congregació d'Affers Eclesiàstics Extraordinaris, prot. 4477/28: AA.EE. SS., *Spagna, 1928, pos. 589, fasc. 14, ff. 48-57v*. La traducció castellana, en MUNTANYOLA, *Cardenal de la pau*, 621-626. Vegeu el nostre apèndix documental núm. 11.

la de fer-li llevar per part dels bisbes de la Tarraconense l'epítet que la distingia i de substituir-lo en canvi pel de «Cristiana» –tal com seria conforme, segons la Congregació romana, a la ment de Benet XV, per la raó que ja coneixem. Finalment, podríem dir que la recomanació general de la Congregació del Concili sobre la conveniència que els clergues catalans cultivin la llengua espanyola la fa també extensiva als sacerdots escriptors del Foment de Pietat.¹²⁹

Tant la descripció de la situació de l'anomenada “Qüestió catalana”, viscuda amb entusiasme per la clerecia autòctona, com les mesures que proposava el cardenal Gasparri, que ja hem descrit més amunt, són els continguts que fa seus la Congregació, sense afegir ni treure res a les instruccions sortides de la Secretaria d'Estat. No cal ni repetir que no eren altres que les suggerides en el report del nunci de Madrid.¹³⁰

CONGREGACIÓ CONSISTORIAL

El cinquè decret de la Santa Seu sobre la “Qüestió catalana” sortí el 8 de febrer de 1929 de la Congregació Consistorial, que era la que s'ocupava dels bisbes de l'Església universal.¹³¹ El seu secretari era el cardenal Carlo Perosi, germà del famós compositor de música sacra, Lorenzo.¹³²

Com en els decrets anteriors, el procediment d'elaboració d'aquest que ara ens ocupa segueix el mateix itinerari: hi ha una minuta tota manuscrita de la mà cardenal secretari d'Estat, que serà la base del despatx que dirimirà al secretari d'aquell dicasteri, i a partir de la qual són elaborades una primera minuta i una segona, la definitiva. Aquesta darrera és la que fou enviada a la Nunciatura de Madrid, datada el primer d'octubre de 1928, igual que les altres de les diverses Congregacions.¹³³

Comencem per veure aquesta minuta definitiva en què el secretari d'Estat donava instruccions a la Congregació Consistorial sobre el capteniment que havien de tenir els bisbes catalans davant de l'embranchida del catalanisme i, també, en relació a llur metropolità en el govern de llurs diòcesis.¹³⁴

Totes les disposicions que assenyala el cardenal Gasparri obeeixen a la lectura de l'Informe final del nunci de l'any 1928. En efecte, el secretari d'Estat descriu la situació de l'episcopat català presentant-lo a la

127. De tot això tractarem en el proper treball sobre la reacció dels Bisbes catalans als decrets romans.

Congregació com dividit en dos grups: els catalanistes (el compost pel cardenal Vidal i Barraquer i els bisbes Guitart, d'Urgell, i l'administrador apostòlic de Solsona, Comelles) i «els més independents de l'opinió del cardenal Vidal i Barraquer» i per afegitó els «*più imparziali*» (!), segons Tedeschini, (Miralles, Bilbao, Vila, Irurita i Perelló, és a dir els ordinaris de Barcelona, Tortosa, Girona, Lleida i Vic respectivament). Del bisbe Miralles precisa tanmateix que, «*a causa dell'ambiente particolarmente difficile [de Barcelona] incline fortemente a favore delle aspirazione catalane*». ¹³⁵ Això darrer constitueix ja un mal auguri per al doctor Miralles, puix que aquest prelat hauria de ser remogut poc després de Barcelona i traslladat a l'illa de Mallorca. Al darrera de tot hi havia, entre d'altres, la mà de Tedeschini. ¹³⁶ Però res d'aquesta explicació de Gasparri sobre les divisions de l'episcopat català oferta al secretari de la Congregació serà recollida en el decret final.

Segueix després, un cop més, la disposició de la Secretaria d'Estat que fa referència a l'oportunitat que l'episcopat català ensenyi a llurs diòcesans, «amb l'exemple i la paraula», l'amor envers la pàtria, la petita i la gran, i l'obediència a les autoritats constituïdes. El cardenal Gasparri indica més endavant que la mateixa Congregació Consistorial faci un advertiment als bisbes. És aquest: que els prelats catalans «es guardin de patrocinar noves formes polítiques que puguin ser donades a Catalunya». ¹³⁷ Una observació que anava dirigida sense anomenar-lo al cardenal Vidal i Barraquer. ¹³⁸

Però més avall, sí que Gasparri fa un esment explícit del metropolità de la Tarraconense, en tractar de com han de ser les seves relacions amb els seus sufraganis. En substància, el que diu el secretari d'Estat és que les atribucions del metropolita són molt limitades i que no pot intervenir en el govern de les altres diòcesis de la seva província, sinó sols en allò que regula el codi de dret canònic.

EL DECRET DE LA CONGREGACIÓ CONSISTORIAL. Fou expedit, com ja ho hem assenyalat més a munt, el 8 de febrer de 1929. ¹³⁹ Potser, la nota més remarcable d'aquest nou document romà, a part de la seva brevetat, és el to condicional que empra; verbigràcia, no es decideix a donar per definitivament certes totes les informacions que a aquest dicasteri li han pervingut sobre l'Església a Catalunya. Nosaltres ja sabem que no són d'altres que les que conté la Inchiesta in Catalugna de 1928, un report que la Congregació tingué ocasió de poder llegir durant una quinzena de dies i que per això, potser, el seu judici fou de moderació. ¹⁴⁰

El decret, com els altres, comença amb una introducció sobre el

moviment catalanista, motiu de la intervenció romana. Sols que la que en fa aquesta Congregació no es limita a copiar la descrita pel secretari d'Estat en el despatx que envià al secretari d'aquest organisme. Sobre el catalanisme, el cardenal Perosi escriu en el seu decret: «No creu aquesta Sagrada Congregació que les coses siguin tal com han estat delatades».

«Quaod res ita sint quomodo deferentur profecto ab hac S. Congregatione non creditur.»

Vet aquí, un punt d'una certa correcció a les conclusions sobre l'esperonós catalanisme d'aleshores a què arribaren el nunci i el secretari d'Estat.

La conducta de l'episcopat català i del clergat en general respecte a les qüestions polítiques és el primer punt sobre el qual la Congregació Consistorial creu que és bo i profitós de tractar amb els mateixos prelats de la Tarraconense. Així, els recorda els ensenyaments dels Pontífexs Romans sobre el rebuig del clergat a donar suport a qualsevulla partit polític i, com ho recalquen els papes, l'obligació dels eclesiàstics de cercar per damunt de tot la pau i la concòrdia, i d'educar en l'obediència envers el Rei i els governs, «sive regi... sive ducibus». La Congregació també dóna suport a aquesta exhortació als bisbes continguda en l'encíclica de Lleó XIII, *Cum multa*, dirigida especialment als catòlics espanyols en l'any 1882.¹⁴¹ Aquest argument d'autoritat, l'encíclica, no figurava explícitament en les disposicions donades per la Secretaria d'Estat al cardenal Perosi, però sí que recull la idea general del document pontifici.

El mateix cardenal Gasparri havia anotat en les seves instruccions manuscrites donades a la Congregació Consistorial —i ja era la tercera vegada—¹⁴² que aquest organisme conjurés els bisbes catalans a inculcar l'amor a la pàtria i al que això significava sobre la «chica» i la «grande» en referència a aquest concepte. Una indicació que el secretari de la Congregació no recollí en el seu decret.

Cultiu de la llengua i de la cultura catalanes per part del clergat. Conrear aquestes activitats era un dels retrets que alguns feien al clergat

128. «Informe final del nunci» ff. 17, 28, 77. Vegeu els llocs corresponents en l'apèndix del nostre «Informe final de la visita apostòlica de 1928»

129. La part del decret de la Congregació del Concili, que seria la quarta, que podia interessar al Foment de Pietat Catalana es troba en l'arxiu d'aquesta institució, tan en llatí com en una traducció castellana. Segurament, ho diem nosaltres, que li féu arribar el mateix Bisbe del lloc, monsenyor Miralles, que apreciava l'obra del Foment: FPC, *Recull de notícies històriques I (1909-1993)*.

català. Per la seva banda, la Congregació sosté que sobre el que hom diu respecte dels eclesiàstics catalans no es pot deduir que la clerecia de Catalunya no pugui cultivar la llengua i les tradicions de la seva regió, «que també és lícit de defensar», sempre que aquests estudis –recalca vagament la Congregació– «no ofenguin la caritat o la justícia, ni s’oposin a l’orde legítimament constituït».

El secretari d’Estat –que havia afegit sols al moment final de la redacció de les seves minuts el tema de la necessitat que els eclesiàstics catalans parlessin bé el castellà¹⁴³ demanava al cardenal Perosi que indiqués als bisbes que expliquessin a llur clergat per què calia que llurs presbiteris dominessin la llengua espanyola i, a més, que els previngués de la conveniència d’escapolir-se de qualsevol intent «exclusivista i separatista». La Congregació Consistorial, en canvi, no diu res de tot això, sinó que admetent de manera positiva l’estudi de la llengua i de la cultura catalanes per part de la clerecia, fa sols una sòbria referència a evitar enfrontaments innecessaris.

Atribucions de les conferències metropolitanas. Com ja ens hi hem referit més amunt, el secretari d’Estat havia assenyalat també a la Congregació Consistorial la divisió existent entre els bisbes de la província eclesiàstica tarraconense entre “catalanistes” i “espanyolistes”, liderats els primers pel metropolità Vidal i Barraquer, i com particularment el purpurat volia imposar normes d’àmbit provincial de tarannà catalanista. La Congregació es limita a assenyalat el que disposa el codi de dret canònic

130. Hi ha un comentari d’aquest decret de la Congregació del Concili en MUNTANYOLA, *Cardenal de la pau* 215-217.

131. La *Sagrada Congregació Consistorial* fou creada pel papa Sixt V, amb la constitució apostòlica *Immensa aeterni Dei*, del 22 de maig de 1588, i la seva missió principal era la preparació dels consistoris per a l’elecció dels Pontífexs Romans. Sant Pius X augmentà les seves competències amb la *Sapientis Consilio*, del 29 de juny de 1908, entre elles allò que feia referència als bisbes de tota l’Església. Pau VI li donà el nom actual, Congregació per als Bisbes, amb la constitució *Regimini Ecclesiae Universae*, del 15 d’agost de 1967. El beat Joan Pau II, la remodelà encara en la *Pastor Bonus* de 1988.

132. *Carlo Perosi* (Tortona 1868 – Roma 1930), religiós escalabrí, fou creat cardenal per Pius XI en el consistori del 21 de juny de 1926, general de la seva congregació religiosa (1928-1930) i secretari de la Congregació Consistorial del 1928 al 1930.

133. En efecte, l’1 d’octubre de 1928, fou expedit el despatx a la Congregació Consistorial i, a mitjans del mateix mes, el seu prefecte demanava al cardenal Gasparri

de 1917 sobre les atribucions dels metropolitans en relació als bisbes sufraganis i als territoris de la província que presideixen, diguem que quasi bé sols de forma honorífica.

IV. DISPOSICIONS DE LA CONGREGACIÓ PER ALS RELIGIOSOS

Hi ha encara un altre document de la Santa Seu relacionat, com els anteriors que ja hem analitzat, amb la “Qüestió catalana”, en aquest cas amb alguns instituts religiosos a Catalunya. Per part de la Secretaria d’Estat, que és d’on emana l’escrit a què ens referim, no es tracta en aquesta ocasió de la petició de l’elaboració d’un nou decret a la corresponent Congregació romana. El cardenal Pietro Gasparri sol·licita ara a la Congregació per als Religiosos que prengui, per desig del Sant Pare, determinades mesures —que li assenyalarà també el secretari d’Estat— referides als religiosos i el catalanisme.¹⁴⁴ En definitiva, el que vol Gasparri és que hom passi una visita apostòlica als jesuïtes, als caputxins i als benedictins de Catalunya.

Estudiem, doncs, a continuació la minuta del despatx que la Secretaria d’Estat escriví per al prefecte de la Congregació per als Religiosos, cardenal Camillo Laurenti,¹⁴⁵ el primer d’octubre de 1928, que conté les suara esmentades instruccions.¹⁴⁶ Com ja ha passat generalment amb els decrets de les cinc Congregacions anteriors, tenim una minuta tota escrita de la mà del cardenal Gasparri i dues més encara. L’última, la definitiva,

que li permetés, tal com ell mateix li havia ofert, de consultar l’Informe final del nunci per a poder elaborar així el decret que li sol·licitava el secretari d’Estat. Despatx del cardenal Perosi al cardenal Gasparri. Roma, 16 d’octubre de 1928: AA.EE.SS., *Spagna, 1928, pos. 589, fasc. 14, f. 3*. De fet, el cardenal Perosi rebé aquest Informe i el retornà al cardenal Gasparri a finals del mateix mes. Despatx de Perosi a Gasparri. Roma, 31 d’octubre de 1928: AA.EE.SS., *Ibid.*, f. 7. La Congregació Consistorial tingué, doncs, uns quinze dies l’Informe de Tedeschini.

134. Minuta definitiva del despatx del cardenal Gasparri al cardenal Perosi. Vaticà, 1 d’octubre de 1928 (còpia dactilografada): ASV, *Arch. Nunz. Madrid, 836, fasc. 2, ff. 57-60*. Vegeu el nostre apèndix documental núm. 12.

135. Sobre l’àmplia descripció que fa Tedeschini de l’episcopat de la Tarraconense i en particular de la persona i de l’actuació del cardenal Vidal i Barraquer ens remetem a l’“Informe final del nunci” ff. 88-105 i al nostre «Informe final de la visita apostòlica de 1928» 571-589.

136. Ho veurem en un pròxim article sobre la reacció als decrets romans a Catalunya i les seves conseqüències.

fou enviada, com les dels altres cinc dicasteris, a la Nunciatura de Madrid.

El cardenal Gasparri és l'autor material, com ho veurem ben prest, del que serà el despatx de la Secretaria d'Estat dirigit a la Congregació per als Religiosos. L'elaborà, escrivint-lo del seu puny i lletra, tot d'una tirada i sense moure's ni una jota de l'Informe final del nunci, i comptant, com ja ho sabem, amb la col·laboració del mateix monsenyor Tedeschini.

Comença parlant d'abusos, com ja ho ha fet anteriorment, i indicant que alguns instituts religiosos de Catalunya s'han deixat prendre per la passió política i s'han fet així seguidors del catalanisme fins a l'«exageració».

La Companyia de Jesús. Entre els religiosos catalanistes, el cardenal Gasparri assenyala en primer lloc la Companyia de Jesús amb els caps de brot del catalanisme que han florit entre els jesuïtes catalans: el pare Ignasi Casanovas, amb el Foment de Pietat Catalana, i els pares Josep M. Pijoan, també del Foment, Ramon M. de Bolós, Francesc Llorens, de Girona, i Joan Serrat, de Lleida, aquest darrer, successor del pare Vallet al capdavant de l'Obra d'Exercicis Parroquials.¹⁴⁷

Malgrat que la Companyia de Jesús a Catalunya, diu el cardenal Gasparri, havia presentat les seves queixes als superiors majors contra els esmentats religiosos, «que secunden les aspiracions polítiques catalanistes», les seves protestes no havien estat mai exaudides. En això, els «*sempre prudenti e sempre prevegenti PP. Gesuiti in Catalogna*» han adoptat de manera sorprenent, segons Gasparri, una captivença ben diversa dels dominics de Barcelona. Ja sabem que aquest orde, davant del catalanisme de llurs membres, prenia una solució expeditiva, segons que ho manifestà el pare Avelino Valdeparea a monsenyor Tedeschini i així ho recollí el nunci en el seu Informe final: «*Non abbiamo fra i nostri questi*

137. Vegeu el nostre apèndix documental número 12.

138. Vegeu, per exemple, algunes de les opinions polítiques del cardenal recollides per Tedeschini en «Informe final de la visita apostòlica de 1928» 583-586.

139. Decret de la Congregació Consistorial dirigit al cardenal Vidal i Barraquer i als altres bisbes de la Tarraconense, núm. de prot. 652/28. Roma, text en llatí del 8 de febrer de 1929 (còpia mecanografiada): AHAT, *Francesc d'A. Vidal i Barraquer, Capsa D 15, núm. 40*. Diverses minutes manuscrites i la còpia definitiva mecanografiada del decret, en ACV, *Spagna 652/28*. Traducció castellana, MUNTANYOLA, *Cardenal de la pau 627-628*. Apèndix documental número 13.

140. A mitjan octubre de 1928, el secretari de la Congregació Consistorial demanava al cardenal Gasparri que li permetés, tal com ell mateix li havia ofert, de consultar l'Informe final del nunci, per a poder elaborar així el decret que li sol·licitava. Despatx del cardenal Perosi al cardenal Gasparri. Roma, 16 d'octubre de 1928: AA.EE.SS., *Spagna, 1928, pos. 589, fasc. 14, f. 3*. De fet, el cardenal Perosi rebé

*inconvenienti, perché quando vediamo che qualcuno pende da quel lato [del catalanisme] le mandiamo alle nostre case di America».*¹⁴⁸ Una mesura que sembla agradar als organismes de la Santa Seu si tenim en compte les vegades que és recordada en els papers oficials com a prudent i encertada.

Els caputxins. Els altres religiosos «unànimement denunciats com catalanistes» a la Santa Seu, tal com ho afirma la *Inchiesta in Catalogna* i ara el secretari d'Estat, són els caputxins els principals dels quals són els pares: Miquel d'Esplugues,¹⁴⁹ Rupert de Manresa,¹⁵⁰ Antoni de Barcelona¹⁵¹ i Evangelista de Montagut.¹⁵² L'ur activitat política consisteix en llur influx a favor del catalanisme en les famílies catalanes, arran particularment de les eleccions de 1917, fins i tot induint-les a prendre part en aquest moviment; en deixar que es reunissin les Juntes de Defensa al convent de Pompeia de Barcelona i en mantenir trobades secretes amb els «*capi catalanisti*», Francesc Cambó i amb el coronel Benito Márquez.¹⁵³ Aquestes reunions foren d'altra banda, segons Gasparri, les «que més contribuïren a crear al convent la fama de separatista».¹⁵⁴

Els benedictins: «*Ma i più spiccanti catalanisti sono i PP. Benedettini di Monserrat. Il celebre monastero è il centro dell'ideale catalano e il foco dal quale emanano le tendenze estreme oggi più in voga in Catalogna*».¹⁵⁵ Aquesta opinió, que és la que es formà monsenyor Federico Tedeschini després de la seva visita apostòlica a Catalunya i en concret a l'Abadia de Montserrat,¹⁵⁶ és la que fa seva el secretari d'Estat, en adreçar-se a la Congregació per als Religiosos. Els retrets del purpurat davant d'aquesta Congregació respecte del monestir català i del seu abat Marcet són els

l'Informe i el tornà al cardenal Gasparri a finals del mateix mes. Despatx de Perosi a Gasparri. Roma, 31 d'octubre de 1928: AA.EE.SS., *Ibid.*, f. 7. La Congregació Consistorial tingué, doncs, com ja ho hem dit, uns quinze dies l'Informe de Tedeschini.

141. CÁRCCEL ORTÍ, «León XIII, factor de la unidad del catolicismo español. A propósito de la encíclica *Cum Multa* (8-XII-1882)», dins: *Studia Historica et Philologica in Honorem M. Batllori*, Roma, Inst. Español de Cultura, 1984, 123-141. Sobre l'impacte de la *Cum multa* a Catalunya ens remetem a J. BONET I BALTÀ - C. MARTÍ, *L'integrisme a Catalunya – Les grans polèmiques: 1881-1886*, Barcelona 1990, 155-265 i J. FIGUEROLA I GARRETA, *El bisbe Morgades i la formació de l'Església contemporània*, Barcelona 1994, 99-168. Vegeu també CORTS I BLAY, *Regests de la documentació del segle XIX sobre Catalunya i la Santa Seu conservada a l'Arxiu Secret Vaticà. II. Fons de la Nunciatura de Madrid (1877-1887)*, Barcelona 2007, n. 525-528, 531, 546, 560, 583 i *Ibid.*, III. *Fons de la Secretaria d'Estat (1877-1899)* (en premsa) n. 70, 73, 87, 94-101.

següents: la desaparició de monjos castellans del cenobi i l'obligació que l'abat imposa als candidats a entrar-hi de signar l'acceptació de les característiques catalanistes del monestir, el bandejament de la llengua castellana a favor quasi exclusivament de la catalana i el catalanisme separatista de l'abadia, que es palesa en el suport que dona a la catalanista Lliga Espiritual de Nostra Senyora de Montserrat.¹⁵⁷

Segueixen després les mesures que indica el cardenal Gasparri a la Congregació per als Religiosos respecte a Catalunya.

Visita dels superiors generals a Catalunya. La primera de totes les mesures d'àmbit general que la Congregació per als Religiosos hauria d'emprendre, segons el cardenal Gasparri, en aquella situació anormal de Catalunya, seria recordar «*ai religiosi politicanti*» que han de mantenir-se fora de qualsevol mena d'opció política.

De fet, una iniciativa semblant ja fou duta a terme des de Roma en una altra ocasió. Ens referim, a la Circular de la mateixa Congregació per als Religiosos, del 25 d'abril de 1913, presidida aleshores pel cardenal Vives i Tutó, autor de la circular.¹⁵⁸ El seu prefecte, doncs, manava als religiosos espanyols tinguts per separatistes que no s'immiscissin en les qüestions polítiques del moment, en especial les que tinguessin a veure de manera particular amb el «biscaitarrisme» i amb el catalanisme. D'aquesta circular, que fou difosa pel nunci Ragonesi, n'havia parlat també Tedeschini en la seva enquesta de 1928.¹⁵⁹

Als mateixos termes de «biscaitarrisme» i de catalanisme es referí el papa Pius XI en 1927, tal com ho reporta l'ambaixador espanyol prop de la Santa Seu, el marquès de Magaz, al president del Consell de ministres, Miguel Primo de Rivera. Segon Magaz, en acomiadar-se del Sant Pare, el general dels caputxins, Melcior de Benissa,¹⁶⁰ li havia contat la següent anècdota: quan aquest frare estava a punt d'emprendre el seu viatge a Espanya, el Romà Pontífex es referí especialment als nacionalistes espanyols, «*tanto catalanistas como vizcainarras, y le encargó recomendase muy especialmente a todos los religiosos se abstuvieran de mezclarse en esas cuestiones políticas, porque su misión estaba “al di fuori e al di sopra” (por fuera y por encima); pero le recomendó también que, al corregir estos abusos se procediera con prudencia, para no hacer mártires en beneficio*

142. La primera havia estat respecte a la Congregació per als Seminaris i la segona a la del Concili.

143. Vegeu la minuta de Gasparri a Perosi en el nostre apèndix documental núm. 12.

de la causa de la que se pretende separarles».¹⁶¹ Vet aquí, doncs, una interessant consigna de Pius XI.

Retornant a la circular de 1913, el cardenal Gasparri constata en la minuta per al prefecte de la Congregació per als Religiosos que, atès que aquell document no produí l'efecte desitjat, seria més prudent i eficaç de fer una visita apostòlica dels superiors generals dels jesuïtes, dels caputxins i de l'abat general dels benedictins de Subiaco a llurs establiments a Catalunya. Als visitadors, caldria donar-los, però, instruccions precises i facultats especials, i assegurar que poguessin intimar tots aquells amb qui s'entrevistessin amb el secret pontifici del Sant Ofici —és a dir, el màxim— que protegís totes llurs accions.

En aquest darrer punt, el cardenal Gasparri torna a esmentar al prefecte de la Congregació que als eventuais visitadors apostòlics dels religiosos catalans els servirà l'exemple dels pares dominics d'Espanya; això és, que sigui aplicat ara, «*nominalmente, se possibile*», allò mateix que els fills espanyols de Sant Domènec ja tenien per costum de fer amb llurs frares catalanistes: enviar-los a les missions. Hom ja veu que la Secretaria d'Estat jugava fort amb la "Qüestió catalana", particularment en el cas dels religiosos. El suggeriment venia de tota manera de monsenyor Tedeschini.

Els jesuïtes i l'Obra dels Exercicis Parroquials. Respecte dels jesuïtes, el secretari d'Estat diu al cardenal Laurenti que cridi particularment l'atenció al general de la Companyia de Jesús sobre l'Obra d'Exercicis Parroquials, amb seu a Barcelona, que nasqué vinculada a aquest orde.¹⁶² El motiu és que el seu fundador, el pare Francesc de Paula Vallet,¹⁶³ que ho fou quan encara era jesuïta, volia que els Exercicis fossin sols predi-

144. La *Sagrada Congregació per als Religiosos* deixa veure ben clarament de què s'ocupava. La fundà el papa Sixt V en 1586, amb el nom de Sagrada Congregació per a les Consultes sobre Regulars. Amb la constitució apostòlica, *Immensa*, de 1588, fou unida a la Congregació de Bisbes i del Clergat Regular. Sant Pius X, *Sapienter consilio*, del 29 de juny de 1908, la separà d'aquest Congregació i la constituí com a Sagrada Congregació per als Religiosos. Amb la *Regimini Ecclesiae Universae*, del 15 d'agost de 1967, de Pau VI, passà a dir-se Congregació per als Religiosos i Instituts Seculars. Joan Pau II, el 28 de juny de 1988, li donà nous continguts i el nom de Congregació per als Instituts de Vida Consagrada i les Societats de Vida Apostòlica.

145. *Camillo Laurenti* (Monteporzio Catone, Frascati, 1861 – Roma 1938), secretari de la Congregació de Propaganda Fide en 1911, Benet XV el creà cardenal en el consistori del 21 de juny de 1921, estigué al cap de la Congregació per als Religiosos des de l'any 1922 fins al 1929. Morí essent prefecte de la Sagrada Congregació dels Ritus. PIETA, *Hierarchia Catholica*, IX, 19, 26.

cats en català, preferint que hom no els convoqués si és que no complien aquest requisit, verbigràcia, que fossin donats en llengua castellana.¹⁶⁴ Una acusació recollida pel nunci Tedeschini, però falsa en realitat.¹⁶⁵ De fet, el mateix Gasparri ha de reconèixer, dirigint-se al cardenal prefecte, «*ben che in verità oggi si vada introducendo [als Exercicis] qualche mutamento in castigliano*», encara que els sequaços del pare Vallet continuïn fent tot el que poden, precisa Gasparri, per boicotejar aquest canvi.

Les mesures, doncs, que ha de prendre la Congregació per als Religiosos sobre l'Obra d'Exercicis Parroquials miren directament al pare Vallet i a la predicació dels Exercicis en castellà. Així, el cardenal diu que aquest eclesiàstic, que ja es trobava aleshores exclausturat de la Companyia de Jesús, sigui informat obertament que està exclòs de la predicació dels Exercicis parroquials. La raó d'aquesta mesura és que la seva intervenció seria escandalosa, de manera especial per als eclesiàstics seculars.¹⁶⁶

L'altra disposició de la Secretaria d'Estat és que la Congregació per als Religiosos manifesti de manera ben clara que si bé és veritat que la Santa Seu no aprova l'exclusió del castellà en la predicació dels Exercicis espirituals, no s'oposa pas al fet que siguin donats en llengua catalana. «*Sembra impossibile* –acaba dient el cardenal Gasparri– *che i tanti benemeriti Padri della Compagnia non comprendano una cosa tanto evidente*».

Gasparri comunica també al prefecte de Religiosos que del Foment de Pietat Catalana, per al qual s'interessaven igualment els jesuïtes de Catalunya, ja se n'ocupava la Congregació del Concili.

Com en els decrets anteriors que sortirien de les cinc Congregacions ja esmentades, també ara el secretari d'Estat demana a la Congregació per als Religiosos que redacti un document, que hauria de ser presentat al Sant Pare, per actuar les indicacions de la Secretaria d'Estat. El cardenal Gasparri, en audiència privada amb Pius XI, obtingué l'aprovació de les instruccions donades per la Congregació per als Religiosos en relació a la "Qüestió catalana" –que eren en el fons les seves i les de Tedeschini– el dia 9 de desembre de 1928.¹⁶⁷

146. Minuta definitiva del despatx del cardenal Gasparri al cardenal Laurenti. Vaticà, 1 d'octubre de 1928 (còpia dactilografiada): ASV, *Arch. Nunz. Madrid*, 836, *fasc. 2*, ff. 31v.-37. Vegeu l'apèndix documental núm. 14.

147. Del pare Vallet, en tractarem més avall. Els altres personatges també surten esmentats junt amb el Foment de Pietat Catalana i l'Obra d'Exercicis en l'«Informe final de la visita apostòlica de 1928» 507-508, 531-544 i en «Visita apostòlica a Barcelona de 1928» 234-238, 306-308.

VISITES APOSTÒLIQUES ALS JESUÏTES CATALANS I ALS BENEDICTINS DE MONTSERRAT

Ja hem dit més amunt que sols tingueren visita apostòlica els jesuïtes i els monjos de Montserrat. No passà així amb els escolapis, almenys arran de l'Informe de Tedeschini, ni amb els caputxins. Vegem-ho tot seguit.

Jesuïtes. Ara podem sols avançar que, efectivament, hi hagué una visita apostòlica del general de la Companyia de Jesús, Włodimir Ledóchowski, a llurs religiosos de Catalunya, al final de 1928 i principi de 1929, que pensem publicar aviat.

El pare general féu una inspecció acurada i extensa, i arribà a unes conclusions molt equilibrades que, al nostre albir, deuen ser també a la

148. "Informe final" f. 82v. Vegeu «Informe final de la visita apostòlica de 1928» 565-566. *Avelino Díaz-Valdeparés* (Cartavio, Astúries, 1876 - Barcelona 1965), dominic, destinat a diversos convents de l'orde, Salamanca, Padrón, Valladolid, La Corunya, Manacor, en 1910 fou assignat al de Barcelona. En 1928 era predicador general i, en 1929, prior de Manacor fins 1932. Es distingí en el camp de la predicació. Home d'estudi, depenia de pensadors com Balmes i, també, de Donoso Cortés i Vázquez de Mella. Dirigí la revista dominica de Barcelona *El Cruzado* i col·laborà en *Rosas y Espinas*. Agraïm aquesta informació al pare Juan José Gallego Salvadores.

149. *Miquel d'Esplugues* (nom de religió de Pere Campreciós i Bosch) (Esplugues de Llobregat, Baix Llobregat, 1870 – Barcelona, 1934), sacerdot caputxí, escriptor i bibliista, tingué relació amb moltes personalitats de la Catalunya noucentista. Exercí una notable influència en la vida cultural i fins política d'aleshores. De gran categoria intel·lectual, fou home de confiança de Cambó i estructurà la seva Fundació Bíblica. Té moltes obres de caràcter espiritual, a part del bíblic i històric, en sobresurt per la polèmica que causà pel seu contingut catalanista l'assaig *Nostra Senyora de la Mercè. Estudi de psicologia ètico-religiosa de Catalunya* (1916). SERRA DE MANRESA, *Miquel d'Esplugues: DHEC*, II, 617. També, «Visita apostòlica de Barcelona de 1928» 217-218, 244-248, 253-255, 353 i "Informe final del nunci" ff. 84-85v. Vegeu «Informe final de la visita apostòlica de 1928» 561-562, 567-569. CORTS I BLAY, *Josep Puig i Cadafalch: un polític catalanista i catòlic* 12-19. Es troba igualment en *AnalTar* 75 (2002).

150. *Rupert M. de Manresa* (Ramon Badia i Mullet) (Manresa, Bages, 1869 – Gènova, Itàlia, 1939), sacerdot caputxí, escriptor i bibliista, fou superior del convent de Sarrià, Barcelona, i secretari del cardenal Vives i Tutó, a Roma. La seva amistat amb alguns bibliistes tinguts per modernistes féu que els seus superiors l'allunyessin d'aquest càrrec. Fou el fundador, 1908, del convent de Pompeia a Barcelona. En 1929, els seus superiors l'apartaren una altra vegada del càrrec que tenia, ara guardià de Pompeia, i l'enviaren a Mallorca i després a Tarragona, un altre cop a Sarrià i, finalment, a Gènova. Mantingué amistat amb els grans literats i polítics catalans de

base del fracàs en l'aplicació dels decrets que ja coneixem de les Congregacions romanes i que justifica l'ablaniment de les mesures enèrgiques que demanava la Santa Seu respecte dels jesuïtes catalans, en concret les de desterrar de Catalunya un nombre significatiu d'aquests religiosos.

Benedictins. L'altra visita apostòlica és la que féu a Montserrat, que passà dels trenta dies, l'abat general de Subiaco, dom Maur Etcheverry,¹⁶⁸

la seva època. Té molts escrits bíblics i històrics. SERRA DE MANRESA, *Rupert M. de Manresa: DHEC*, III, 301. També, «Visita apostòlica de Barcelona de 1928» 217-218, 225, 253-524 i «Informe final del nunci» ff. 85-86. Vegeu «Informe final de la visita apostòlica de 1928» 568-569. CORTS I BLAY, *Regests de la documentació del segle XX sobre Catalunya i la Santa Seu conservada a l'Arxiu Secret Vaticà. I. Fons de la Nunciatura de Madrid (1899-1921)*, Barcelona 1992, n. 87, 90, 508, 550. També CORTS I BLAY, *Josep Puig i Cadafalch: un polític catalanista i catòlic* 12-19.

151. *Antoni-Maria de Barcelona* (Josep M. Galdàcano i Melià) (Barcelona 1889 - 1953) sacerdot caputxí, historiador, col·laborà activament en la Fundació Bíblica Catalana i traduí per a aquesta fundació molts llibres de l'Antic Testament. Traduí també per primera vegada al català els *Escrits de sant Francesc* (1921). Era conegut pel seu catalanisme. Publicà una biografia del cardenal Vives i Tutó. Té moltes altres obres. SERRA DE MANRESA, *Antoni-Maria de Barcelona: DHEC*, I, 90. «Visita apostòlica de Barcelona de 1928» 217, 255, 353 i «Informe final» ff. 84-85, vegeu també «Informe final de la visita apostòlica de 1928» 567.

152. *Evangelista de Montagut* (Esteve Blanch i Busquets) (Montagut, Gironès, 1883 – Barcelona 1968), sacerdot caputxí, moralista i escriptor. Professor de teologia moral al col·legi dels caputxins de Catalunya. Tingué un gran influx sobre la joventut, difongué l'esperit franciscà, col·laborà en diverses revistes franciscanes i fou amic d'un grup d'escriptors noucentistes i catalanistes. P. CARDONA, *Evangelista de Montagut: DHE*, II, 132. Vegeu «Visita apostòlica de Barcelona de 1928» 217. «Informe final» ff. 84-85, també «Informe final de la visita apostòlica de 1928» 567.

153. *Benito Márquez*, essent coronel organitzà en 1916 la *Junta de Defensa del Arma de Infanteria de Barcelona*, la més activa d'un moviment anomenat *Juntas de Defensa*, de protesta militar contra el govern, amb caire de reivindicació laboral i política. Fou detingut amb altres militars «*junteros*» i arrestat en el castell de Montjuïc un any després. Intervingué en la repressió dels vaguistes de Sabadell d'agost de 1917. Les juntes tingueren importància fins la dictadura de Primo de Rivera. En parla també F. CAMBÓ, *Memòries (1876-1936)*, Barcelona 1981, 261-264. Josep Maria Gassol diu que el coronel Benito Márquez formava part del cercle d'amistats del pare Rupert de Manresa. J. M. GASOL: «Rupert M. de Manresa, humanista i erudit»: *Estudios Franciscanos* 90 (1989) 272. La dada ens la proporciona fra Valentí Serra de Manresa. També, «Informe final de la visita apostòlica de 1928» 568 i «Visita apostòlica a Barcelona de 1928» 217. Ja es veu, doncs, de quina font provenia la informació que donava Gasparri al cardenal Laurenti, això és, de Tedeschini.

al final de desembre de 1928 i durant el mes de gener de l'any següent, fins el dia vint-i-sis, i que tingué com a conseqüència l'allunyament de l'abadia del seu titular i d'alguns monjos més.¹⁶⁹ D'aquesta visita no hi ha quasi bé traces en els fons dels arxius vaticans que hem consultat fins ara. Ignorem què hi ha en el de la Congregació de la Vida Consagrada i les Societats de Vida apostòlica, que no ha respost mai a les nostres repetides sol·licituds per a investigar-hi aquest tema concret.

Caputxins. No sembla, en canvi, que hagués estat duta a terme la visita apostòlica que Gasparri havia previst per als caputxins.¹⁷⁰

Escolapis. També els escolapis catalans donaven maldecaps a la Dictadura. De fet, referint-se entre altres a aquests religiosos, el general Barrera, capità general de Catalunya, es queixava així al marquès de Magaz: «*Dirá usted que la tengo tomada con el clero, pero es que son atroces y como no se les ande a la zaga no paran de trabajar bajo cuerda*».¹⁷¹ De fet, l'Escola Pia a Catalunya venia patint una crisi interior que ja arrossegava des de 1923, abans encara de la Dictadura de Primo de Rivera. Per al dictador aquella crisi era en realitat una «veritable rebel·lia contra la Santa Seu» per qüestions internes del govern escolapi a Catalunya, no pas «d'un nou incident de la "Qüestió catalana"». ¹⁷² Alguna cosa, però, de "política" devia haver-hi en el fons, encara que no volguessin veure-ho així ni Primo de Rivera ni Magaz.¹⁷³ L'historiador de l'orde de la província catalana, Joan Florensa, sosté que es tractava fonamentalment del xoc entre dos bàndols que qualifica d'espanyolista i de catalanista. Aquesta crisi conglobava

154. De tot això, en tracta Tedeschini. Vegeu «Informe final de la visita apostòlica de 1928» 566-570 684-685. D'aquelles trobades de polítics al convent barceloní en parlaven encara anys després el marquès de Magaz, ambaixador d'Espanya prop de la Santa Seu, i Primo de Rivera. Carta del marquès de Magaz a Primo de Rivera. Roma, 1 de desembre de 1927. RAGUER, «Política anticatalanista de Primo de Rivera»: *AnalTar* 84 (2011) 751-752.

155. Minuta definitiva del cardenal Gasparri al cardenal Laurenti. Roma, 1 d'octubre de 1928: ASV, *Arch. Nunz. Madrid*, 836, *fasc. 2*, ff. 33-34. Vegeu l'apèndix documental núm. 14.

156. Recordeu el nostre anterior treball en aquesta revista, «Visita del nunci Tedeschini a Montserrat» 839-970.

157. Això darrer, la Lliga Espiritual de Nostra Senyora de Montserrat, es refereix a les conclusions que aprovà la Lliga en la celebració de l'assemblea d'aquesta associació el 19 de gener de 1919, i que Tedeschini inclogué com un al·legat, el número 3, al seu report de 1928. "Informe final" ff. 119v.-121v. Vegeu «Informe final de la visita apostòlica de 1928» 750-751.

també concepcions diferents en relació a la pedagogia i a l'ensenyament de la llengua i de la cultura catalanes,¹⁷⁴ i fins alguns aspectes de la mateixa vida de l'Església en la Catalunya d'aquell temps; ens referim particularment al corrent liturgista i al renovellament del gregorià,¹⁷⁵ manifestacions catalanistes insuportables per a la Dictadura.¹⁷⁶

La crisi dels escolapis catalans es perllongà sota el Govern de Primo de Rivera, el qual la féu créixer i que acabarà en 1930. Comptava amb la intervenció seglar a Roma a través del Ministeri d'Afers Exteriors i de l'Ambaixada d'Espanya prop de la Santa Seu, en definitiva amb el marquès de Magaz.¹⁷⁷ Tot plegat motivà també una visita apostòlica a l'Escola Pia –diferent, tanmateix, de l'originada pel report del nunci Tedeschini de 1928. En el seu origen hi ha certament problemes interns del l'orde, encara que fou motivada també per la intromissió del poder civil, que volia eradicar aquelles manifestacions dels escolapis i, a través d'ells, de llurs escoles, les quals la Dictadura tenia per catalanistes.

La visita apostòlica, iniciada en 1923 i finalitzada del tot en 1929, del bisbe caputxí Lucca Ermenegildo Pasetto,¹⁷⁸ acabà a Catalunya amb la dimissió forçada de quatre superiors i amb l'exili obligat d'Espanya d'alguns religiosos, com els pares Llogari Picanyol¹⁷⁹ i el conegut gregorianista, pare Miquel Altisent,¹⁸⁰ els quals foren enviats a l'illa de Cuba, on l'orde tenia alguns col·legis.¹⁸¹ Altres religiosos foren desposseïts dels càrrecs que ocupaven, en ser tinguts per catalanistes, com el provincial, el navarrès Pantaleón Galdeano, i els rectors de Vilanova, Sarrià i Sabadell,

158. Sobre aquesta circular de 25 d'abril de 1913 ens remetem a CORTS I BLAY, *Regests sobre la documentació del segle xx sobre Catalunya i la Santa Seu conservada a l'Arxiu Secret Vaticà*. I. *Fons de la Nunciatura de Madrid (1899-1921)*, Barcelona 1992, n. 750, 789, 790 i d'ID., *Regests sobre la documentació del segle xx sobre Catalunya i la Santa Seu conservada a l'Arxiu Secret Vaticà*. II. *Fons de la Secretaria d'Estat (1899-1921)*, Barcelona 2003, núm. 199.

159. Vegeu "Informe final" 67-67v. Igualment, «Informe final de la visita apostòlica de 1928» 548 i 684.

160. *Melcior de Benissa*, en religió Joan B. Pineda i Capó (Benissa, Marina Baixa, 1871 –Massamagrell, Horta, 1957) fou ministre general dels caputxins els anys 1926 al 1932, rector del col·legi internacional dels caputxins a Roma (1918), fundà l'Institut Històric (1930). *Analecta OFMCap* 73 (1957) 192-194. Essent definidor general dels caputxins, i tot acollint les indicacions del ministre provincial dels caputxins, Fermí de la Cot, i d'Antoni d'Argentina, secretari de la Cúria general, contribuï a evitar que els caputxins Miquel d'Espulgues i Rupert de Manresa fossin remoguts de Barcelona l'any 1917. SERRA DE MANRESA, *La Província de framenors caputxins de Catalunya*, Barcelona 2000, 89-92. Agraïm a fra Valentí

pares Enric Mur, Albert Bartomeu i Lluís Freixas respectivament en 1928. La Santa Seu, segons el pare Florensa, no sabé resistir-se a les peticions dels militars.¹⁸²

A la *Inchesta in Catalugna*, el nunci no fa cap referència a l'Escola Pia. En canvi, sí que hi ha un esment de la crisi d'aquells anys a l'Escola Pia de Catalunya en la documentació recollida pel pare Hilari Ragner referent al carteig entre Primo de Rivera, el marquès de Magaz i el general Barrera, i a què ens hem referit en altres ocasions.¹⁸³ Sabem també que monsenyor Federico Tedeschini, amb motiu de la seva visita apostòlica de 1928, que el portà fins a Balaguer, diòcesi d'Urgell, fou complimentat en aquella ciutat pel rector del seu col·legi escolapi, el pare Enric Canadell. No consta cap altra relació amb l'orde de Sant Josep de Calasanç durant l'estada del nunci a Catalunya.¹⁸⁴

V. CONSIDERACIONS FINALS SOBRE ELS DECRETS I LES DISPOSICIONS ROMANES

Si volguéssim recapitular tot el que hem dit fins ara, hauríem de donar un cop d'ull als actors i contingut de cada un dels decrets i de les disposicions de la Congregació per als Religiosos, i al final de tot, la reacció de l'episcopat català en rebre'ls. Deixaríem per a pròximes ocasions la reacció dels bisbes i dels fidels catòlics catalans tant de la península com d'ultramar i de la societat civil en general. Comencem, doncs, pels actors dels documents sobre els quals treballem.

El Govern de la Dictadura. Hi hagué, efectivament, pressions per

aquestes notes. Sobre el pare Melcior i els altres dos frares esmentats, vegeu CORTS I BLAY, *Puig i Cadafalch: un polític catalanista i catòlic* 12-19. Del pare Melcior de Benissa, n'hem parlat també en «Visita apostòlica a Barcelona 1928» 287-288. Recordem que el marquès de Magaz tenia per amic personal seu el pare Melcior. No sols això, sinó que estava convençut que hi havia trobat un aliat contra la lluita dels caputxins catalanistes: «Precisamente porque conozco al General, creo poder afirmar que hemos de encontrar en él un auxiliar eficaz en cuanto se trate de evitar la propaganda del catalanismo de ciertos frailes exaltados». Carta del marquès de Magaz a Primo de Rivera, president del Consell de Ministres. Roma, 21 de maig de 1927. Vegeu RAGUER, «Política anticatalanista de Primo de Rivera»: *AnalTar* 84 (2011) 748.

161. Carta del marquès de Magaz a Primo de Rivera. Roma, 1 de desembre de 1927. Vegeu RAGUER, «Política anticatalanista de Primo de Rivera»: *AnalTar* 84 (2011) 751-752.

part dels fautors principals de la Dictadura sobre la Santa Seu perquè el Papa intervingués frenant el moviment catalanista. Resultat d'aquestes pressions foren l'Informe de Tedeschini sobre la seva visita a Catalunya i els decrets i les disposicions que prengueren les Congregacions romanes entre 1928 i 1929. Reblem ací que molts dels continguts –per no dir tots– de l'esmentat Informe coincideixen exactament amb els reivindicats pel govern de la Dictadura davant de la Secretaria d'Estat i de la Nunciatura de Madrid, i que els mateixos arguments que contenen els decrets foren exposats prèviament a les diverses Congregacions –abans fins i tot de la visita apostòlica de Tedeschini– per l'ambaixador espanyol marquès de

162. *L'Obra d'Exercicis Parroquials* és un moviment de renovació espiritual inspirat en els exercicis de sant Ignasi de Loiola i dirigida a diverses categories de persones, com estudiants i obrers. Fou promogut en 1908 per jesuïtes del barri de Sarrià, de Barcelona. L'Obra decaigué, fins que fou aixecada pel pare Francesc de Paula Vallet i Arnau inspirant-se en les models belgues i holandesos. Naixia d'aquesta manera l'Obra d'Exercicis Parroquials en 1922. Centrava la seva acció i la posterior perseverança dels exercitants en la parròquia. Adquirí una importància molt gran pel nombre de persones que prenién part als exercicis. Tingué una forta empremta catalana. Després de 1928, amb la sortida del pare Vallet de la Companyia de Jesús, l'Obra prengué un altre rumb. La seva seu, encara avui, és a l'edifici de la Balmesiana de Barcelona. Tot i que l'Obra d'Exercicis no formava part de les fundacions aplegades a l'edifici del carrer Duran i Bas, responien tanmateix als intents de renovació del catolicisme català: de la pietat (Foment de Pietat Catalana), de la difusió de l'alta cultura eclesiàstica (Biblioteca Balmes) i del renovellament espiritual (l'Obra d'Exercicis Parroquials), tot en el si de l'embranchida que el Noucentisme donà a Catalunya. En l'actualitat, aquesta darrera Obra es renova oferint a les parròquies recessos i tandes d'exercicis, i duent a terme per als joves experiències manllevades dels grups *Samuel*, de Milà. Vegeu A. BORRÀS I FELIU, *Obra d'Exercicis Parroquials: DHEC*, II 730-731.

163. *Francesc de Paula Vallet i Arnau* (Barcelona 1883 – Madrid 1947), ingressà a la Companyia de Jesús, la qual abandonà o en fou tret en 1928. És el fundador de l'Obra dels Exercicis Parroquials, institució molt arrelada a Catalunya, que emprava sempre la seva llengua en les tandes d'exercicis, sense descurar el castellà. El seu influx a Catalunya, de cara a l'evangelització amb aquell mètode ignasià, fou enorme. En 1928 fundà la Congregació de Cooperadors Parroquials de Crist Rei. Estengué la seva obra a Uruguai, Argentina i França. Estigué a Madrid per a difondre la congregació i hi fundà la branca femenina del seu institut. A. SOSPEDRA, *El padre Vallet. Un apóstol de los hombres en los tiempos modernos*, Barcelona 1995.

164. De tot això, en tracta Tedeschini, "Informe final" ff. 61-63v. Vegeu «Informe final de la visita apostòlica de 1928» 540-544.

165. El mateix pare Vallet es defensa d'aquesta acusació. També ho féu l'arquebisbe de Tarragona respecte dels pares Bolós i Vallet. Carta del cardenal Vidal i Barraquer al nunci Tedeschini. Tarragona, 27 de desembre de 1923 (original mecanografiada): ASV, *Arch. Nunz. Madrid*, 837, fasc. 3, ff. 581-591.

Magaz i pel mateix Primo de Rivera. Al darrera hi havia sempre actuant el capità general de Catalunya, Emilio Barrera.¹⁸⁵

Recordem com fou la mateixa Santa Seu que, en la “Promemòria de la Congregació d’Afers Eclesiàstics Extraordinaris de 1931”, reconeixia que aquelles mesures les havia provocat el Govern de la Dictadura de Primo de Rivera.¹⁸⁶

L’episcopat espanyol. De manera semblant, cal assenyalar també l’influx del primat de Toledo, el cardenal Segura, amb qui els servidors de la Dictadura com el mateix Primo de Rivera i el marquès de Magaz comptaven en llur política d’espanyolitzar Catalunya,¹⁸⁷ i a l’hora d’alarmar la Santa Seu sobre la “Qüestió catalana”, per exemple quan denunciava que els militants de l’Acció Catòlica s’expressaven en català a Catalunya en els seus actes.¹⁸⁸

A distància respecte del primat toledà, hom podria col·locar-hi també el bisbe de Cuenca, el beat Cruz Laplana,¹⁸⁹ i més llunyanament encara el de Tarassona, Isidre Gomà.¹⁹⁰ Aquests dos darrers sols jugaran algun paper arran de la consulta que els fou feta durant la visita apostòlica de Tedeschini.¹⁹¹

Una part de l’episcopat català contribuí igualment a predisposar el nunci i de retruc la Secretaria d’Estat contra el moviment catalanista. Així, caldria parlar en primer lloc del bisbe de Girona, Josep Vila, el seguien els de Tortosa, Fèlix Bilbao, i en certs moments el de Lleida i després de Barcelona, Manuel Irurita, i els de Vic, Francesc Muñoz i, menys, el seu successor Joan Perelló.¹⁹²

El nunci Federico Tedeschini. Aquella voluntat política del Govern espanyol d’intervenir respecte del moviment catalanista, en concret a l’Església, fou acollida de manera favorable per monsenyor Tedeschini, que no entengué mai el catalanisme cultural ni molt menys el polític. Els seus sovintejats informes enviats a Roma des de la seva vinguda a Madrid, l’any 1921, són a l’origen de la investigació que li encomanà la Santa Seu

166. Vegeu què diu exactament Gasparri sobre aquest punt en la minuta del despatx per al cardenal Laurenti. Roma, 1 d’octubre de 1928: ASV, *Arch. Nunz. Madrid*, 836, *fasc.2*, f. 36. Apèndix documental núm. 14.

167. Carta del secretari de la Congregació d’Afers Eclesiàstics Extraordinaris, F. Borgognini Duca, al prefecte de la Congregació per als Religiosos, cardenal Laurenti. Vaticà, 9 de desembre de 1928 (minuta dactilografiada): AA.EE.SS., *Spagna, 1928*, pos. 589, *fasc. 14*, f. 27. Vegeu «Visita del nunci Tedeschini a Montserrat» 922-923.

en terres catalanes en 1928.

La seva *Inchiesta in Catalugna* és el que provocà la publicació dels cinc documents de les Congregacions romanes i les mesures adoptades contra alguns religiosos de Catalunya. A més d'això, cal afegir un cop més que els decrets d'aquests organismes de la Cúria gairebé recolzen solament sobre aquell Informe de Tedeschini.

El cardenal Gasparri, secretari d'Estat. La visió del nunci és compartida pel cardenal secretari d'Estat. Ell i Tedeschini prepararen plegats els decrets acabats d'esmentar i el mateix cardenal Gasparri és qui escriví del seu puny i lletra les instruccions que haurien d'adoptar les Congregacions que emanaren els decrets i les accions envers els jesuïtes i els benedictins catalans.

El papa Pius XI. Gasparri i Tedeschini influïren en l'ànim de Pius XI. Les decisions adoptades pels sis dicasteris vaticans foren aprovades expressament pel Pontífex Romà, que no sembla tampoc que hagués comprès prou bé, a diferència del seu predecessor Benet XV,¹⁹³ les aspiracions culturals i fins polítics de Catalunya en aquell moment històric.¹⁹⁴

No oblidem tanmateix que el Sant Pare –que tenia experiència directa de què era una dictadura, amb la de Mussolini, a casa seva, i que coneixia bé la de Hitler a través del seu nunci Eugenio Pacelli–, deuria témer possibles conflictes amb un règim com el de Primo de Rivera, que no deixava també de ser dictatorial.¹⁹⁵

Ultra això, no sabem si tingué cap pes en el moment d'actuar la Cúria romana i el mateix Papa, la percepció que tenia el nunci del catalanisme, com una manifestació del Modernisme en el vessant polític d'aquest moviment, sorgit del si de l'Església i condemnat per sant Pius X en 1907. Una tesi com aquesta és la que insinuava, en efecte, Tedeschini en diversos punts del seu Informe final.¹⁹⁶

La Cúria romana. Ja hem recollit a l'inici d'aquestes pàgines unes notes de dues Promemòries dels anys 1930 i 1931 de la Congregació d'Afers

168. *Maur Etchevarry* (1872-1946), abat benedictí, basc francès del monestir de Bellloc, fou abat general de la Congregació de Subiaco de 1928 a 1937. MASSOT I MUNTANER, *Creadors del Montserrat modern* 122.

169. Vegeu «Visita del nunci Tedeschini a Montserrat» 923-924 i especialment MASSOT I MUNTANER, *Creadors del Montserrat modern* 121-127.

170. Així ho deduïm de les informacions que sobre aquest episodi de l'eventual

Eclesiàstics Extraordinaris. Totes dues foren escrites quan ja havia estat succeït el secretari d'Afers Eclesiàstics, Francesco Borgongini Duca, per Giuseppe Pizzardo i en la Secretaria d'Estat s'havia produït el relleu del seu cap, el cardenal Gasparri, pel cardenal Eugenio Pacelli.¹⁹⁷

D'aquests dos informes, n'hem pogut concloure, primer que Gasparri estengué personalment, comptant per a això amb la presència física i amb l'ajut pràctic del nunci de Madrid, totes les instruccions que donà a les sis congregacions romanes. Segon, que la *Inchiesta in Catalogna* fou estudiada solament pel secretari d'Estat i que aquells dicasteris de la Cúria es limitaren –llevat d'algun cas, que reclamà de veure l'Informe de Tedeschini– a donar forma de decret a les indicacions de Gasparri.¹⁹⁸

I una tercera conclusió, que la Secretaria d'Estat, després del relleu del cardenal Gasparri per Eugenio Pacelli, es mostrà molt cauta respecte a les providències preses pel primer i per les diverses Congregacions romanes, i que fins i tot recomanà, almenys en la Promemòria de 1931, de no seguir les decisions contingudes en algun dels decrets que ja coneixem. En efecte, la mateixa Congregació d'Afers Eclesiàstics Extraordinaris, que seria com

intervenció romana ens dona fra Valentí Serra. D'aquest període concret i de l'impacte de la Dictadura de Primo de Rivera a l'orde caputxí a Catalunya, ens remetem al documentat estudi de SERRA DE MANRESA, *La Província de framenors caputxins de Catalunya: de la restauració provincial a l'esclat de la guerra civil (1900-1936)*, Barcelona 2000, 338-355.

171. Carta del general Barrera al marquès de Magaz a Primo de Rivera. Barcelona, 7 d'agost de 1928. RAGUER, «Política anticatalanista de Primo de Rivera»: *AnalTar* 84 (2011) 830.

172. Carta del general Primo de Rivera a l'ambaixador Magaz. 14 de setembre de 1928: RAGUER, «Política anticatalanista de Primo de Rivera»: *AnalTar* 84 (2011) 835.

173. Així ho repeteix també Magaz en resposta a la carta anterior de Primo de Rivera. Carta de Magaz a Primo de Rivera. Roma, 14 de setembre de 1928. RAGUER, «Política anticatalanista de Primo de Rivera»: *AnalTar* 84 (2011) 837.

174. Vegeu, sols a tall d'exemple, el que escrivia l'escolapi Joan Profitós i Fontà en el seu manual, *El llibre dels infants. Primer grau*, Barcelona 1922, compost en forma de punts o pensaments, respecte del sentit de pàtria i de la llengua catalana: «4. La meua Pàtria, i la de tots els que parlen com jo, és Catalunya. Jo amo Catalunya perquè ma mare és catalana, perquè és català mon pare i perquè els de casa meua som fills de Catalunya [...] 6 Català és el poble on he nascut, catalana és la llengua que parlo i català és el llibre que llegeixo. 7 Déu ha fet Catalunya per als catalans i, per a que l'alabéssim, ens ha donat la llengua catalana. 8 La bandera catalana és d'or i està barrada amb les quatre barres de sang». J. FLORENSA I PARÉS, *L'Escola Pia de Catalunya al servei del poble (1683-2003)*, Barcelona 2009, 2ª ed., 83-84.

Joan Profitós i Fontà (Balaguer, Noguera, 1892 – Barcelona 1954), professà a

dir la Secretaria d'Estat, proposava, dos anys després de l'aparició dels decrets, que per resoldre la qüestió de la predicació i del catecisme en català –plantejada novament pel cardenal Vidal i Barraquer després de la caiguda de la Dictadura–, fossin aplicades a Catalunya les lleis generals de l'Església, «sense necessitat de recórrer al decret de la Congregació del Concili» de 1928. En suma, és com una desautorització dels promotors dels decrets romans.¹⁹⁹

Aquestes informacions provinents de la Congregació d'Afers Eclesiàstics Extraordinaris podem donar-les per vàlides en línia de màxima. Tanmateix, caldria precisar, com ja ho fem fet altres vegades, que les Congregacions que intervingueren en la “Qüestió catalana”, sense decantar-se de les instruccions donades pel cardenal Gasparri, mitigaren en algun cas el to més aviat dur que hi emprava el secretari d'Estat.

Tot comptat i debatut, el que és cert és que els decrets i les disposicions dels dicasteris romans que ens ocupen foren escrits precipitadament, tal com ho hagué d'admetre poc després de llur aparició la Santa Seu, i, sembla, com si la mateixa Cúria romana volgués fer marxa enrere respecte

l'orde escolapi en 1908 passant gran part de la seva vida com a mestre de pàrvuls al Col·legi Calassanci de Barcelona i estudiant els mètodes de Montessori i altres pedagogs. Escriví diversos llibres de lectura en català. Després de la guerra civil fou rector de Sabadell i assistent provincial. FLORENSA I PARÉS, *Joan Profitós i Fontà: DHEC*, III, 154-155.

175. «El P. Miquel Altisent, a Terrassa, creà amb els alumnes de la seva classe, els “Amiguets de la Litúrgia”, que vivien plenament la litúrgia com un centre d'interès [...] Sorgí, doncs, una oposició a la nova litúrgia i al gregorià. Es formaren dos bàndols. Els gregorianistes coincidiren generalment a ser més catalanistes i amants de la renovació pedagògica: mentre que els que defensaven les pràctiques tradicionals eren més espanyolistes. Una casulla gòtica o de “guitarra” definien el posicionament polític del celebrant.» FLORENSA I PARÉS, *Escola Pia de Catalunya* 82.

176. FLORENSA I PARÉS, *El projecte educatiu de l'Escola Pia de Catalunya (1683-2003): una escola popular*, Barcelona 2010, 403-413.

177. A l'Arxiu Secret Vaticà hi ha un extens dossier, que sembla començar en 1923 i que s'acaba cap a 1929, sobre el catalanisme dels escolapis catalans, format en gran part arran de les denúncies fetes pel general Emilio Barrera contra aquest orde a Catalunya. Hi intervenen el cardenal secretari d'Estat i el nunci d'Espanya: ASV, *Arch. Nunz. Madrid*, 838, *fasc. 3*, ff. 394-410.

178. *Lucca Ermenegildo Pasetto* (Pàdua 1871 – Venècia 1954), bisbe caputxí, fou predicador apostòlic, 1909, i bisbe “*in partibus*” de Gerra, 1921, secretari de la Congregació per als Religiosos, en 1935, arquebisbe titular d'Iconi, en 1936, el mateix any fou nomenat secretari de la Congregació d'Afers Eclesiàstics Extraordinaris i en

dels decrets sorgits dels seus dicasteris.

Sobre això que estem comentant diguem encara que Roma percebé, des de les interioritats de la Congregació d'Afers Eclesiàstics, que aquells escrits curialescs havien descontentat tothom, excepte el Govern dictatorial «que els havia provocat».²⁰⁰

És per tot plegat, sense oblidar la circumstància de les fortes protestes contra els decrets romans –de bisbes, de fidels i de la societat civil en general– i per haver-se produït els relleus ja anunciats en la cúpula de la Secretaria d'Estat i en la Congregació d'Afers Eclesiàstics Extraordinaris, que la Cúria no publicà mai els cinc decrets que ja coneixem en l'*Acta Apostolicae Sedis*.²⁰¹

Una altra de les causes del –diguem-ne– fre que posà Roma als seus mateixos decrets fou probablement l'impacte que causà al secretari d'Estat el judici del general de la Companyia de Jesús, Wlodomir Ledóchowski, abans d'emprendre la visita a Catalunya, quan comentant el tema de les disposicions donades per la Congregació per als Religiosos i referint-se en concret als benedictins catalans, el jesuïta observà que «hi havia exageracions contra Montserrat». Foren aquests mots els que motivaren que el cardenal Gasparri estigués «*un poco in pensiero*», en adonar-se que un personatge tan significatiu dins de l'Església manifestés alguna reserva sobre el que semblava que la Cúria romana donava ja per averat.²⁰² D'aquest 1950, patriarca d'Alexandria. En 1923, quan era consultor de la Congregació per als Religiosos fou nomenat visitador i general dels escolapis.

179. *Llogari Picanyol i Pla* (Moià, Bages, 1896 – Sabadell, Vallès Occidental, 1968), escolapi i arxiver de l'orde. Per mor d'aquest darrer càrrec fou enviat a Roma i és per això que acompanyà el bisbe Pasetto en la visita apostòlica als escolapis espanyols de 1923. En 1928 fou expulsat de la Ciutat Eterna per instigació de la Dictadura de Primo de Rivera i exiliat a un dels col·legis de Cuba, on romangué de 1928 a 1930. Tornà a Barcelona, fou director de la revista *Ephemerides Calasanctianae* i fundà les de *Sabadellum* i *Midilianum*. Té diverses obres sobre arxius de l'orde i la vida del seu fundador. FLORENSA I PARÉS, *Llogari Picanyol i Pla*: DHEC, III, 87.

180. *Miquel Altisent i Domenjó* (Balaguer, Noguera, 1898 – Barcelona 1975), escolapi i músic, gregorianoista. A Terrassa organitzà el *Amiguets de la Litúrgia*. Residí a Itàlia des de 1936 a 1941 i fou professor de l'Escola Superior de Música Ambrosiana de Milà. Tornat a Barcelona, continuà com a professor de música tant al Seminari com en d'altres institucions. En 1965 fou nomenat membre del *Consilium* de Litúrgia, creat arran del Vaticà II. Té diverses obres sobre la seva especialitat. FLORENSA I PARÉS, *Miquel Altisent i Domenjó*: DHEC, I, 66.

181. FLORENSA I PARÉS, *Escola Pia de Catalunya* 84

182. FLORENSA I PARÉS, *Projecte educatiu de l'Escola Pia* 413.

183. Vegeu la publicació de RAGUER, «Política anticatalanista de Primo de Rivera»: *AnalTar* 84 (2011) 735-838.

184. FLORENSA I PARÉS, *Projecte educatiu de l'Escola Pia* 410.

comentari del pare Ledóchowski, n'hem parlat també en el nostre article «La visita del nunci Tedeschini de 1928 a Montserrat».²⁰³ I estava per venir encara l'informe del general dels jesuïtes després de la seva visita apostòlica a Catalunya feta entre finals de 1929 i principis de 1930, el qual, en un cert sentit, desautoritzava el nunci i el seu report final.

Encara que treballarem en una altra ocasió la visita canònica del pare Ledókowski, avancem ara el que en deia en la Promemòria de 1930 sobre el seu resultat:

«Questi [Ledóchowski] si credete in dovere di coscienza di informare da Barcellona il Santo Padre che le informazioni date alla Santa Sede sul catalanismo “non erano del tutto esatte e piuttosto esagerate”.

Giunto a Roma fece avere al Santo Padre i documenti e la relazione circa la visita compiuta. In essa, tra l'altro dice che nella Catalogna vi sono bensì abusi che vanno estirpati, ma che la Santa Sede ebbe notizie molto esagerate e anche false.

Ritiene che il Governo stia facendo una politica molto pericolosa; considera le istruzioni impartite dalla Santa Sede ai Vescovi catalani come un suo trionfo e di esse, abusa per fini politici e per spagnolizzare la Catalogna.

Lo stesso Re non la pensa, in ciò, come il De Rivera.

Nessuna violenza potrà riuscire efficace contro il catalanismo. Aggiunge che i Gesuiti non coopereranno giammai alla politica spagnolizzatrice del Direttorio [...]

Lamenta poi che non si sia mantenuto il segreto e che il governo sia a giorno di tutto ciò che la Santa Sede sta compiendo.»²⁰⁴

Qui escriví la Promemòria de 1930 (el mateix monsenyor Pizzardo?) l'acaba dient: «*Non credo si possa dire che le suddette istruzioni della Santa Sede abbiano avuto una buona accoglienza anche presso i cattolici della Catalogna.*»²⁰⁵

I aquestes podrien ser també les nostres conclusions finals. Solament

185. De tot això tracta la correspondència entre els capítols de la Dictadura a Madrid, Roma i Barcelona, tal com és exposada en llur correspondència per RAGUER, «Política anticatalanista de Primo de Rivera»: *AnalTar* 84 (2011) 735-838.

186. “Promemòria de la Congregació d’Afers Eclesiàstics Extraordinaris sobre la “Qüestió catalana” del 20 de juliol de 1931”: AA.EE.SS, *Espanya, 1928, pos 589, fasc. 19, ff. 27-27v*. D’aquest promemòria, n’hem tractat ja a les primeres pàgines d’aquest article, concretament en l’apartat *La inquietud del Govern espanyol*.

reblarem, ja per darrera vegada, respecte de les acurades consideracions del pare Ledóchowski i com a tancament d'aquest article, que els autors remots dels decrets i disposicions del Vaticà sorgits arran de la visita apostòlica a Catalunya de 1928 foren el Govern de la Dictadura de Primo de Rivera i, els més pròxims, el cardenal secretari d'Estat, Pietro Gasparri, i el nunci a Madrid, Federico Tedeschini, amb l'antuència del papa Pius XI.

La reacció a aquelles mesures, per part de l'episcopat català –amb les seves “Normes sobre la llengua catalana” de 1931, preparades pel cardenal Vidal i Barraquer–, dels catòlics de dins i de fora de Catalunya, i de la societat catalana en general esperem que pugui ser objecte del nostre proper treball.

Ramon Corts i Blay, prev.
biblioteca@balmesiana.org

187. Vegeu, per exemple, la carta del marquès de Magaz al general Primo de Rivera. Roma, 22 de març de 1928: RAGUER, «Política anticatalanista de Primo de Rivera»: *AnalTar* 84 (2011) 771.

188. “Informe final” f. 117v. Vegeu igualment «Visita apostòlica a Barcelona de 1928» 200, 345-347.

189. *Cruz Laplana y Laguna* (Plan, Osca, 1875 – Cuenca 1935) bisbe de Cuenca dels anys 1921 al 1936. Fou assassinat en la revolució de 1936. El papa Benet XVI el declarà màrtir el mes d'octubre de 2007. CÁRCEL ORTÍ, *La II República y la guerra civil*. I-2, Madrid 2011, 168. Vegeu «Visita apostòlica a Barcelona de 1928» 230-232 i «Informe final de la visita apostòlica de 1928» 540, 597.

190. *Isidre Gomà i Tomàs* (la Riba, Alt Camp, 1869 – Toledo 1940), cardenal, teòleg, liturgista. Professor de la Universitat Pontifícia de Tarragona, fins que el 1927 fou nomenat bisbe de Tarassona, on s'estigué fins al 1933, any en què prengué possessió de la seu primada de Toledo, la qual ocupà fins a la seva mort. Fou creat cardenal en 1935. De tendència integrista, estigué arrenglerat amb els bisbes d'aquest grup dirigits pel cardenal Segura. D'idees diferents a les del cardenal Vidal i Barraquer pel que fa a les relacions Església i Estat. Tingué un paper rellevant tant en temps de la Segona República, com amb el mateix general Franco. Després vindria un cert desengany amb el dictador i el seu règim. H. RAGUER, *Isidre Gomà i Tomàs: DHEC*, II, 294-295. Vegeu també la rica informació que sobre el purpurat ofereix CÁRCEL ORTÍ, *La II República y la guerra civil*. I-1, 452-453.

191. “Informe final” ff. 27-28. Vegeu «Visita apostòlica a Barcelona de 1928» 365-371.

192. Vegeu «Informe final de la visita apostòlica de 1928» 571-575, 580-584. De tots aquests bisbes, en tractarem en la nostra propera publicació sobre la reacció de l'episcopat català als documents romans.

193. Vegeu els elogis que en aquest sentit feia el doctor Carreras del papa Benet XV en el seu “*Informe en defensa de la llengua catalana*”. «Visita apostòlica a Barcelona de 1928» 295-296.

194. A tall d'exemple volem recordar solament un aspecte del capteniment de Pius XI en relació al catalanisme. El bisbe Miralles de Barcelona organitzà, poc abans que sortissin els decrets que ja coneixem, una vetllada missionera al Palau de la Música Catalana de Barcelona, i així ho féu saber al Pontífex. Al Papa aquest epítet de “Catalana” aplicat al Palau de la Música no li agradà i determinà que ho fessin saber a Miralles. Així ho féu el cardenal Gasparri enviant un telegrama al nunci: «Faccia sapere Vescovo che circostanza palacio musica Catalana non è stata soddisfazione Santo Padre». Telegrama xifrat n. 267 del cardenal Gasparri al nunci Tedeschini. Vaticà 19 d'octubre de 1928 (minuta): AA.EE.SS., *Espanya, 1928, pos. 589, fasc. 14, f. 10*. Tedeschini ho fa saber, doncs, per carta a Miralles: «El mismo señor cardenal Secretario de Estado me encarga de comunicar a V. E. que la circuns

tancia de “Palacio de la música *catalana*” no satisfice al Padre Santo. Deseando que este Pontificio parecer servirá de norma para V. E. ...]». Despatx n. 3497 de Tedeschini a Miralles. Madrid, 20 d’octubre de 1928 (minuta): ASV, *Arch. Nunz. Madrid 838, fasc. 3, f. 420*.

Altres exemples els trobareu en «Visita apostòlica a Barcelona de 1928» 295-296, «Visita del nunci Tedeschini a Montserrat» 890 i RAGUER, «Política anticatalanista de Primo de Rivera»: *AnalTar* 84 (2011) 751-752.

195. De fet, ens adonem que aquesta opinió la comparteix el biògraf de Cambó, Jesús Pabón, quan escriu comentant precisament la visita apostòlica de Tedeschini: «La actitud del papa Ratti y del cardenal Gasparri, secretario de Estado, correspondía, sin duda, a la posición del Vaticano respecto al fascismo, rumbo ahora a los tratados de Letrán». J. PABÓN, *Cambó 1876-1947*. Pròleg de CARLOS SECO SERRANO, Barcelona 1999, p. 1.000.

196. Del «modernismo político e nazionalista» en parla diverses vegades Tedeschini en el seu “Informe final” ff. 31, 58v, 112. Vegeu igualment «Informe final de la visita apostòlica de 1928» p. 25, 39, 53, 65, 81. Felio A. Vilarrubias relaciona també el catalanisme amb el Modernisme, en particular els eclesiàstics Marcet, abat de Montserrat, Lluís Carreras, Carles Cardó, el cardenal Vidal i Barraquer, Antoni Berenguer, tots presidits –segons Felio A. Vilarrubias– pel sacerdot Joan Puntí, molt vinculat al Foment de Pietat Catalana, i els acollits a l’Institut d’Estudis Catalans, com Higiní Anglès i el caputxí Miquel d’Esplugues. «En la zona de influencia espiritual de cada uno de ellos se fomentó aparte de una adhesión subrepticia al MODERNISMO, condenado por San Pío X, un núcleo antiespañol [...]»: F. A. VILARRUBIAS, *Cataluña traicionada*, Barcelona 1975, 104.

197. El cardenal Gasparri era dimissionari des del 7 de febrer de 1929. El succeí el cardenal *Eugenio Pacelli* el 9 de febrer d'aquell any, el qual ocupà la Secretaria d'Estat fins a la mort de Pius XI, el 10 de febrer de 1939. *Francesco Borgongini Duca* (Roma 1884–1954), prosecretari de la Congregació d'Afers Eclesiàstics Extraordinaris, 28 de juny de 1921 i secretari des del 14 d'octubre de 1922, participà en la redacció dels Pactes Lateranenses de 1929 i fou el primer nunci d'Itàlia el 7 de juny de 1929, cardenal en 1953. El succeí *Giuseppe Pizzardo* (Savona 1877 – Roma 1970), el 7 de juny de 1929 i ocupà el càrrec fins al 13 de desembre de 1937, en què fou nomenat cardenal. Fou prefecte de la Congregació per als Seminaris fins al 1968. DE MARCHI, *Nunziature apostoliche* 13-15, 25-26.

198. Això és el que es diu en la Promemòria de la Congregació d'AA.EE.SS. de 1931. La Congregació Consistorial tingué, però, en el seu poder l'Informe final del nunci durant quinze dies. Així es pot veure –com ja ho hem remarcat– en el despatx del cardenal Perosi al cardenal Gasparri. Roma, 31 d'octubre de 1928: AA.EE.SS., *Spagna, 1928, pos. 589, fasc. 14, f. 3*.

199. “Promemòria de la Congregació d'Afers Eclesiàstics Extraordinaris sobre

la “Qüestió catalana” del 20 de juliol de 1931”: AA.EE.SS., *Spagna, 1928, pos 589, fasc. 19, f. 27v*. Transcriurem aquesta promemòria en el pròxim treball sobre la reacció a les disposicions romanes, el qual es publicarà en l’*Analecta Sacra Tarraconensia*. Hi veurem també com, de fet, foren derogats els decrets per la pressió dels bisbes catalans amb l’antuència de la Santa Seu.

200. “Promemòria de la Congregació d’Afers Eclesiàstics Extraordinaris del 20 de juliol de 1931”: AA.EE.SS., *Spagna, 1928, pos 589, fasc. 19, f. 27v*.

201. Tothom sap que *Acta Apostolicae Sedis* és una publicació oficial de la Santa Seu que recull les constitucions i les lleis sortides de la mateixa Santa Seu, i més actualment les que fan referència també a l’Estat de la Ciutat del Vaticà. D’aquestes AAS, en parla el Codi de Dret Canònic actual (CIC c. 8).

202. El comentari del general dels jesuïtes el recull en la carta del secretari de la Congregació d'Afers Eclesiàstics Extraordinaris, Francesco Borgongini Duca, al prefecte de la Congregació per als Religiosos, cardenal Laurenti. Vaticà, 9 de desembre de 1928 (minuta dactilografiada): AA.EE.SS., *Espanya, 1928, pos. 589, fàsc. 14, f. 27.*

203. «La visita del nunci Tedeschini a Montserrat» 922-923.

204. “Promemòria de la Congregació d’Afers Eclesiàstics Extraordinaris sobre la Qüestió catalana.” Any 1930 (original): AA.EE.SS., *Spagna, 1928, pos 589, fasc. 19, ff. 27-27v*. Vegeu el nostre apèndix documental número 1.

205. “Promemòria de 1930”: AA.EE.SS., *Spagna, 1928, pos 589, fasc. 19, f. 25*. Vegeu l’apèndix documental número 1.

APÈNDIX DOCUMENTAL NÚM. 1

“Promemòria de la Congregació d’Afers Eclesiàstics Extraordinaris sobre la Qüestió catalana.” Any 1930.

Informe de la Congregació d’Afers Eclesiàstics Extraordinaris, amb data del 29 de març de 1930, anònim i escrit després de la substitució del seu secretari, Francesco Borgongini Duca, per Giuseppe Pizzardo, i la de Pietro Gasparri per Eugenio Pacelli al cap de la Secretaria d’Estat. Tracta de la Qüestió catalana i de la intervenció del Govern de la Dictadura de Primo de Rivera i de la Santa Seu en aquesta afer, principalment això darrer sobre les causes que motivaren la Inchiesta in Catalogna del nunci Tedeschini de 1928, i de la redacció, a partir d’aquest informe del visitador apostòlic dels decrets de les Congregacions romanes adreçats a l’episcopat català entre 1928 i 1929, i de les disposicions preses en relació als religiosos catalans.

AA.EE.SS., *Espanya, 1928-1931, pos 589, fasc. 19, ff. 24-27v.*, original dactilografiat. Els subratllats són expressats en cursiva.

DELLA S. CONGREGAZIONE
DEGLI AFFARI ECCLESIASTICI STRAORDINARI

[a mà] 29-3-30

Sono a tutti note le aspirazioni politiche dei “separatisti” o regionalisti di Spagna e specialmente quelli di Catalogna, aspirazioni che, talvolta, sono in piena opposizione al Regno di Spagna, fino a volere la completa separazione della Catalogna dal Regno.

Sembra che queste aspirazioni siano andate sempre maggiormente accentuandosi e che l’ardore della passione “separatista” abbia attirato anche il clero al punto di costituire un conflitto tra l’autorità ecclesiastica e quella civile.

Il Generale Primo de Rivera, desideroso di troncane energicamente tali tendenze, crede di richiamare l’attenzione della Santa Sede sugli abusi che egli affermava, si commettono dai regionalisti in nome di quella regione.

La Santa Sede ritenne che fosse il caso di far compiere un’inchiesta da Mons. Nunzio Apostolico per sapere se veramente occorreano i lamentati abusi, in quella gravità che erano denunciati, e, in caso affermativo, come potessero essere sradicati. Mons. Tedeschini compì l’inchiesta e ne dette una particolareggiata e voluminosissima relazione, dalla quale furono gravi abusi da parte del clero catalanista.

In conformità a queste informazioni il Santo Padre dispose che i diversi dicasteri della Curia Romana dovessero richiamare, ciascuno sulla loro ma-

teria competenza, l'attenzione dei singoli Vescovi della Catalogna sugli abusi segnalati, affinché li correggessero.

Se non che, data l'enorme volume delle carte da consultare, attesa la necessità di procedere sollecitamente e la difficoltà che i diversi Dicasteri potessero prendere decisioni conformi ad un'unica direttiva, si rendeva del tutto impossibile che i Dicasteri interessati (SC Concistoriale, SC Concilio, SC dei Seminari, SC. dei Riti e Penitenzieria) potessero, ciascuno per proprio conto, stendere le opportune istruzioni.

Perciò Sua Eminenza il Sig. Cardinale Segretario di Stato verso la fine dell'anno 1928, coadiuvato da Mons. Tedeschini, che si trovava in congedo a Roma, stese personalmente tutte le istruzioni, che poi rimisi ai relativi Dicasteri affinché dessero alle medesime la opportuna forma e le inviassero agli Ordinari.

Alla Sacra Congregazione Concistoriale venne comunicato:

Tutti i Vescovi della Provincia catalana sono degni Prelati, ma sono divisi in due gruppi riguardo alla questione catalana. Al primo gruppo appartengono i Vescovi fautori del catalanismo. Essi sono Mons. Guitart, Vescovo di Urgel, Mons. Comella, Amministratore Apostolico di Solsona, e l'Em.mo Cardinal Vidal, Arcivescovo di Tarragona, che è il capo del gruppo.

Al secondo gruppo appartengono Mons. Bilbao, Vescovo di Tortosa, Mons. Vila, Vescovo di Gerona, Mons. Perelló, Vescovo di Vich, Mons. Miralles, Vescovo di Barcellona, ora trasferito a Mallorca e Mons. Irurita, Vescovo di Lerida, ora trasferito a Barcellona. I Vescovi di questo secondo gruppo, tranne forse Mons. Miralles, sembrano imparziali nella questione Catalana, benché qualcuno sia ritenuto troppo debole contro i catalanismo.

La SC Concistoriale deve raccomandare, e raccomandò, ai Vescovi della Catalogna di mantenersi al di sopra e al di fuori della politica e di educare il clero nello stesso senso.

Ai medesimi fu fatto osservare che se nulla vietava lo studio del catalano non si doveva dimenticare lo studio del castigliano.

Essi poi dovevano applicare tutte le istruzioni che in merito avessero ricevuto dalle altre Sacre Congregazioni.

Alla Sacra Congregazione del Concilio fu dato incarico di trasmettere ai Vescovi catalani le seguenti istruzioni:

CIRCA L'AZIONE POLITICA

Il clero deve tenersi al di sopra e al di fuori delle questioni politiche.

I Cattolici e specialmente il clero devono amare la *patria piccola* (regione in cui nacquero = la Catalogna), ma in armonia con l'amore dovuto alla *patria grande* (La Spagna.)

E' contrario a questi principi lo spirito di autonomia, esteso fino a volere la separazione della Regione dalla Nazione.

Questo spirito si deve lamentare nella Catalogna, come risulta da quella colluvie di scritti, riviste, pubblicazioni di ogni genere composte o dirette

dal clero.

A tali pubblicazioni non deve essere concesso l'*imprimatur* [*subratllat a mà*]

CIRCA L'INSEGNAMENTO DEL CATECHISMO

Il parroco deve fare il catechismo a tutti i suoi parrocchiani e, secondo il Concilio di Trento, lo deve fare nella lingua materna dei catechizzandi.

Se, perciò, nelle parrocchie si usano diverse lingue (catalana e castigliana) il parroco deve insegnare il catechismo nelle diverse lingue in uso.

In pratica: ai fanciulli che sanno il solo catalano il catechismo si deve insegnare in catalano e in castigliano a quelli che sanno il castigliano.

Si deve sempre escludere il catalano letterario, che fu introdotto solo ultimamente e che è noto unicamente agli studiosi.

Perciò anche i catechismi debbono essere stampati nelle due lingue suddette.

Avendo il Governo imposto che nelle scuole s'insegni in castigliano, anche la religione dovrà essere insegnata in castigliano. Questo ordine del Governo può essere tollerato perché il castigliano è ormai abbastanza diffuso e facilmente inteso dai giovani studenti che lo studiano nella scuola.

Tra le verità che si debbono insegnare nel catechismo vi deve essere anche quella dell'amore alla patria qualora vi sia propaganda contraria da parte dei rivoluzionari.

CIRCA LA PREDICAZIONE

Essa sia fatta come fu detto per il catechismo ed inoltre si ponga attenzione di non accennare a questioni politiche. Si deve però trattare dell'amore alla patria se nel luogo vi è propaganda contraria da parte dei rivoluzionari.

ASSOCIAZIONI RELIGIOSE E DI AZIONE CATTOLICA.

A questo proposito fu lamentato che per mezzo di dette associazioni si tenti di introdurre il dialetto catalano, mentre prima esse usavano [*il dialetto, ratllat*] la lingua castigliana.

Questo lamento va diretto in modo speciale contro il «foment de pietat catalana» diretto dai PP. Gesuiti, associazione religiosa che ha per scopo missioni religiose, esercizi spirituali e diffusione del vangelo e di altre opere di pietà.

In tutte queste associazioni non dovrà essere dimenticata la cultura castigliana.

Il «foment» deve sopprimere la parola «catalana», usando invece «cristiana», perché non esiste pietà catalana o castigliana. Siccome poi il «foment» è anche un'impresa editrice, in ciò deve soggiacere, come simili altre istituzioni, all'autorità civile.

Alla Sacra Congregazione dei Seminari fu scritto di impartire le seguenti

istruzioni:

Negli alunni dei seminari della Catalogna si lamenta un esagerato amore alla patria piccola e nella scuola si fa catalanismo e separatismo, di modo che il giovane clero si imbeve di siffatte idee rivoluzionarie.

Su questo punto ha mancato in modo speciale il Card. Arcivescovo di Tarragona.

Perciò si neghi l'ordinazione sacra ai giovani chierici imbevuti di spirito catalano separatista, si eliminino professori catalanisti e si limitino le cattedre di lingua e di tradizione catalana.

Alla Sacra Congregazione dei Seminari fu scritto di impartire le seguenti istruzioni:

Negli alunni dei seminari della Catalogna si lamenta un esagerato amore alla patria piccola e nella scuola si fa catalanismo e separatismo, di modo che il giovane clero si imbeve di siffatte idee rivoluzionarie.

Su questo punto ha mancato in modo speciale il Card. Arcivescovo di Tarragona.

Perciò si neghi l'ordinazione sacra ai giovani chierici imbevuti di spirito catalano separatista, si eliminino professori catalanisti e si limitino le cattedre di lingua e di tradizione catalana.

Alla Sacra Congregazione dei Riti fu fatto notare che anche nella liturgia si era introdotto lo spirito catalanista separatista perché il clero catalano tenta distinguersi dall'altro clero, mediante paramenti di forma gotica.

Ciò fu già altra volta proibito; ma siccome era stato dato il permesso che tali paramenti sacri potessero essere usati fino a che fossero stati logorati, si tenta di eludere l'ordine della Santa Sede comperando nuovi paramenti o facendosene regalare altri, di forma gotica.

La SC dei Riti deve perciò ordinare che cessi tale abuso.

E deve pure ordinare che sui paramenti sacri non si pongano emblemi o altro che non sia permesso dalla Sacra liturgia.

La Sacra Congregazione dei Religiosi fu avvisata che certi religiosi della Catalogna si erano lanciati in modo esagerato e con vera passione nella politica catalanista.

Per importanza e per gli effetti merita di essere segnalata al primo posto la Compagnia di Gesù.

Seguono poi i cappuccini, che prendono parte ad associazioni politiche fomentatrici del catalanismo.

I Benedettini, poi, fecero del loro convento di Monserrato un centro di catalanismo e resero il catalano lingua ufficiale, mentre prima vi si parlava il castigliano.

Perciò la SC dei Religiosi deve inviare i rispettivi superiori generali a compiere la visita a detti religiosi con l'istruzione di allontanare dalla Catalogna quelli, specialmente superiori, che avessero mancato al riguardo, come si fa dai

PP Domenicani che inviano nell'America tutti i loro soggetti che «pencolano» per il catalanismo. La Sacra Congregazione dei Seminari diede esecuzione a tali istruzioni; ma non è noto quale sia stato il risultato delle visite, tranne quella fatta dal Preposito G.le della C. d. G.

Questi si credete in dovere di coscienza di informare da Barcellona il Santo Padre che le informazioni date alla Santa Sede sul catalanismo “non erano del tutto esatte e piuttosto esagerate”.

Giunto a Roma fece avere al Santo Padre i documenti e la relazione circa la visita compiuta. In essa, tra l'altro dice che nella Catalogna vi sono bensì abusi che vanno estirpati, ma che la Santa Sede ebbe notizie *molto esagerate e anche false*.

Ritiene che il Governo stia facendo una politica molto pericolosa; considera le istruzioni impartite dalla Santa Sede ai Vescovi catalani come un suo trionfo e di esse, abusa per fini politici e per *spagnolizzare* la Catalogna.

Lo stesso Re non la pensa, in ciò, come il De Rivera.

Nessuna violenza potrà riuscire efficace contro il catalanismo. Aggiunge che i Gesuiti non coopereranno giammai alla politica spagnolizzatrice del Direttorio.

Soggiunge che i Gesuiti non hanno mai ostacolato il castigliano e che le notizie date a loro riguardo concernono abusi molto meno frequenti e meno gravi di quelli che furono rappresentati la Santa Sede.

Lamenta poi che non si sia mantenuto il segreto e che il governo sia a giorno di tutto ciò che la Santa Sede sta compiendo.

Termina dicendo di non aver allontanato dalla Catalogna tutti quei religiosi che gli erano stati indicati come colpevoli di catalanismo, perché non li ritenne tali e il loro allontanamento avrebbe causato maggiori danni.

Si dichiara però pronto ad ubbidire se la Santa Sede insisterà in detti ordini.

Dall'Archivio non risulta che si sia risposto alle lettere del Padre Generale.

Finalmente fu incaricata la S. Penitenzieria di dare istruzioni ai Vescovi, perché togliessero l'abuso per cui alcuni confessori negavano l'assoluzione ai penitenti che non si confessavano in catalano.

Non credo si possa dire che le suddette istruzioni della Santa Sede abbiano avuto una buona accoglienza anche presso i cattolici della Catalogna.

Da quanto risulta dall'archivio gli stessi Vescovi, astenendosi da manifestazioni in favore delle medesime istruzioni diedero a vedere che le «sopportavano». Qualcuno, parlando con il proprio clero, come il Vescovo di Barcellona, fece con gesti capire che si trattava di esagerazioni e che il clero non aveva le colpe attribuitegli.

Giunsero alla Santa Sede foglietti e pubblicazioni che rappresentavano il Vaticano contrario al catalanismo.

Da questa situazione pare nascesse o crescesse in alcuni circoli spagnuoli l'ostilità contro il Nunzio Apostolico.

Avvenuta la caduta di de Rivera, il malumore peggiorò o meglio si poté manifestare, mentre prima era represso. Mons. Vescovo di Barcellona scrive a Mons. Nunzio Apostolico (rapporto 4233) che il regionalismo spagnolo va prendendo sviluppo specialmente in Catalogna.

Ciò conferma le notizie inviate da Mons. Nunzio, notizie poco rassicuranti.

Merita speciale nota il fatto che Mons. Nunzio in questi ultimi tempi ha negato *DUE* fondazioni di case a Barcellona, cosa del tutto insolita. Il motivo della negativa sta appunto nella delicata e pericolosa situazione politica. Gli avversari della Chiesa possono facilmente trovare un pretesto per combattere la Chiesa, facendola passare come fautrice della Dittatura e contraria alle aspirazioni catalane.

NOTA = Mons. Vescovo di Barcellona tenne lo scorso anno un sinodo diocesano; ma sembrò che non facesse molto conto delle istruzioni sul catalanismo.

Perciò il Santo Padre diede incarico, per mezzo della Segreteria di Stato, alla Sacra Congregazione del Concilio di esaminare gli atti del Sinodo, prima che venissero pubblicati.

Ora la SC Congregazione del Concilio fa sapere che le sono arrivati gli atti e chiese se essa debba esaminarli soltanto per quella parte che riguardano le istruzioni da essa impartite o se debba estendere l'esame anche alle parti che si riferiscono alle istruzioni impartite dalle altre Congregazioni.

La cosa non ebbe seguito [escrit a mà]

APÈNDIX DOCUMENTAL NÚM. 2

Carta del marquès de Magaz al cardenal Pietro Gasparri. Roma, 15 de juliol de 1928.

Carta de l'ambaixador prop de la Santa Seu, marquès de Magaz, al secretari d'Estat, cardenal Pietro Gasparri, del 15 de juliol de 1928, amb què vol apressar la Secretaria d'Estat perquè, a la vista de l'informe de la visita apostòlica del nunci Tedeschini a Catalunya, que aquest havia d'enviar a Roma i que encara no l'havia tramès, prengui les resolucions convenients encaminades a reeducar el catalanisme de l'Església a Catalunya. Amb aquest fi, l'ambaixador envia al secretari d'Estat la còpia d'un article, «Spanish Dictator and the Vatican», del diari The Manchester Guardian, del 18 d'abril de 1928.

AA.EE.SS., *Spagna, 1928, posz. 589, fasc. 7, f. 109*, original dactilografiat.

EMBAJADA DE ESPAÑA
CERCA DE LA SANTA SEDE

Eminentísimo y Reverendísimo Señor:

La tardanza, verdaderamente extraordinaria, del Nuncio de Su Santidad en Madrid, para emitir el informe que se le encomendó respecto al problema catalán, va formando en mi ánimo, muy a pesar mío, un gran fondo de escepticismo en cuanto a los resultados de tal información.

Esto no obstante, no quiero dejar de contribuir, hasta el fin, con mis modestas aportaciones para el mejor conocimiento del asunto.

Hoy tengo el honor de hacer llegar a sus manos la copia de un papel escrito a máquina, traducción de un artículo de un periódico inglés, escrito, evidentemente, por un corresponsal catalán, que desde hace tiempo circula entre los elementos catalanistas y, muy especialmente, entre el clero y los religiosos de Cataluña.

Ni el artículo en cuestión, ni lo que agrega su traductor, mal escrito y peor razonado, tendría valor alguno si con ello no se contribuyese a inculcar en los católicos que simpatizan con las ideas catalanistas, y bajo la aparente imparcialidad y buena fe de un periódico extranjero, en el convencimiento de que el Santo Padre apoya aquellas tendencias y de que existe, con tal motivo, cierta tirantez de relaciones entre España y la Santa Sede.

Dejo a la alta consideración de Vuestra Eminencia Reverendísima las consecuencias a que puede llevar la prolongación de este estado de cosas en que calla el único que puede restablecer el imperio de la verdad a los espíritus.

Con este motivo me es muy grato reiterar a Vuestra Eminencia Reverendísima es siempre su atto. respetuoso servidor y amigo

q. l. b. el anillo
Marqués de Magaz

Hi ha un al·legat: AA.EE.SS., *Spagna, 1928, posz. 589, fasc. 7, ff. 110-111*, còpia dactilografiada.

Article «Spanish Dictator and the Vatican» del diari *The Manchester Guardian*, 18 d'abril de 1928.

Traducció al castellà de l'article «Spanish Dictator and the Vatican» del diari britànic, The Manchester Guardian, edició de Londres, número

25.471, del 18 d'abril de 1928. *Conté unes anotacions finals fetes pel traductor. La versió espanyola de l'escrit periodístic circulava per Catalunya a tall de full volant.*

Traducción del artículo "Spanish Dictator anda [sic, per *and the*] Vatican" del "The Manchester Guardian". Edición de Londres número 25471. Abril, 18 de 1928.

El dictador español y el Vaticano - La actitud del Papa ante un problema de minoría.
(De nuestro enviado especial).

Hendaya. 14 de abril - De algún tiempo a esta parte el Gobierno español ha mostrado cierta disconformidad con las decisiones tomadas por el Cardenal Vidal y Barraquer, Arzobispo de las provincias catalanas, referente a la lengua que tienen que emplear los curas al pronunciar sus sermones y dar enseñanza de religión en las escuelas. El Gobierno ha hecho lo posible para que en ambos casos se use la lengua castellana, pero el Cardenal Vidal y Barraquer, teniendo en cuenta diversas disposiciones del Papa en casos similares ha reiterado la orden a los curas de su jurisdicción de usar la lengua más hablada en sus parroquias. Esto quiere decir, que contra todas las disposiciones del Gobierno, él no solamente permite, sino que recomienda el uso de la lengua catalana, la vernácula lengua, desde el púlpito y en la escuela.

El Gobierno, de primer momento, intentó, sin resultado, que el cardenal se retractara de sus disposiciones. En vista del fracaso, el General Primo de Rivera creyó conseguir algo del Vaticano; dio instrucciones al Marqués de Magaz, Embajador de España en el Vaticano, para que hiciera saber al Papa que el Cardenal contrariaba la política del Gobierno para la reeducación del espíritu catalán. En su carta hacía constar como España había sido una de las naciones más consolidadas dentro del catolicismo, y que la forma de proceder del Cardenal era un perjuicio para la unidad nacional, y otros términos parecidos.

Parece que el Papa, debidamente informado por el Cardenal Vidal y Barraquer del conflicto, no dio otra contestación sino que el asunto merecía un cuidadoso estudio. Parece que el Dictador se irritó y envió instrucciones algo más violentas al Embajador: España nunca había pedido nada del Papa y si la única demanda no era atendida, ¿para qué finalidad seguiría teniendo España una Embajada ante el Vaticano? Seguían otros términos en lenguaje militar.

Una misión de investigación. - El Marqués de Magaz se entrevistó con el Cardenal Gasparri y obtuvo promesa de que la Santa Sede se pondría en comunicación con el Cardenal Vidal y Barraquer y apoyaría los puntos de vista españoles.

Durante este tiempo, una correspondencia no muy amigable se cruzaba

entre el Gobierno Militar de Cataluña y el Cardenal Barraquer. El Cardenal contestaba en términos de la más profunda corrección, pero acompañaba copias de cartas recibidas de los Obispos y curas de la región que se adherían a sus procedimientos en términos afectuosos.

El General Primo de Rivera dio nuevas instrucciones a su Embajador con órdenes de hacer presión en el Vaticano, el Cardenal Gasparri informó al Marqués de Magaz que existían ciertas dificultades, y el Papa tuvo que manifestar al Marqués que un caso similar en Austria se había tenido que resolver en sentido totalmente diferente con sus pretensiones, o sea, de acuerdo con los puntos de vista del Cardenal Barraquer. A más, dijo Su Santidad “Somos llamados por un gobierno dictatorial para tomar ciertas determinaciones y como no creemos que tal gobierno ostente la representación genuina de la opinión pública, deseamos hacer una honda investigación a fin de conocer la opinión del pueblo catalán”.

El Papa propuso que una persona de mérito indiscutible, el Padre Gabarra [*per Gamarra*] rector de uno de los principales conventos de Madrid, y de absoluta confianza de ambas partes, llevaría a cabo una investigación a fondo, dentro de las congregaciones catalanas y presentaría un *raport* de absoluta imparcialidad referente a la situación creada.

El Padre Gabarra pidió que fuera acompañado durante su misión por el Nuncio de Su Santidad. El Papa aceptó la proposición y el Nuncio y el Padre Gabarra abandonaron Madrid el jueves pasado a fin de emprender la expresada investigación.

Para evitar los comentarios, ya que todo este “affaire” se ha llevado con el mayor secreto posible, la consagración del nuevo Obispo de Vich [*per Eivissa*] ha sido la excusa [*sic*] dada para justificar el viaje del Nuncio a Barcelona.

Las relaciones entre el Gobierno español y la Santa Sede quedan momentáneamente algo frías. Se dice, también, que el General Primo de Rivera rehusará dar su placet a un reciente nombramiento hecho por el Vaticano para ocupar un lugar vacante en la catedral de Barcelona.

(Hasta aquí la traducción del mencionado periódico)

Algo más sobre la cuestión.

La investigación la ha hecho el Nuncio llamando a las principales personalidades catalanas. A fin de hacer el trabajo con todas las garantías de imparcialidad, se ha sondeado la opinión de diversas personas que representasen diferentes sectores sociales y políticos. Antes de conferenciar con las mismas, juraron sobre las cuestiones que se tratarían.

Uno de los llamados fue el Marqués de Casa Pinzón, el cual, para hacer méritos, repitió al Gobernador de Barcelona la conversación celebrada con el Nuncio.

El Gobernador, al despedir al Nuncio, expuso, en forma de queja, que el Marqués de Casa Pinzón les había revelado la conversación.

El Nuncio dio esta respuesta: El Sr. Marqués de Casa Pinzón es católico y como tal juró callar cuanto tratara en su conversación conmigo.

Se dice que el Gobernador quedó algo perplejo ante tal contestación.

APÈNDIX DOCUMENTAL NÚM. 3

Minuta de la Secretaria d'Estat sobre la Qüestió catalana dirigida a la Penitenciaria Apostòlica. 1 d'octubre de 1928.

Minuta de la Secretaria d'Estat de l'1 d'octubre de 1928 adreçada al penitencier major, cardenal Lorenzo Lauri, perquè el Tribunal de la Congregació de la Penitenciaria Apostòlica elabori un decret sobre els abusos que, segons l'Informe final de la visita apostòlica del nunci Tedeschini a Catalunya, es produeixen a la mateixa Catalunya per part d'alguns confessors que obliguen llurs penitents que s'expressen en castellà a parlar en llengua catalana.

ASV, Arch. Nunz. Madrid, 836, fasc. 2, ff. 61-63, còpia dactilografiada de la minuta definitiva, porta la data de l'1 d'octubre de 1928.

AA.EE.SS., Spagna, 1928, pos. 589, fasc. 9, ff. 2v-4, 45-46, minuta tota autògrafa del cardenal. Sense data (setembre de 1928)

AA.EE.SS., Spagna, 1928, pos. 589, fasc. 9, ff. 47-49, minuta original definitiva dactilografiada. Porta la data del 25 de setembre de 1928, corregida al damunt la de l'1 d'octubre. Conté una correcció autògrafa del cardenal Gasparri.

1° Ottobre 1928

Minuta definitiva [escrit a mà en la minuta original]

A Sua Eminenza Rev.ma
IL SIGNOR CARDINALE LAURI
Penitenziere maggiore

2146/28

E.mo e Rev.mo Signor Mio Oss.mo,

E' a tutti noto quanto in questi ultimi tempi siansi fatte vive le aspirazioni politiche della popolazione catalana in opposizione al Regno di Spagna, del quale fa parte la Catalogna. Come suole pur troppo accadere in simili circostanze, l'ardore della passione politica fu causa che abusi di ordine ecclesiastico né pochi né lievi si introducessero in Catalogna, sui quali è stata richiamata l'attenzione della Santa Sede, affinché colla sua autorità vi ponga opportuno rimedio. Naturalmente la Santa Sede deve prescindere da ogni considerazione politica e preoccuparsi soltanto di correggere i detti abusi, richiamando in vigore le prescrizioni canoniche. Per procedere però con la dovuta consueta prudenza, la Santa Sede volle innanzi tutti che da Monsignor Nunzio in Spagna venisse fatta sul posto una accurata Inchiesta; ed è così che ha potuto avere informazioni dettagliate ed oggettive. In base a queste Informazioni il Santo Padre ha ordinato ai diversi Dicasteri della Curia Romana di richiamare alla loro volta ciascuna sulla materia di sua competenza, l'attenzione dei singoli Vescovi della Catalogna sopra gli abusi segnalati, sicuro che i Prelati catalani per quella devozione sempre addimostrata verso la Suprema Autorità Pontificia, si faranno un dovere di correggerli a norma delle istruzioni che verrebbero loro trasmesse.

L'abuso da togliere che cade sotto la competenza di cotesto Sacro Tribunale è il seguente:

Bene spesso in Catalogna la passione politica e giunta a tal punto che confessori catalanisti impongono ai penitenti di confessarsi in catalano.

Questo abuso è incivile e sacrilego, dovendo il confessore lasciar piena libertà al penitente di confessarsi nella lingua che preferisce, purché sia nota al Confessore.

Cotesto Sacro tribunale [*correcció feta de la mà del cardenal Gasparri en la minuta original. Els mots ratllats deien* Il medesimo S. Dicastero] aggiunga ciò che crederà opportuno contro simile abuso.

Tanto comunico a Vostra Eminenza Rev.ma pregandola di volere redigere un documento da sottoporre al Santo Padre diretto a tutti, gli Ordinari della regione catalana, rimanendo io a sua disposizione per tutti gli schiarimenti che potessero occorrerLe ed anche per esibirLe, qualora Vostra Eminenza lo desiderasse, la relazione di Monsignor Nunzio.

Profitto della circostanza per esprimerLe i sensi della mia profonda venerazione con cui baciandole umilissimamente le mani mi professo

dell'Eminenza Vostra Rev.ma
Umil.mo Dev.mo Servitor vero

APÈNDIX DOCUMENTAL NÚM. 4

Circular de la Penitencieria Apostòlica sobre la “Qüestió catalana”. Roma, 16 de novembre de 1928.

Circular del tribunal de la Penitencieria Apostòlica del 16 de novembre de 1928 adreçat a l'arquebisbe metropolità de la Tarraconense, cardenal Vidal i Barraquer, sobre els abusos que es produeixen a Catalunya per part d'alguns confessors que obliguen llurs penitents que s'expressen en castellà a parlar en català.

AHAT, *Arxiu Francesc d'A. Vidal i Barraquer, capsa D2, 15*, original mecanografiat escrit en llatí, signat i rubricat pel cardenal Lauri, dirigit personalment al cardenal Vidal i Barraquer, arquebisbe primat de la Tarraconense

SACRA POENITENTIARIA APOSTOLICA

N. 1784/'28

Romae, die 16 novembris 1928

Ad E.mum et R.mum Dominum
Card. FRANCISCUM VIDAL Y BARRAQUER

Archiepiscopum Primatum Tarraconensem.

E.me ac R.me Domine mi Obs.me,

Politicis motus in praeclara Catalauniae regione iam pridem effervescentes, postremis hisce temporibus, ut ex certis nuntiis rescitum est, in religionis provinciam, propter ipsam fortasse peculiarem populi religiositatem, non uno ex capite defluxisse dolendum est. Cuius rei notabile exemplum illud est quod haud pauci (incredibile sane dictu) inter illos sacerdotes Catalanos, qui sacramentalibus fidelium confessionibus audiendis operam dant, poenitentibus obligationem imponant non nisi proprio loci sermone confessionem faciendi. Sacrilegum hunc atque incivilem sacri ministerii abusum, quo legitima confitentium libertas indebite coercetur et peccatorum confessio, iam ex se adeo gravis, longe gravior atque odiosior redditur, Sedem Apostolicam, cui divinitus munus rectam administrationem sacramentorum curandi commissum est, tolerare non posse nemo non videt. Impium enim omnino est animarumque saluti quam maxime perniciosum confessioni sacramentali tantum gravaminis addere, et sacramentum, a Christo Domino ad peccantium reconciliationem unice institutum, in politicarum contentionum instrumentum, temerario ausu, convertere.

Cum igitur ad tramitem can. 536, par. II°, indeclinabile Episcopis onus incumbat diligenter invigilandi ne quid absonum in ecclesiasticam disciplinam, praesertim circa administrationem sacramentorum, quomodocumque irreat, Sacra Poenitentiaria de expresso SS.mi Domini Nostri mandato, omnes et singulos Catalauniae Sacros Praesules admonet ad vehementer excitat ut, pro eorum pastoralis zelo et sollicitudine, abusum huiusmodi quamprimum radicitus convellendum curent, latis ad rem certis ordinationibus additaque contra renitentes gravi sanctione.

SS.mus Dominus Noster apprime noscens quo diligenti studio ac filiali devotione Catalauniae Sacrorum Antistites omnisque clerus pontificiis nedum injunctionibus sed et desideriis semper obtemperare consueverunt, spem bonam certamque fovet et haec iussa, nulla mora neque tergiversatione interposita, fore adimplenda. Quod dum, pro meo munere, Eminentiae Vestrae communico, rogans ut de receptione et de rei exitu opportuno tempore S.Poenitentiariam docere ne graveris, lubenter occasionem nactus fausta quaeque ac felicia precor a Domino, et, manus humillime deosculans, eiusdem E.V. permaneo

In Xto.

L. Card. Lauri

Poent. Maj. [signat i rubricat]

MUNTANYOLA, *Vidal i Barraquer, cardenal de la pau*, Abadia de Montserrat

1976, nova edició revisada, 615-616.

SAGRADA PENITENCIARÍA APOSTÓLICA

N.º 1784/28

Roma, 16 noviembre 1928,

Eminentísimo y Rdmº Señor.

Es de lamentar que el movimiento político, que desde hace años tiene su efervescencia en la preclara región de Cataluña, haya repercutido en estos últimos tiempos, en la esfera de la religión, bajo más de un aspecto, según consta por seguros conductos, y ello es debido, tal vez, a la misma característica piedad del pueblo. De lo dicho se da un caso notable —verdaderamente increíble— en el hecho de que no pocos sacerdotes, que se dedican a oír las confesiones sacramentales de los fieles, imponen a los penitentes la obligación de confesarse, exclusivamente en la lengua propia de la región. Nadie puede dejar de ver que la Santa Sede, a la cual incumbe la obligación sagrada de velar por la recta administración de los sacramentos, no puede tolerar este sacrilegio y descortés abuso del sagrado ministerio, ya que así se corta indebidamente la libertad de los penitentes, haciendo que la confesión, ya de suyo grave, resulte más pesada y aun odiosa. Es esto impiedad manifiesta, por lo que toca a la salvación de las almas, y cosa a la vez muy perniciosa sobrecargar con tan grande peso la confesión sacramental, viniendo a convertir, con atrevimiento temerario, en instrumento de contiendas políticas, un sacramento exclusivamente instituido por Nuestro Señor Jesucristo para la reconciliación de los pecados.

Como quiera que, a tenor de lo prescrito en el canon 336 p. 2.º, incumbe a los Obispos la obligación indeclinable de vigilar con toda diligencia, a fin que cosa alguna menos conforme no se introduzca, bajo cualquier pretexto, en la disciplina eclesiástica y de modo especial en la administración de los sacramentos, esta Sagrada Penitenciaría, por mandato expreso de Nuestro Santísimo Padre, avisa y excita, con toda insistencia, a todos y a cada uno de los venerables Prelados de Cataluña, para que con todo su celo y solicitud pastoral, procuren que tamaño abuso quede, lo más pronto posible, radicalmente extirpado, haciendo circular a este efecto las órdenes convenientes, y estableciendo alguna grave sanción para quienes las desacaten.

Nuestro Santísimo Padre, que conoce sobradamente el vivo afán y filial devoción con que los venerables Prelados de Cataluña y todo su clero han acatado, en todo tiempo, así los mandatos como los meros deseos del Sumo Pontífice, abraza la esperanza, y seguridad de que cumplirán los presentes mandatos, sin pérdida de tiempo, y sin conato de tergiversación alguna.

Al comunicarse lo dicho, en méritos de mi cargo, os ruego que acuséis recibo de la presente y que, en tiempo oportuno, para evitar responsabilidades, pongáis a esta Sagrada Congregación al corriente, sobre la marcha de

este asunto. Me es grato aprovechar esta ocasión, para expresaros el deseo de todo bien y prosperidad conforme se lo pido a Dios, y con igual reverencia me profeso vuestro afectísimo en Cristo.

LORENZO, CARDENAL LAURI
 Penitenciario Mayor (firmado y rubricado)
 APÈNDIX DOCUMENTAL NÚM. 5

Despatx, protocol n. T 112/28, del secretari de la Congregació dels Ritus, Angelo Mariani, al secretari de la Congregació d'Afers Eclesiàstics Extraordinaris, Francesco Borgongini Duca. Roma, 14 de novembre de 1928.

El secretari de la Congregació dels Ritus, monsenyor Angelo Mariani, comunica al secretari de la Congregació d'Afers Eclesiàstics, monsenyor Francesco Borgongini Duca, que ha rebut la minuta del cardenal secretari d'Estat sobre la Qüestió catalana adreçada a la Congregació dels Ritus. Monsenyor Mariani, que fa una relació de l'actuació d'aquesta Congregació respecte a l'ús de les casulles neogòtiques emprades en alguns llocs de Catalunya, demana a Borgongini Duca el Rapport final del nunci Tedeschini per poder elaborar el decret que el secretari d'Estat espera del dicasteri de Mariani.

AA.EE.SS., *Spagna, 1928, pos. 589, fasc. 14, ff. 12-13*, original dactilografiat.

Ilmo e Rev.mo Signore Mons.
 Mons. FRANCESCO BORGONGINI DUCA
 Segretario della S. C. degli AA. EE. SS.
 Prot. n. T 112/28

Ilmo e Rev.mo Signore Monsignore,

Con lettera in data 1 Ottobre 1928 N° 2146/28, diretta a Sua Eminenza

il Card. Antonio Vico, Prefetto della Sacra Congregazione dei Riti, Sua Eminenza il Cardinale Gasparri, Segretario di Stato di Sua Santità, faceva presente a questa Sacra Congregazione gli abusi che si sono introdotti in Catalogna, riguardo alla confezione dei paramenti sacri, nella forma così detta gotica, e ad altre prescrizioni liturgiche.

Non è la prima volta che la Sacra Congregazione dei Riti è dovuta intervenire con i suoi decreti per regolare detta questione. Già con Lettera circolare agli Ordinari in data 21 Agosto 1863 se ne proibiva e l'uso e la confezione; e più recentemente con Decreto N° 4398 del 9 Dicembre 1925 si ribadiva: "Recedere non licere, inconsulta Apostolica Sede, ab uso in Ecclesia Romana recepto in conficiendis et adhibentis paramentis pro Missae sacrificio sacrisque functionibus, aliumque modum et formam etiam antiquam inducere."

E alle molte richieste di Chiese e Ordini Religiosi per poter ottenere una dispensa, la Sacra Congregazione dei Riti ha costantemente seguito tali passi: di permettere cioè l'uso delle pianete gotiche, già esistenti "donec consumentur"; e di proibirne la nuova confezione.

In specie poi lo stesso Cardinale Vescovo di Tarragona, con domanda in data 15 febbraio 1928, richiedeva a nome proprio e a nome dei Vescovi della Provincia Ecclesiastica di Tarragona, la facoltà di poter confezionare ed usare i paramenti così detti gotici. Ed avendo questo Sacro Dicastero risposto con la solita formula che si permetteva soltanto l'uso dei paramenti esistenti "*donec consumentur*"; alle ripetute istanze dell'Eminentissimo Oratore ha sempre costantemente riaffermato la decisione già data; così ultimamente nel Congresso del 9 Marzo 1928.

Ora, appena ricevuta la nuova comunicazione da parte di Sua Eminenza il Cardinale Segretario di Stato, questa Sacra Congregazione non ha mancato di studiare accuratamente la questione; ma prima di presentare al Santo Padre il richiesto documento, crede opportuno di prendere visione della relazione che S. E. il Nunzio Apostolico ha rimesso a cotesta Sacra Congregazione, come le viene risposto nella citata Lettera; anche perché possa vagliare meglio tutti gli elementi di diritto e di fatto che potrebbero influire sulla decisione da prendersi.

Profitto ben volentieri dell'incontro per presentarle i miei più rispettosi ossequi.

Dalla Signoria Vostra Ill.ma e Rev.ma
dev.mo servo
Angelo Mariani, Segr.

Roma 14 Novembre 1928

APÈNDIX DOCUMENTAL NÚM. 6

Minuta de la Secretaria d'Estat sobre la Qüestió catalana dirigida a la

Congregació dels Ritus. 1 d'octubre de 1928.

Minuta de la Secretaria d'Estat del primer d'octubre 1928 adreçada al prefecte de la Congregació dels Ritus, cardenal Antonio Vico, perquè la seva Congregació elabori un decret sobre els abusos que, segons l'Informe final de la visita apostòlica del nunci Tedeschini a Catalunya, es produïen a la mateixa Catalunya amb l'ús de les anomenades casulles gòtiques.

ASV, Arch. Nunz. Madrid, 836, fasc. 2, ff. 53-56, minuta definitiva, còpia dactilografiada, porta data de l'1 d'octubre de 1928.

AA.EE.SS., *Spagna, 1928, pos. 589, fasc. 9, ff. 87-88v.*, minuta tota autògrafa del cardenal Gasparri adreçada al cardenal Vico, sense data (setembre de 1928)

AA.EE.SS., *Spagna, 1928, pos. 589, fasc. 9, ff. 84-85v.*, minuta original dactilografiada, amb data del 25 de setembre de 1928. Conté correccions fetes de la mà del cardenal Gasparri.

1° Ottobre 1928

A Sua Eminenza Rev.ma
IL SIGNOR CARDINALE VICO
Prefetto della S. C. dei Riti

2146/28

E.mo e Rev. mo Signor Mio Oss.mo,
E' a tutti noto quanto in questi ultimi tempi siansi fatte vive le aspirazioni

politiche della popolazione catalana in opposizione al Regno di Spagna, del quale fa parte la Catalogna. Come suole pur troppo accadere in simili circostanze, l'ardore della passione politica fu causa che abusi di ordine ecclesiastico né pochi né lievi si introducessero in Catalogna, sui quali è stata richiamata l'attenzione della Santa Sede, affinché colla sua autorità vi ponga opportuno rimedio. Naturalmente la Santa Sede deve prescindere da ogni considerazione politica e preoccuparsi soltanto di correggere i detti abusi, richiamando in vigore le prescrizioni canoniche. Per procedere però con la dovuta consueta prudenza, la Santa Sede volle innanzi tutti che da Monsignor Nunzio in Spagna venisse fatta sul posto una accurata Inchiesta; ed è così che ha potuto avere informazioni dettagliate ed oggettive. In base a queste Informazioni il Santo Padre ha ordinato ai diversi Dicasteri della Curia Romana di richiamare alla loro volta ciascuna sulla materia di sua competenza, l'attenzione dei singoli Vescovi della Catalogna sopra gli abusi segnalati, sicuro che i Prelati catalani per quella devozione sempre addimostrata verso la Suprema Autorità Pontificia, si faranno un dovere di correggerli a norma delle istruzioni che verrebbero loro trasmesse.

Gli abusi da togliere e che cadono sotto la competenza di cotesta Sacra Congregazione *riguardano alcuni paramenti sacri* [*fragment afegit de la mà del cardenal Gasparri en la minuta original*]

Monsignor Nunzio nel suo Rapporto parla *de las casullas goticas*. Le pianete gotiche hanno avuto la loro origine nel Congresso liturgico di Monserrat nel 1914; e lo scopo, a non dubitarne, fu politico, cioè per distinguersi anche in questo dal resto della Spagna. Questo movimento liturgico lo iniziarono alcuni catalanisti, come i monaci di Monserrat, il P. Carreras, etc. e lo diffondeva la *Rivista Catalana* di Monserrat, che ora è convertita nell'altra *Els amics del Art liturgic*. Il Sinodo di Barcellona del 1919 ordinò che non si facessero pianete gotiche nuove e permetteva solo le già esistenti. *Quest'ordine restò senza effetto* [*mots afegits per Gasparri*] Nelle Conferenze episcopali del mese di Gennaio 1928 si parlò delle pianete gotiche “*y se quedó en que estaban prohibidas*” come dissero espressamente al Nunzio Monsignor Vescovo di Urgel e *Monsignor Vescovo di Gerona* [*afegit també per Gasparri*] ricordando la proibizione fattane nel Sinodo di Barcellona.

Ciò non ostante, il Cardinale di Tarragona, subito dopo la citata Conferenza, [*paraules afegides per Gasparri*] inviò a Roma il P. Carreras e il P. Suñol Priore di Monserrat, noti catalanisti, per sollecitare l'approvazione o almeno la tolleranza delle pianete gotiche [*tot aquest paràgraf és subratllat amb llapis vermell en la còpia de la minuta conservada a la Nunciatura*] La sollecitarono con la seguente formula: *si podían los particulares regular las casullas góticas Porque hay quien quiere regalarlas*, senza accennare alla proibizione precedente, alle finalità catalaniste ed ai donatori catalanisti. La risposta della S. C. dei Riti fu in sostanza conforme alla risposta del Sinodo di Barcellona, cioè ne tollera il dono e perciò l'uso *donec consumentur* [*sic*]

le pianete esistenti.

Questa risposta è destinata a restar lettera morta, come la proibizione simile del Sinodo Barcelonense, se cotesta S. Congregazione non la munisce di opportune cautele. Converrebbe cioè che la S. Congregazione aggiungesse alla risposta la proibizione assoluta di fabbricar nuove pianete gotiche o meglio ancora che ne permettesse l'uso per un limitato tempo, per es. per cinque o dieci anni, trascorso il quale cessa ogni permesso o tolleranza, altrimenti i catalanisti terranno sempre gli armadi pieni di siffatte pianete, e queste non giungeranno mai praticamente a consumarsi [tot el paràgraf és escrit per la mà del cardenal Gasparri]

Inoltre alla S. Congregazione non fu esposta una circostanza particolarmente grave cioè che nella parte posteriore delle pianete, almeno in quelle di Monserrat figura l'arma di Catalogna, il che indica agli occhi di tutti lo scopo politico della innovazione. La Sacra Congregazione intende tollerare l'uso *donec consumentur* [sic] anche di tali pianete?

Ma in altro paramento sacro vi è qualche cosa di più grave ancora, sulla quale è bene richiamare l'attenzione di cotesta Sacra Congregazione. Il Vescovo di Barcellona diceva a Monsignor Nunzio di aver visto in una funzione solenne nella parte anteriore della mitra dell'E.mo Vidal y Barraquer l'arma di Catalogna bene in evidenza. Così riferisce Monsignor Nunzio di viva voce. E' ciò tollerabile?

Tanto comunico a Vostra Eminenza Rev.ma pregandola di volere redigere un documento da sottoporre al Santo Padre diretto a tutti, gli Ordinari della regione catalana, rimanendo io a sua disposizione per tutti gli schiarimenti che potessero occorrerLe ed anche per esibirle, qualora Vostra Eminenza lo desiderasse, la relazione di Monsignor Nunzio.

Profitto della circostanza per esprimerLe i sensi della mia profonda venerazione con cui baciandoLe umilissimamente le mani mi professo

dell'Eminenza Vostra Rev.ma
Umil.mo Dev.mo Servitor vero

[*en la minuta original: signat*]

P. Card. Gasparri

Decret de la Congregació dels Ritus sobre la Qüestió catalana. Roma, 12 de desembre de 1928.

Decret la Congregació de la Congregació dels Ritus del 12 de desembre de 1928 dirigit a primat i als bisbes de la província eclesiàstica tarraconense sobre els abusos que es produeixen a Catalunya en l'ús de les casulles anomenades neogòtiques.

AHAT, *Arxiu Francesc de P. Vidal i Barraquer, caps D 2, núm. 15*, prot. T. 112/28, original mecanografiat escrit en llatí, signat pel prefecte cardenal Vico i pel secretari Angelo Mariani.

AA.EE.SS., *Espanya, 1928, pos. 589. Fasc. 14, ff. 3-3v.*, text llatí. Còpia dactilografiada signada pel cardenal Lauri.

N. T.112/28

SACRA CONGREGATIO RITUUM
TARRACONEN.
ET ALIARUM CATALAUNIAE DIOCESIUM

Quum post Decretum generale diei 5 decembris 1925 (Acta S. Sedis Vol. XVIII pàg. 58) et subsequentes particulares concessionones super paramentorum forma, variae exortae sint quaestiones de usu vel abusu adhibendi sacra paramenta antiquae seu, ut aiunt, gothicae formae; quae a legitimo in Ecclesia Romana more recepto discrepant, Sacra Rituum Congregatio, ad omnem ambiguitatem tollendam, exquisito Specialis Commissionis auffragio, onmibus accurate perpensis, statuit ac decrevit:

1º) Non solum interdictum esse nova praefatae formae paramenta conficere; sed etiam sponte oblata recipere; quod si secus factum fuerit, huiusmodi paramenta adhiberi omnino non posse.

2º) Ad abusos, qui in Regione Catalauniae invecti sunt, penitus tollendos, curent et provideant Episcopi ut sacra haec paramenta intra annum, a data praesentium computandum, formae consuetudini in tota Hispania receptae

conformia reddantur; quo termino elapso, praescripta remaneant.

3º) *Insuper vetitum omnino esse in sacris paramentis quodcumque emblema aut stemma, a probata forma vel consuetudine alienum, apponere: si quae vero exstant, quam primum tollantur.*

Facta postmodum per infrascriptum Cardinalem Sacrae Rituum Congregationi Praefectum de his omnibus Sanctissimo Domino Nostro Pio Papae XI relatione, Sanctitas Sua rescriptum Sacrae Congregationis ratum habuit et confirmavit, et servari mandavit. Contrariis non obstantibus quibuscumque etiam speciali mentione dignis. Die 12 Decembris 1928.

*A. Card. Vico Ep. Portuen.
Angelus Marianis, S. R. C. Secretarius [signat i rubricat]*

MUNTANYOLA, *Cardenal de la pau* 617-618.

SAGRADA CONGREGACIÓN DE RITOS

N. T. 112/28

PARA TARRAGONA Y LAS OTRAS DIÓCESIS DE CATALUÑA

Como sea que después del decreto general del 9 de Diciembre de 1925 («Acta Apost. Sedis», Vol. XVIII, pág. 58) y de unas posteriores concesiones particulares respecto a la forma de los ornamentos, se han suscitado cuestiones sobre el uso y el abuso de los ornamentos sagrados en la antigua forma, llamada gótica, los cuales no están en consonancia con las legítimas costumbres observadas en la Iglesia Romana: la Sagrada Congregación de Ritos, para disipar toda clase de dudas, después de oído el parecer de la Comisión especial de Liturgia, y de haber seriamente analizado el problema, decide y decreta:

1.º: Se prohíbe no sólo que se confeccionen nuevos ornamentos en la indicada forma, sino también que sean aceptados aquellos que espontáneamente pudieran ofrecerse como regalo; habida cuenta que si alguien obrara contrariamente a lo ordenado, tampoco, en absoluto, podría hacer ningún uso de los mismos.

2º: Para terminar con todos los abusos que se han introducido en la región de Cataluña, cuiden los Obispos y procuren que estos sagrados ornamentos, dentro de un año, a partir de la fecha de hoy, se adapten a las formas que, según costumbre, se emplean en toda España; advirtiendo, asimismo, que transcurrido el plazo, quedan ya prohibidos.

3º: Queda también totalmente prohibido que los sagrados ornamentos lleven emblemas o bordados que llamen la atención por discrepar de las formas o costumbres establecidas. En el caso que tales aplicaciones hubieran

sido hechas, quítense cuanto antes.

Debidamente enterado de todo, por el infrascrito Cardenal Prefecto de la Sagrada Congregación de Ritos, Su Santidad el Papa Pío XI se dignó ratificar y confirmar el rescripto de la referida Sagrada Congregación, mandando que se observe. Que nada contrario, aunque sea cosa digna de especial mención, obste al cumplimiento de lo que queda dicho.

Roma, 12 de Diciembre de 1928.

CARD, VICO, PORTUEN. ET S. RUFINAE

S. R. C. Praefectus

ANGELUS MARIANI, Secretarius

APÈNDIX DOCUMENTAL NÚM. 8

Minuta de la Secretaria d'Estat sobre la Qüestió catalana dirigida a la Congregació per als Seminaris i per a les Universitats dels Estudis. 1 d'octubre de 1928.

Minuta de la Secretaria d'Estat de l'1 d'octubre de 1928 dirigida al prefecte de la Congregació per als Seminaris i per a les Universitats dels Estudis, cardenal Gaetano Bisleti, perquè la seva Congregació elabori un decret sobre els catalanisme extrem i fins separatista que, segons l'Informe final de la visita apostòlica del nunci Tedeschini a Catalunya, era ensenyat als seminaris catalans, especialment als de Tarragona i de Barcelona.

ASV, Arch. Nunz. Madrid, 836, fasc. 2, ff. 50-52, minuta definitiva, còpia dactilografiada, porta data de l'1 d'octubre de 1928.

AA.EE.SS., *Spagna, 1928, pos. 589, fasc. 9, ff. 58-59*, minuta tota autògrafa del cardenal Gasparri, sense data (setembre de 1928).

AA.EE.SS., *Spagna, 1928, pos. 589, fasc. 9, ff. 50-55*, minuta original dactilografiada, data del 25 de setembre de 1928. Conté correccions fetes de la mà del cardenal Gasparri.

1° Ottobre 1928

A Sua Eminenza Rev. ma
IL SIGNOR CARDINALE BISLETI
Prefetto della S. C. dei Seminari e delle
Università degli studi

2146/28

E.mo e Rev. mo Signor Mio Oss.mo,
E' a tutti noto quanto in questi ultimi tempi siansi fatte vive le aspirazioni

politiche della popolazione catalana in opposizione al Regno di Spagna, del quale fa parte la Catalogna. Come suole pur troppo accadere in simili circostanze, l'ardore della passione politica fu causa che abusi di ordine ecclesiastico né pochi né lievi si introducessero in Catalogna, sui quali è stata richiamata l'attenzione della Santa Sede, affinché colla sua autorità vi ponga opportuno rimedio. Naturalmente la Santa Sede deve prescindere da ogni considerazione politica e preoccuparsi soltanto di correggere i detti abusi, richiamando in vigore le prescrizioni canoniche. Per procedere però con la dovuta consueta prudenza, la Santa Sede volle innanzi tutti che da Monsignor Nunzio in Spagna

venisse fatta sul posto una accurata Inchiesta; ed è così che ha potuto avere informazioni dettagliate ed oggettive. In base a queste Informazioni il Santo Padre ha ordinato ai diversi Dicasteri della Curia Romana di richiamare alla loro volta ciascuna sulla materia di sua competenza, l'attenzione dei singoli Vescovi della Catalogna sopra gli abusi segnalati, sicuro che i Prelati catalani per quella devozione sempre addimostrata verso la Suprema Autorità Pontificia, si faranno un dovere di correggerli a norma delle istruzioni che verrebbero loro trasmesse.

Gli abusi da togliere e che cadono sotto la competenza di cotesta Sacra Congregazione riguardano i *Seminarii*.

Tutti sono concordi nell'affermare che nei Seminarii di Catalogna regna intenso amore alla propria regione ed alla propria lingua, ed in ciò non vi sarebbe nulla di male, anzi... Ma il male è che questo amore *alla patria piccola, ossia a Catalogna [en la primera minuta, correcció manuscrita del cardenal Gasparri sobre patria chica]* non è più in armonia coll'amore alla patria grande, ossia alla Spagna ed alla lingua spagnuola; insomma nei Seminarii catalani, ove più ove meno, specialmente in Tarragona e Barcellona, si fa il catalanismo estremo che va fino al separatismo. E quanto questa disastrosa politica nei Seminari rechi danno alla formazione ecclesiastica dei Seminaristi, futuri preti, non è chi non vegga.

Da questa viziata formazione ecclesiastica si spiega un fatto veramente deplorabile, cioè che in Catalogna il giovane clero è tutto, generalmente parlando, imbevuto delle stesse idee rivoluzionarie, e scrive in difesa delle medesime. Da qui quella colluvie di scritti, di riviste, di pubblicazioni di ogni genere in lingua catalana, con qui questi dieci anni il Clero ha addirittura invaso ed inondato il campo cattolico in Catalogna.

La S. Congregazione dei Seminari, deve nel modo che riterrà più opportuno, intervenire per porre efficace rimedio. Nel 1924, in seguito ad un rapporto di Monsignor Nunzio, relativo al Seminario di Barcellona, questi fu incaricato di studiare la maniera di creare un Seminario interdiocesano dove potesse darsi ai giovani una educazione migliore; il Nunzio ne parlò al Governo perché concedesse all'uopo il celebre Monastero di Poblet; e ne scrisse [*ratllat*: ripetutamente] all'Em.mo Cardinale Vidal y Barraquer, affinché; come Metropolitano, trattasse coi Vescovi Suffraganei [*en la minuta autògrafa de Gasparri*: La S. Congregazione ignorava certamente il catalanismo spinto del Cardinale] Il Cardinale Vidal addusse vari pretesti e non fece nulla; l'ostruzionismo lasciò morire ogni cosa. *La Sacra Congregazione tenga presente che l'Emo Cardinale di Tarragona non è il medico che curare gli ammalati, ma è il principale malato che deve essere curato [subratllat i remarcat lateralment amb llapis vermell]*

Tre sembrano i punti che debbono tenersi principalmente in vista per correggere gli abusi segnalati: a) negare l'ordinazione ai giovani infetti di

Catalanismo; b) eliminar i professors catalanists; c) limitar les cattedres de lingua e tradició catalana nei Seminari [Aquest fragment no apareix ni en la minuta manuscrita de Gasparri ni en el text de la primera minuta, però sí, en canvi, en aquesta còpia de la definitiva. En l'apartat c), hi ha un interrogant fet amb llapis de color negre]

Tanto comunico a Vostra Eminenza Rev.ma pregandoLa di volere redigere un documento da sottoporre al Santo Padre diretto a tutti gli Ordinari della regione catalana, rimanendo io a sua disposizione per tutti gli schiarimenti che potessero occorrerLe ed anche per esibirLe qualora Vostra Eminenza lo desiderasse la relazione di Mons. Nunzio.

Profitto della circostanza per esprimere i sensi della mia profonda venerazione con cui baciandoLe umilissimamente le mani mi professo

dell'Eminenza Vostra Rev.ma
Umil.mo Dev.mo Servitor vero

[en la minuta original, signat:]

P. Card. Gasparri

APÈNDIX DOCUMENTAL NÚM. 9

Decret de la Congregació per als Seminaris sobre la Qüestió catalana. Roma, 21 de desembre de 1928.

Circular de la Congregació de la Congregació per als Seminaris i per a les Universitats dels Estudis del 21 de desembre de 1928 adreçada al cardenal primat i als bisbes de la província eclesiàstica tarraconense per posar remei al catalanisme dels seminaris de Catalunya.

AHAT, *Francesc de P. Vidal i Barraquer, Capsa D2, 14*, circular adreçada al cardenal Vidal i Barraquer, impresa en llengua italiana, Roma 21 de desembre de 1928, prot. 210/214, signada i rubricada pel cardenal Bisleti i pel secretari, Ernesto Ruffini.

ACEC, *Fondo Seminari, Spagna, 14/29*, circular impresa en llengua italiana, Roma 21 de desembre de 1928, prot. 210/214.

AA.EE.SS., *Spagna, 1928, pos. 589, fasc. 9, ff. 43-44*, còpia mecanografiada en llengua italiana, Roma 21 de desembre de 1928, prot. 210/24.

SACRA CONGREGAZIONE

DEI SEMINARI
E DELLE UNIVERSITÀ DEGLI STUDI

Prot. N. 210/24

Roma, 21 Dicembre 1928

Eminenza Rma,

È risaputo che i Catalani ardono di intenso affetto per la propria terra e per la propria lingua. E sin qui nulla da rimproverare, trattandosi di un trasporto per sé legittimo e naturale. Il male però è che quel nobile e spontaneo amore alla propria terra e alla propria lingua, quel forte attaccamento alla piccola patria, come costì suole chiamarsi la Catalogna, va purtroppo, è penoso il dirlo, ma è così, degenerando in avversione profonda per la lingua e la nazione spagnuola.

Siffatta tendenza, in sostanza separatista e rivoluzionaria, mentre viene nobilitata col nome, certamente improprio, di Catalanismo, tende di sua natura a suscitare odii tra gli stessi connazionali, a scuotere la pubblica tranquillità ed a distruggere l'obbedienza dovuta ai poteri civili costituiti. Quanto danno deriverebbe non solo alla patria, ma anche alla religione se si lasciasse libero corso a simile fermento, non è chi non veda. Eppure a tale rovina sembrano contribuire perfino ministri di Gesù Cristo! Fa vivo dolore vedere da una parte tante anime abbandonate, anelanti il pastore che le sollevi dalle loro miserie, le istruisca nella fede e le conforti con gli augusti carismi della Chiesa, e dall'altra trovare sacerdoti, uomini cioè destinati per ufficio ad essere continuatori

dell'opera di Gesù Cristo, Principe della pace, e *dispensatores mysteriorum Dei*, i quali si perdono dietro ideali puramente umani e si consumano in fazioni politiche.

Che se lacrimevole è il raffievolirsi dello zelo apostolico nei preti, non più evangelizzatori di carità, ma seminatori di zizzania, reca pena incomparabilmente maggiore il sapere che questo spirito di regionalismo esagerato, pernicioso al sommo, aleggia anche, ove più ove meno, nei diletteissimi Seminari di Catalogna. Ora è nel Seminario che il giovine levita deve imparare a vivere secondo la sua santa vocazione, persuadendosi ogni giorno più intimamente che egli *ex hominibus assumptus, pro hominibus constituitur in iis quae sunt ad Deum* (Hebr., V, I); è nel Seminario che il futuro cooperatore di Dio nella salvezza delle anime, quegli che sarà un giorno non lontano *alter Christus* deve ricevere la formazione veramente ecclesiastica. Rinunziando in maniera definitiva ed assoluta ai *negotia saecularia* di qualunque natura essi siano, il seminarista deve badare con l'esercizio di ogni virtù e con l'assiduità allo studio a rendersi zelante apostolo, così che possa far suo il detto infuocato di S. Paolo: *Ego autem libentissime impendam et superimpendar ipse pro animabus vestris* {II Cor., XII, 15}.

Si comprende perciò come dinanzi al serio pericolo che sovrasta al caro Seminario di cotesta Diocesi, preziosa speranza per la Chiesa di domani, non possa restare indifferente questo S. Dicastero, il quale anzi ritiene suo preciso dovere di intervenire con prontezza, per sradicare gli abusi, che per avventura fossero invalsi in sì grave materia.

Quindi la S. Congregazione dei Seminari e delle Università degli studi prescrive:

1. Che i Superiori di codesto Seminario inculchino nei chierici il vero spirito ecclesiastico, scevro di qualunque politicantismo anche larvato, procurando con ogni mezzo che il Seminario sia un tempio di pietà, di disciplina e di scienza, soprattutto sacra.

2. Che si neghi l'ordinazione ai chierici i quali si trovassero infetti di catalanismo, cioè, di spirito separatista; e per conseguenza, che si sia al riguardo risoluti nel licenziamento e oculatissimi nell'ammissione dei giovani in Seminario.

3. Che si eliminino senz'altro i professori catalanisti, nel senso suddetto.

4. Che si limiti al puro necessario l'insegnamento di lingua e tradizioni catalane.

5. Che si invigili diligentemente perché in Seminario non entrino giornali e tra i seminaristi non circolino libri e periodici atti comunque a suscitare odiosità per la grande Patria comune, vale a dire la Spagna, e per la lingua ufficiale, cioè il castigliano.

6. Che si proibisca in maniera assoluta, tanto ai professori che agli alunni del Seminario di parlare di questioni politiche.

Allo scopo però di porre più efficace rimedio agli inconvenienti già veri-

ficatisi e per impedire con maggiore facilità che essi abbiano a rinnovarsi per l'avvenire, la S. Congregazione crede opportuno insistere sul progetto, ventilato fin dal 1924 dallo stesso Emo Vidal, Cardinale Arcivescovo di Tarragona, di uno o più Seminari Provinciali per concentrarvi tutti i seminaristi filosofi e teologi della Catalogna. Onde il medesimo Dicastero desidera che i Vescovi della regione s'adunino, senza indugio, per studiare il grave argomento, sicuro che essi vorranno poi quanto prima indicargli la maniera pratica per addivenire alla attuazione di un tal piano, piano che dovrebbe comprendere non solo il Seminario (o i Seminari) Interdiocesano-Provinciale, ma la relativa villa per le vacanze, affinché i giovani chierici non siano più costretti a trascorrere i lunghi mesi estivi in grembo alle proprie famiglie e in continuo contatto con il mondo.

Nel comunicare alla E.V.Revma quanto sopra La invito a dare riscontro immediato alla presente e quindi ad informare con sollecitudine questa S. Congregazione intorno ai provvedimenti che l'È. S. dovrà prendere in conformità alle suddette prescrizioni.

Con l'augurio di ogni bene e con sensi di profonda venerazione Le bacio umilissimamente le mani

dell'E. S. Revma

MUNTANYOLA, *Cardenal de la pau* 618-620.

SAGRADA CONGREGACIÓN
DE SEMINARIOS
Y DE LA UNIVERSIDAD DE ESTUDIOS

Núm. 210/24

Roma, 21 Diciembre 1928

Eminencia Rdma.

Es cosa sabida que los catalanes arden en un intenso afecto por la propia tierra y por la propia lengua, sin que por ello nada pueda reprochárseles, puesto que se trata de una afección, en sí legítima y natural. Lo malo está que el noble y espontáneo amor a la propia tierra y a la propia lengua, que la firme adhesión a la patria chica, es decir Cataluña, va en demasía —aunque duela decirlo, pero es así—, degenerando en una profunda aversión por la lengua y por la nación española.

Tal tendencia, esencialmente separatista y revolucionaria, mientras se presenta con la noble denominación, ciertamente impropia, de Catalanismo, tiende por su naturaleza a suscitar oídos entre los mismos connacionales, a perturbar la pública tranquilidad y a destruir la obediencia debida a los poderes civiles constituidos. Cuánto sería el daño que se ocasionaría no sólo a la patria sino también a la religión, si se dejara curso libre a semejantes ideas, y

nadie se opusiera a ellas. Sin embargo a tal ruina parece que contribuyan los mismos ministros de Jesucristo!

Produce un vivo dolor ver, de una parte, tantas almas abandonadas, deseosas que el pastor las eleve de su miseria, las instruya en la fe y las conforte con los augustos carismas de la Iglesia, y por otro lado, encontrar sacerdotes, es decir hombres destinados por su misión a ser continuadores de la obra de Jesucristo, Príncipe de la paz, y «*dispensadores mysteriorum Dei*» que se pierden tras ideales puramente humanos y se consumen en actividades políticas. Si es lamentable haber de fiarse del celo apostólico de unos sacerdotes no ya poco evangelizadores de caridad, mas sembradores de cizaña, es una pena incomparablemente mayor el saber que este espíritu de regionalismo exagerado, pernicioso a más no poder, aletea en los dilectísimos Seminarios de Cataluña. Claro es, a todas luces, que el joven levita, en el Seminario, debe aprender a vivir según su santa vocación, persuadiéndose cada día más íntimamente de que él «*ex hominibus assumptus, pro hominibus constituitur in iis quae sunt ad Deum*» (Hebr. V. I). Es en el Seminario donde el futuro cooperador de Dios en la salvación de las almas, aquél que un día no lejano será un «alter Christus», debe recibir la formación verdaderamente eclesiástica. Renunciando de una manera definitiva y absoluta a los negocios seculares de cualquier orden que fueren, el seminarista debe empeñarse, con el ejercicio de cada una de las virtudes y con la aplicación asidua al estudio, en convertirse en un celoso apóstol, de tal manera que llegue a hacerse suyas las enardecidas palabras de San Pablo: «*Ego autem libentissime impendam et superimpendar ipse pro animabus vestris*» (II Cor., XII, 15).

Se comprende por esto, como ante el serio peligro que amenaza al querido Seminario de esa diócesis, preciosa esperanza para la Iglesia del mañana, no pueda este S. Dicasterio permanecer indiferente, antes bien se considere inexcusablemente obligado a intervenir con prontitud, para terminar con los abusos que, tal vez, en tan grave materia, se hubieran introducido.

Por ello la S. Congregación de Seminarios y de la Universidad de estudios, prescribe:

1. Que los Superiores de ese Seminario inculquen en los clérigos el verdadero espíritu eclesiástico, desligado de cualquier partidismo político, por leve que sea, procurando por todos los medios que el Seminario sea un templo de piedad, de disciplina y de ciencia, particularmente sagrada.

2. Que se niegue la ordenación a los clérigos a quienes se encuentre contagiados de catalanismo, esto es, de espíritu separatista; y por consiguiente, que se tomen todas las medidas antes de que les sean concedidas las licencias, y al mismo tiempo que se sea muy cauteloso en la admisión de los jóvenes en el Seminario.

3. Que sean eliminados, sin más, los profesores catalanistas, en el sentido antes expresado.

4. Que se limite a lo estrictamente necesario la enseñanza de la lengua y

de las tradiciones catalanas.

5. Que se vigile con diligencia que en el Seminario no entren diarios, y que entre los seminaristas no circulen libros y periódicos que puedan suscitar el odio por la Patria grande, es decir España, y por la lengua oficial, esto es, el castellano.

6. Que se prohíba de un modo absoluto, tanto a los profesores como a los alumnos del Seminario, el hablar de cuestiones políticas.

Al objeto, empero, de poner más eficaz remedio a los inconvenientes ya expuestos, y para impedir con mayor facilidad que, en un futuro, vuelvan a repetirse, la S. Congregación cree oportuno insistir sobre el proyecto, presentado a últimos de 1924, por el mismo Emm^o Cardenal Vidal, Arzobispo de Tarragona, de uno o más seminarios Provinciales para concentrar a todos los seminaristas filósofos y teólogos de Cataluña. Es por eso que el mismo Dicasterio desea que los Obispos de la región se reúnan, cuanto antes, para estudiar el grave problema, con la seguridad de que ellos no tendrán inconveniente en indicarle, sin demora, la manera práctica de llegar a la realización del proyecto planeado; proyecto que ha de tomar en consideración no sólo el Seminario (o Seminarios) Interdiocesano-Provincial, sino también la residencia correspondiente al tiempo de vacaciones, a fin de que los jóvenes clérigos no se vean obligados a pasar los largos meses de verano en el ambiente de la propia familia y en un contacto continuo con el mundo.

Al comunicar a V. Emcia. Rdma. todo cuanto queda expresado, le invito a que inmediatamente se digne acusar recibo de la presente, a esta S. Congregación, informándola con solicitud sobre las providencias que V. Emcia. haya tomado, en conformidad con lo que se prescribe.

Con los augurios de todo bien y con la más profunda veneración, humildemente beso la mano de S. E. Rdma.

J. CARDENAL BISLETI, Prefecto (firmado y rubricado)

ERNESTO RUFFINI, Secretario (firmado y rubricado)

APÈNDIX DOCUMENTAL NÚM. 10

Minuta de la Secretaria d'Estat sobre la Qüestió catalana dirigida a la Congregació del Concili. 1 d'octubre de 1928.

Minuta de la Secretaria d'Estat del primer d'octubre de 1928 dirigida al prefecte de la Congregació dels Ritus, cardenal Donato Raffaele Sbarretti, perquè la seva Congregació elabori un decret sobre els abusos que, segons l'Informe final de la visita apostòlica del nunci Tedeschini a Catalunya, es produïen a la mateixa Catalunya per part del clergat respecte a la seva implicació en la política catalanista, la predicació i l'ensenyament del catecisme en català, així com la difusió del llibre escrit en aquesta

llengua que duia a terme el Foment de Pietat Catalana, tot en perjudici de l'espanyol.

ASV, Arch. Nunz. Madrid, 836, fasc. 2, ff. 38-49, minuta definitiva, còpia dactilografiada, porta data de l'1 d'octubre de 1928.

AA.EE.SS., *Spagna, 1928, pos. 589, fasc. 9, ff. 11-37*, minuta tota autògrafa del cardenal Gasparri, sense data (setembre 1928).

AA.EE.SS., *Spagna, 1928, pos. 589, fasc. 9, ff. 5-10*, minuta primera no definitiva dactilografiada, amb data del 25 de setembre de 1928.

AA.EE.SS., *Spagna, 1928, pos. 589, fasc. 9, ff. 24-34*, segona minuta definitiva dactilografiada, amb data del 25 de setembre de 1928. Conté abundoses correccions fetes de la mà del cardenal Gasparri.

1º Ottobre 1928

A Sua Eminenza Rev.ma
IL SIGNOR CARDINALE SBARRETTI
Prefetto della S. C. del Concilio

2146/28

E.mo e Rev.mo Signor Mio Oss.mo,

E' a tutti noto quanto in questi ultimi tempi siansi fatte vive le aspirazioni politiche della popolazione catalana in opposizione al Regno di Spagna, del quale fa parte la Catalogna. Come suole pur troppo accadere in simili circostanze, l'ardore della passione politica fu causa che abusi di ordine ecclesiastico né pochi né lievi si introducessero in Catalogna, sui quali è stata richiamata l'attenzione della Santa Sede, affinché colla sua autorità vi ponga opportuno rimedio. Naturalmente la Santa Sede deve prescindere da ogni considerazione politica e preoccuparsi soltanto di correggere i detti abusi, richiamando in vigore le prescrizioni canoniche. Per procedere però con la dovuta consueta prudenza, la Santa Sede volle innanzi tutti che da Monsignor Nunzio in Spagna venisse fatta sul posto una accurata Inchiesta; ed è così che ha potuto avere informazioni dettagliate ed oggettive. In base a queste Informazioni il Santo Padre ha ordinato ai diversi Dicasteri della Curia Romana di richiamare alla loro volta ciascuna sulla materia di sua competenza, l'attenzione dei singoli Vescovi della Catalogna sopra gli abusi segnalati, sicuro che i Prelati catalani per quella devozione sempre addimostrata verso la Suprema Autorità Pontificia, si faranno un dovere di correggerli a norma delle istruzioni che verrebbero loro trasmesse.

Gli abusi da togliere sono i seguenti:

Azione politica del Clero

I Romani Pontifici, specialmente Leone XIII, hanno in varie circostanze inculcato il principio che il Clero, generalmente parlando, deve tenersi al di sopra e al di fuori delle questioni politiche, occupandosi esclusivamente del bene spirituale dei fedeli che è l'unico scopo per il quale si ascende al sacerdozio. San Paolo nella 2.a lettera a Timoteo, c. II, v. 4 dice: "Nemo militante Deo, implicat se negotiis saecularibus, ut ei placeat cui se probavit". Certamente tutti possono ed anche debbono amare la patria *piccola*, come dicono, cioè la regione nella quale nacquero (nel caso nostro la Catalogna), ma la debbono amare in armonia con la patria grande, cioè con la nazione della quale la piccola fa parte (nel caso nostro la Spagna); perciò con la intenzione di favorire la patria piccola non è lecito né di violare le leggi canoniche né di negare alla nazione ed ai poteri costituiti l'amore e la fedeltà che gli è dovuta.

Ora il Clero nelle diverse diocesi di Catalogna si è pur troppo distaccato, ove più ove meno, da queste norme salutari; che anzi le aspirazioni catalaniste che vanno ordinariamente [*en la minuta manuscrita del cardenal Gasparri diu che vanno fino, però, que corregeix en la minuta definitiva*] alle varie forme d'autonomia della Catalogna e giungono perfino alla separazione della Catalogna dalla Spagna, sogliono avere il loro principale fulcro nel Clero sia secolare sia regolare. *Di qui quella colluvie di scritti, di riviste pubblicazioni di ogni genere in lingua catalana con cui in questi ultimi dieci anni il Clero ha addirittura invaso ed inondato il campo cattolico in Catalogna; al che gli Ordinari, potrebbero e dovrebbero porre rimedio, negando l'imprimatur [El fragment en cursiva no figura en la minuta autògrafa de Gasparri, però sí en la minuta definitiva o segona minuta escrita igualmente de puny i lletra de Gasparri]* E' necessario adunque che i Vescovi e coll'esempio e colla parola richiamino il Clero all'osservanza dei loro doveri. E qui giova ricordare ciò che Leone XIII scriveva all'Arcivescovo di Tarragona il giorno 10 Dicembre 1894 dopo il Congresso dei cattolici tenuto nella stessa Città, *cioè quando non si era ancora accentuata questa nuova e più perniciosa forma di attività politica del Clero [fragment afegit de la mà de Gasparri en la minuta definitiva]* "Iuvat igitur eos quibus sacrorum cura demandata est, a civilibus studiis abstinentes omnino esse, ne ministerium Ecclesiae in suspicionem veniat"; e poco prima aveva detto essere dovere dei cattolici, nell'illustrare e rivendicare qualunque loro diritto, conservare sempre il dovuto rispetto verso le autorità costituite [*sic*] [*abreujat escrit per Gasparri d'una altra cita en llatí del document anterior, de 1894, que feia així: «catholicarum officium esse, iurium disceptatione quaecumque sint, divinae Providentiae permissa, eos qui publicam administrant, omni prosequi observantia»*]

II

Catechismo

Giova innanzi tutto ricordare il grave obbligo che ha il parroco di curare la salute spirituale di tutti i suoi parrocchiani senza accettazione di persone. “Parochus ex officio tenetur curam animarum exercere in *omnes suos parochianos*, qui non sint legitime exempti”, dice il can. 464 § 1 del Codice dirC; ed il can. 94. § 1 insegna che “sive per domicilium sive per quasi domicilium suum quisque parochum et Ordinarium sertitur”. Perciò, omettendo casi particolari contemplati nel diritto, il parroco ha l’obbligo grave di curare, senza accettazione di persone, la salute spirituale di tutti coloro che nella sua parrocchia hanno domicilio e quasi domicilio, benché non nativi nella medesima ed il Vescovo ha l’obbligo grave di invigilare all’adempimento di questo dovere parrocchiale. Ora fra le funzioni parrocchiali che hanno per iscopo la salute spirituale dei parrocchiani, viene in primo luogo il catechismo, che il parroco deve insegnare in Chiesa, specialmente ai piccoli; e di esse vediamo in quale lingua deve essere insegnato, e quale ne deve essere l’oggetto [*aquest paràgraf no apareix així en la minuta autògrafa del cardenal Gasparri, sinó que en conté solament la substància*]

In quanto alla lingua, la regola data dal Concilio di Trento (Sessione XXV Decretum de Reformatione Cap.VII) ed inculcata dai Sinodi provinciali e dalle lettere pastorali dei Vescovi di Catalogna, si è che il catechismo parrocchiale deve essere insegnato nella lingua *materna*. Ed infatti il primo maestro di catechismo ai fanciulli è la buona mamma cristiana, la quale ha il dovere di insegnarlo ai suoi piccini ed insieme ha la grazia per compiere bene questo dovere. Perciò se nella parrocchia le famiglie sono di diversa lingua, le une parlando il catalano, le altre il castigliano, il parroco chi per esso nella Chiesa deve insegnare il catechismo in catalano ai fanciulli appartenenti alle famiglie catalane, in castigliano a quelli appartenenti a famiglie castigliane. Tale è la regola tridentina.

In quanto all’oggetto, il catechismo ai fanciulli deve contenere in succinto quel complesso di verità teoriche e pratiche che sono necessarie perché il fanciullo possa poscia [*sic*] regolar bene la sua vita cristiana. Tra i doveri, come accennammo, vi sono anche quelli verso la nazione della quale facciamo parte. Questi doveri, se sono ammessi e non vi è propaganda in contrario, non sogliono essere toccati nel catechismo; ma se vi fosse propaganda rivoluzionaria in contrario, potrebbe essere opportuno porre nel catechismo qualche breve domanda e qualche breve risposta sull’amore dovuto alla patria nel senso indicato, sulla fedeltà dovuta ai poteri costituiti, etc. In ogni modo però è altamente vietato porre nel catechismo un cenno qualsiasi, anche velato, di politica rivoluzionaria contro la patria.

Questi sono i principali; ora i catalanisti vogliono che il catechismo in Chiesa sia insegnato in catalano. Ed hanno ragione, se si tratta di fanciulli appartenenti a famiglie catalane; a questi il catechismo deve essere insegnato in catalano antico e popolare (come di fatto suol essere insegnato), escluso

il catalano moderno e letterario, introdotto da poco dal catalanismo, che il popolo catalano né parla né intende. Però hanno torto, se si tratta di fanciulli appartenenti a famiglie castigliane, e il caso è frequente specialmente nelle Città e borgate, specialmente in Barcellona, ove la popolazione è castigliana è forse in maggioranza; stando alla regola tridentina a questi fanciulli il catechismo deve essere insegnato in castigliano. Quindi l'opportunità che i libretti del catechismo fossero bilingue, come sogliono essere in tutte le parrocchie bilingui, e come lo erano frequentemente in Catalogna, fino a pochi anni or sono, finché dal catalanismo non furono introdotti libretti in solo catalano.

I Rev.mi Vescovi della Catalogna invigilino a che le ricordate regole canoniche siano osservate da tutti i loro parroci ed in particolare che nelle parrocchie non manchi l'insegnamento del catechismo in castigliano ai fanciulli appartenenti a famiglie castigliane e che nel catechismo non venga introdotto cenno alcuno di politica rivoluzionaria contro la Spagna, anzi che vi sia, giacché le circostanze sembrano veramente richiederlo, qualche parola sui i doveri che abbiamo verso la patria piccola e grande, i quali doveri il catechista farà bene a spiegare più diffusamente di viva voce.

Il Governo spagnolo ha prescritto che nelle scuole elementari governative tutto, non escluso il catechismo, si spieghi in castigliano. Se si tratta di fanciulli appartenenti a famiglie castigliane, quest'ordine è conforme alle regole canoniche; se invece trattasi di fanciulli appartenenti a famiglie catalane, l'insegnamento del catechismo, anche nella scuola, dovrebbe darsi in catalano antico e popolare. *Però considerando che attualmente in Catalogna tutti o quasi tutti anche del basso popolo, specialmente nelle Città o borgate, parlano in qualche modo o almeno capiscono il castigliano [subratllat amb llapis vermell en la segona minuta]* e che specialmente i fanciulli, benché appartenenti a famiglie catalane, anche ignoranti del tutto il castigliano, frequentando la scuola castigliana, si famigliarizzano ben presto col castigliano, l'ordine del Governo *tolerari potest*, purché il catechismo insegnato nella scuola sia in tutto conforme a quello insegnato nella parrocchia [*en la minuta autografa de Gasparri i en la primera minuta hi ha afegit*: e purché le preghiere apprese dai fanciulli in catalano recitate in famiglia, siano conservate]

III

Predicazione

L'altra importantissima funzione parrocchiale che tende al bene spirituale dei parrocchiani, si è la omilia [sic] o, come suol dirsi la spiegazione del Vangelo che il parroco deve fare nelle domeniche ed altre feste di precepto a norma del can. 1 344; e di essa pure, come del resto di ogni altra predicatione giova vedere in quale lingua deve essere fatta e quale ne deve esser l'oggetto.

Il parroco o chi per esso deve fare la omilia o spiegazione dal Vangelo

nella lingua che i parrochiani parlano o almeno capiscono. Ciò è evidente. Perciò [en la minuta definitiva de la Secretaria d'Estat tot aquest fragment és escrit a mà pel cardenal Gasparri refent així la minuta precedent] se la parrocchia è bilingue in modo che alcune famiglie né parlano né capiscono la lingua delle altre famiglie, la omilia o la spiegazione del Vangelo deve farsi separatamente nelle due lingue; se poi le famiglie parlano bensì una lingua propria, ma capiscono la lingua delle altre famiglie, la omilia o spiegazione del Vangelo potrebbe a rigore essere unica, ma i fedeli l'ascolteranno più volentieri e sarà molto più efficace, se sarà distinta per le due lingue. Del resto non soltanto nella parrocchiale, ma in ogni altra predicazione deve usarsi una lingua ed un linguaggio che l'uditorio capisca. Vedasi in proposito il Can. 1347 § 2 [en la primera minuta aquests dos fragments a tall d'introducció eren més desenvolupats, en comentar els canons 464 § 1 i 94 § 1 de Trento, però el contingut és el mateix que en la minuta definitiva de la Nunciatura de Madrid]

Quanto all'oggetto della predicazione, il Codice nel canone or ora citato § 1 prescrive: «In sacris concionibus exponenda in primis sunt, quae fideles credere et facere oportet.» Perciò dalla predicazione deve esulare non solamente qualsiasi accenno a politica rivoluzionarla, ma anche qualsiasi accenno a politica, benché non rivoluzionaria. Però siccome fra i doveri sono quelli che i fedeli hanno verso la patria, sia *piccola*, come dicesi, sia grande, cioè la nazione alla quale appartengono, non è proibito, anzi in certe circostanze può essere doveroso accennare con prudenza nella predicazione a questi doveri, per esempio se circola una propaganda rivoluzionaria, il predicatore farebbe bene, se in modo prudente mettesse in guardia l'uditorio e lo esortasse a mantenersi fedele alle leggi ed alla costituzione dello Stato. *E questo è precisamente il caso della Catalogna [mots afegits de la mà de Gasparri a la minuta definitiva de Secretaria d'Estat]*

Ora è purtroppo constatato che queste norme canoniche spesso non sono osservate dal Clero secolare e regolare in Catalogna. Spesso si predica, specialmente in Barcellona, in catalano moderno o letterario che nessuno capisce, neppure i catalani. Spesso i predicatori si permettono frasi o insinuazioni contro la Spagna e in favore delle aspirazioni catalane che vanno fino alla separazione dalla Spagna; fanno perciò della politica rivoluzionaria in pulpito. In Barcellona e forse anche altrove, *non si predica mai in castigliano nelle parrocchie [aquests mots estan acompanyats d'un interrogant en la minuta definitiva conservada a la Nunciatura]*¹ benché le famiglie castigliane non che non comprendono il catalano antico o popolare, siano molto numerose e forse in maggioranza nelle parrocchie della grande città; *ed il Vescovo ha ottenuto dal Capitolo che si predicasse in castigliano nella Cattedrale, quasi che i parroci non fossero tenuti a predicare in castigliano ai loro parrochiani castigliani [el mateix que abans]*

Cotesta Sacra Congregazione faccia appello allo zelo degli Ill.mi e Rev.mi Ordinarii della Catalogna perché simili abusi siano del tutto eliminati.

Conformemente alle istruzioni canoniche sopra esposte, nella predicazione in Catalogna, debbono osservarsi le seguenti norme pratiche: a) si proibisca in modo assoluto la predicazione in catalano moderno e letterario che nessuno, con poche eccezioni, capisce, neppure i catalani; b) e si proibisca e si punisca ogni accenno di politica rivoluzionaria contro la Spagna; c) Nelle parrocchie ove le famiglie castigliane che non capiscono il catalano antico o popolare, sono molte specialmente nelle Città, specialmente in Barcellona ove sono forse in maggioranza, non deve mancare nelle Domeniche ed altre feste di precetto la omilia e spiegazione del Vangelo in castigliano. Siccome nelle Città specialmente in Barcellona, le famiglie catalane capiscono tutte, se pur non lo parlano, il castigliano, la predicazione in castigliano potrebbe a rigore bastare, ma è prudente si faccia anche in catalano; d) *Finalmente le altre prediche e discorsi in occasione di tridui, novene, panegirici, ricevimenti... che fino a pochi anni or sono solevan farsi in castigliano ed ora si fanno in catalano, si ristabiliscano in castigliano, ossia si ritorni allo statu quo ante, cambiato per ragione politica, tanto più che il castigliano o quasi tutti o quasi tutti dell'uditorio lo capiscono specialmente nelle Città e borgate, specialmente in Barcellona, mentre che il catalano una parte soltanto dell'uditorio lo capisce, e neppure una parte se si tratta del catalano moderno e letterario, come abbiamo più volte ripetuto [tot el subapartat d) és afegit en la minuta definitiva de Secretaria d'Estat pel mateix Gasparri i no figurava en la seva minuta tota autografa]*

IV

Lingua catalana e El Foment de pietat catalana

Prima dell'attuale secolo la lingua catalana nella provincia catalana se, era certamente coltivata, ma in armonia con la lingua castigliana. E ciò era ben naturale, sia perché la Catalogna era ed è parte del regno di Spagna ove la lingua ufficiale e il castigliano, sia particolarmente perché, come sopra è stato accennato, molti sono castigliani che per varie ragioni dimorano in Catalogna, dei quali la cura spirituale appartiene, come dicemmo, al Clero locale.

Da circa trent'anni, ma specialmente in questi ultimi tempi, il Clero catalano in tutte le diocesi, ove più ove meno, ma specialmente in Tarragona e Barcellona, non vuol saperne del castigliano, che è indizio non dubbio delle sue aspirazioni separatiste, poiché altrimenti non si vede perché la cultura delle due lingue non potrebbe non dovesse procedere armonicamente. In Tarragona [Il Cardinale Vidal y Barraquer è tenuto come centro e bandiera del catalanismo, in particolare: *afegitó que sols figura en la minuta escrita tota entera de la mà del cardenal Gasparri*] può dirsi senza esagerazione che il catalano vada sostituendo [*corregit sobre vada sostituendo en la segona minuta*] in tutto il castigliano, non eccettuate le *Congregazione mariane*, che prima in tutta la Spagna usavano il castigliano, e la stessa *Azione Cattolica*.

Il Direttore Generale dell'*Azione Cattolica* in Spagna è il Cardinale Primate il quale da norme uniformi e non può non volere che queste norme siano osservate da per tutto con la sola lingua ufficiale spagnuola, cioè il castigliano; ma in Tarragona anche l'*Azione Cattolica* usa il catalano.

L'istrumento per la diffusione del catalano in Chiesa con esclusione del castigliano è *El Foment de pietat catalana* con le opere fondate dal medesimo, cioè l'opera delle Missioni ed esercizi in Catalogna, opera del Culto, opera dei Santi Evangelii [sic] Non solamente alcuni Vescovi della Catalogna sostengono *El Foment*, ma vorrebbero che tutti gli altri Vescovi della Provincia dovessero riceverlo e proteggerle, anzi non manca chi ritiene che *El Foment* è opera ecclesiastica di sua natura e perciò al di fuori di ogni ingerenza delle autorità civili.

La Sacra Congregazione del Concilio esorti i Vescovi tutti della Catalogna a fare in modo che il Clero alla cultura *privata* [*afegit de la mà de Gasparri en la segona minuta*] dell'idioma catalano unisca la cultura *privata e pubblica* [*el mateix*] dell'idioma castigliano specialmente perché possa poi compiere, come si conviene, i propri doveri spirituali verso i castigliani che abitano nel territorio.

In quanto poi al *El Foment* la Sacra Congregazione a) ordini che venga soppresso l'epiteto *catalana*, conformemente al voto dei Vescovi catalani nella Conferenza del 1923, poiché non vi sono differenti pietà secondo le differenti nazioni ed è per questo che se Benedetto XV nel primo autografo per una sviata ripeté l'epiteto *catalana*, nel secondo lo sostituì coll'epiteto *cristiana*; b) dica che la Santa Sede non condivide la opinione della natura ecclesiastica dell'*El Foment*; esso, come giustamente la pensano alcuni Vescovi della stessa Catalogna, è piuttosto una impresa editoriale, simile a quelle che esistono in altre nazioni e perciò non può ritenersi al di fuori di ogni ingerenza dell'autorità civile.

- - -

Tanto comunico a Vostra Eminenza Rev.ma pregandola di volere redigere un documento da sottoporre al Santo Padre diretto a tutti gli Ordinari della regione catalana, rimanendo io a sua disposizione per tutti gli schiarimenti che potessero occorrerle ed anche per esibirLe, qualora Vostra Eminenza lo desiderasse, la relazione di Monsignor Nunzio,

Profitto della circostanza per esprimerle i sensi della mia profonda venerazione con cui baciandole umilissimamente le mani mi confermo

1. Hi ha una nota autògrafa de Tedeschini en la minuta de la Nunciatura: *Feci notare al Card. Gasparri che ciò non è esatto. Ma egli l'ha mantenuto, basandosi per ciò che scrisse il Vescovo al Capitolo di Barcellona.*

di Vostra eminenza Rev.ma
 Umil.me Dev.mo Servitor vero
 [signada i rubricada pel cardenal
 Gasparri en la primera minuta]

APÈNDIX DOCUMENTAL NÚM. 11

Decret de la Congregació del Concili sobre la Qüestió catalana. Roma, 4 de gener de 1929.

Circular de la Congregació del Concili del 4 de gener de 1929 dirigit al metropolità i a tots els bisbes de la província eclesiàstica tarraconense respecte de la incidència del catalanisme en el clergat català –amb la seva acció política a favor del catalanisme i del separatisme– sobre l'ensenyament del catecisme i de la predicació, i sobre el Foment de Pietat Catalana.

ACC, *Prot.*, n. 5264/29, minuta llatina dactilografiada, prot. 4477/28, corregida de la mà de Pius XI el 14 de desembre de 1928 i correccions de mecanografia.

AHAT, *Francesc de P. Vidal i Barraquer, Capsa D2,13*, circular en llengua llatina, prot. 4477/28, signada i rubricada pel cardenal Sbarretti i pel secretari, Giulio Seraffini. Hi ha també una còpia mecanografiada AHAT, *Ibid. Capsa D13, 33*.

AA.EE.SS., *Spagna, 1928, pos. 589, fasc. 14, ff. 48-57v.*, prot. 4477/28, minuta llatina dactilografiada i correccions de manuscrites.

Nº 4477/28

TARRACONEN. et Aliarum

Ad Omnes Episcopis CATALAUNIAE

[*Nota lateral manuscrita*: Il 4 Dec. 1928 Questa copia è stato riveduta ed approvata dall'Em Segretario di Stato di Sua Santità]

Exploratum est huic Sacrae Congregationi, ex studiis civilibus quae in Catalaunia fervent, in disciplinam ecclesiasticam non paucos nec leves irrepsisse abusos, ex quibus timendum profecto est ne animarum bonum in periculum veniat. Ut huic malo mederi possit, utque Episcopis una eademque presto sit in re agendi norma, eadem S.Congregatio sui muneris esse duxit,

abusus memoratos recensere et remedia indicare ad ipsos corrigendos, pro certo habens fore ut Episooopi iidem, pro sua erga Sancta Sedem devotione et reverentia, etiram omnem atque diligentiam sint adhibitori, ut praescripta canonica in re tanti momenti ab omnibus religiose serventur.

[*Nota marginali manuscrita*: 14 Dec. 1928 Riechesta dal S. Padre il quale le introdusse qualche lieve modifica copione alle p. 6, 10, 11]

I DE DISCIPLINA CLERI IN RE POLITICA

Clerum, generatim, a studiis mere civilibus abstinere omnino debere, utpote quae aliena sunt a suo statu, neminem latet. Clerus enim, quaestioni- bus mere civilibus sepositis, salute animarum unice prosequi debet. Hanc ob causam Romani Pontifices nunquam intermiserunt utrumque clerum ad hanc disciplinam sectandam revocare. Sufficiat in re memorare ea quae LEO XIII, f. r., coetu catholicorum absoluto, ad Archiepiscopum Tarraconensem die 10 decembris 1894, scribebat: Iuvat igitur eos “quibus sacrorum cura demandata est, a civilibus studiis abstinentes omnino esse, ne ministerium ecclesiae in suspicionem veniat.»

Quae ratio disciplinae non prohibet quidem quominus regionem quisque suam, *parvam patriam* [*subratllat a mà*], quae dicitur, seu Catalauniam, peculiari ratione diligit illiusque bono consulere satagat; at certe vetat, ob amorem propriae regionis, leges canonicas violare et nationi universae, seu *magnae patriae* [*subratllat a mà*], Hispaniae nempe, amorem et illis qui eidem legitime praesunt fidelitatem detrectare.

Iam vero constat, in pluribus Catalauniae dioecibus utrumque clerum a memoratis normis canonicis, sive verbis sive scriptis plus minusve deflexisse.

Ad abusos corrigendos Sacra Congregatio haec mandat in posterum servanda:

a) Episcopi, verbo et exemplo, Clerum in re tam gravi ad officium suum studeant revocare;

b) iidem curent, ut praescripta Sanctae Sedis de disciplina Cleri in re politica adamussim ab omnibus serventur, adhibitis etiam poenis canonicis, si casus ferat;

c) advigilent ut nihil a clero edatur absque debita auctoritatis ecclesiasticae licentia; quae quidem illis scriptis erit omnino deneganda, quae normis canonicis supra memoratis minime respondeant.

II DE CATECHISMO TRADENDO

Parochum, eosque qui loco parochi sunt, ex officio teneri ad curam animarum exercendam in omnes suos paroecianos, qui non sint legitime exempti; paroecianos vero esse etiam eos qui, quamquam in paroecia non nati, inibi tamen, per domicilium aut quasi domicilium, parochum sortiuntur, ex praescriptis Codicis canonici in canonibus 464, par.I; 94, par.I, clare patet.

Iam vero ad curam animarum pertinet in primis institutio catechetica praesertim pueris tradenda. Quae quidem institutio ex Concilio Tridentino (Sess.XXIV, De Ref. Cap.7), ex Synodis provincialibus et ex Litteris Episcoporum Catalauniae, lingua materna est impertienda. Nec mirum. Prima enim religionis magistra, ab ipsa natura data, est mater christiana, cui officium incumbit, gratia Dei adjuvante, filiolos rudimenta fidei docendi. Exinde prono velut alveo fluit in re nostra, cum paroeciani diversae sunt linguae, parochum vel eum qui loco parochi est, in ecclesia institutionem catechetica, pueris quidem e familiis catalaunicis, lingua catalaunica, pueris vero e familiis castellanis, lingua castellana tradere debere.

Quodvero attinet ad ea quae catechismo docenda sunt, clarum est, institutionem catechetica eo spectare, ut pueri eas veritates de fide et moribus breviter ediscant, quibus imbuti, vitam christianam possint rite peragere. Inter officia recensentur etiam officia civis christiani erga nationem suam. De his tamen, non solet in catechismo tractari, si rite ab omnibus observentur. Si vero quidquam in contrarium propagaretur, opportunum foret, paucis brevibusque formulis, in catechismo agere de amore civis christiani erga patriam; tum *magnam* tum *parvam* [*subratllats a mà*], et de fidelitate legitima auctoritati *civili* [*afegit a mà*] praestanda; vetita omnino qualibet vel larvata allusione ad politicam revolutionis erga patriam *magnam* [*afegit a mà*]

Iam vero sunt qui contendunt, institutionem catechetica in ecclesiis lingua tantum catalaunica esse tradendam. Quod quidem concedendum est, si de pueris agatur e familiis catalaunicis, qui in doctrina religionis lingua catalaunica et quidem veteri seu populari, exclusa lingua recenti seu literaria (quam populus catalaunicus nec adhibet nec percipit), instituendi sunt. Negandum vero est, si de pueris e familiis castellanis sermo sit; et hi numerosi sunt praesertim in urbibus et nominatim Barcinonae, quibus catechismus lingua castellana est impertiendus. Exinde opportunitas, ut usus reviviscat adhibendi libellos, qui doctrinam christianam utraque lingua expositam exhibeant.

Haec igitur S. Congregatio mandat, ut: a) parochi omnes in catechetica institutione tradenda canonum praescripta religiose servent;

b) in paroeciis omnibus catechismum pueris e familiis castellanis lingua castellana impertiatur;

c) in textu catechistico paucae brevesque formulae, viva catechistae voce latius exponendae, inserantur circa officia civis christiani erga patriam tum *magnam* tum *parvam* [*subratllats a mà*], exclusa qualibet vel larvata allusione ad politicam revolutionis erga patriam magnam.

Quod vero spectat ad edictum legis civilis, quo praescribitur ut et institutio catechetica in scholis elementariis Status lingua castellana tradatur, edictum est quidem legibus canonicis consonum, si de pueris e familiis castellanis agatur: minime vero si referatur ad pueros e familiis catalaunicis, quibus etiam in scholis catechismus lingua catalaunica veteri seu populari *est* [*damunt d'esses hi ha escrit est de la mà de Pius XI*] impertiendus. Attentis tamen peculiaribus rerum adjunctis, edictum illud tolerari *posset* [*damunt de potest hi ha escrit posset de la mà també de Pius XI*] ea nempe [*igualmente, damunt de tamen hi ha escrit nempe de la mà del Pontífex*] lege, ut doctrina christiana, quae in scholis traditur, sit *revisio fidelis* [*ha substituït omnino conformis per la correcció del Papa*] doctrinae quae traditur in Ecclesia.

III DE SACRIS CONCIONIBUS

In Evangelio explanando, quod est peculiare parochi officium, ad normam can. 1344, parochus ea lingua utatur oportet, qua fideles loquuntur vel quam saltem percipiunt. In paroeciis igitur bilinguibus, ubi adsunt familiae quarum quaedam linguam tantum suam percipiunt, evangelium utraque lingua separatim est exponendum; quod tunc etiam opportune et fructuose fiet, cum reliquae familiae, praeter suam qua loquuntur, linguam intelligunt ceterarum.

Non modo in Evangelio explanando, sed etiam in aliis sacris concionibus, ea lingua adhibenda est quam fideles intelligant: (conf. can. 1347, par. 3).

Quae vero sint in sacris concionibus tractanda, clare eruitur ex canone 1347, par. 2. Id autem rigore est servandum, ut nihil unquam in illis proferatur quod, vel larvate vel indirecto, quaestiones mere politicas redoleat et praesertim politicam revolutionis. Cum tamen fideles officiis etiam teneantur erga *patriam* tum *parvam* [*subratllats a mà*], nihil vetat, imo aliquando necessarium esse poterit, si ex. g. propagatio fieret revolutionis, quominus prudenter monerentur auditores de officio fidelitatis servandae legibus et constitutioni Status.

Iam vero ab hisce normis canonicis uterque clerus saepe discedere videtur.

Ut igitur abusus omnes etiam in hac parte omnino eliminentur, haec S. Congregatio praescribit:

a) omnino sit vetitum, quominus uterque clerus in sacris concionibus utatur lingua catalaunica recenti seu literaria, quam nec ipsi catalauni, paucis exceptis, percipiunt;

b) vetitum item sit, irrogatis etiam poenis canonicis quominus in iisdem

sacris concionibus quaelibet vel larvata insinuatio fiat politicae revolutionis erga Hispaniam;

e) in paroeciis, praesertim urbanis et nominatim Barcinone, ubi multae sunt familiae castellanae quae linguam catalaunicam veterem non percipiunt, diebus dominicis ceterisque per annum festis de praecepto, ne desit unquam evangelii explanatio lingua castellana. Explanatio vero evangelii lingua catalaunica, quamvis non absolute necessaria, eo quod familiae catalaunicae linguam castellanam percipiunt, prudens est tamen ut fiat.

d) conciones sacrae triduanae, novendiale panagiricae etc. iuxta morem veter lingua castellana habeantur.

IV

DE LINGUA CATALAUNICA

Ex relatis constat, clerum Catalauniae, praesertim postremis hisce annis, in cunctis dioecibus, speciatim vero Tarraconae et Barcinonae, ab ediscenda et excolenda lingua castellana, ita ut affirmari iure possit, Tarraconae, linguae castellanae, linguam catalaunicam esso subrogatam, non exclusis Congregationibus Marianis, quae ante in universa Hispania lingua castellana utebantur. Diffusioni vero in ecclesiis linguae catalaunicae, loco linguae castellanae, instrumentum princeps est: *El Foment de pietat catalana* una cum operibus ab eodem excitatis quae sunt: Opus Missionibus et exercitiis spiritualibus in Catalaunia provehendis; Opus Cultus; Opus SS. Evangeliorum. Nec desunt qui existiment *El Foment* esse opus natura sua ecclesiasticum ac proinde a jurisdictione auctoritatis civilis omnino exemptum.

Huic etiam rei ut consulatur Sacra Congregatio

a) enixe hortatur Episcopos omnes Catalauniae, ut curent ac sedulo invigilent, ut clerus privato studio linguae catalaunicae addat studium, sive privatum sive publicum, linguae castellanae eo praesertim fine, ut officia spiritualia erga fideles castellanos, qui in suo versantur territorio, rite adim, plere possit;

b) mandat, ut in *El Foment* supprimatur epiteton *Catalana*, iuxta votum Episcoporum Catalauniae in Conferentia habita anno 1923; cui quidem voto respondet mens augusta Benedicti XV P. M., qui, quamquam in primo autographo epiteton reliquerat, in secundo tamen illi subrogavit epiteton *Christiana*;

c) declarat, Sanctam Sedem minime convenire cum iis qui tenent *El Foment* praeseferre characterem operis *exclusive* [*damunt de natura sua, corregit per Pius XI*] ecclesiastici: esse vero *etiam* [*afegit pel Papa*] iuxta sententiam quorundam Episcoporum *regionis* [*afegit a mà*], *opus editoriale* [*damunt d' inceptum esmenat per Pius XI de la seva mà*] adscripta edenda destinatum ac proinde publicae auctoritatis civilis vigilantiae non omnino subtractum [*Tot aquest paràgraf c) apareix subratllat lateralment per la mateixa ploma de*

les correccions del Pontifex]

Quo par est obsequio me profiteor
Amp. Tuae

Uti fr.
D. Card. Sbarretti
Praefectum
Iulius ep, tit. Lampsacen.
Secretarius.

[*Aquest acabament no hi és en l'esborrany de l'ACC*]

MUNTANYOLA, *Cardenal de la pau* 621-626.

SAGRADA CONGREGACIÓN
DEL CONCILIO
Núm. 4477/28

Roma, 4 Enero 1929

Excmo. y Rdmo. Señor:

Ha comprobado esta Sagrada Congregación del Concilio que de las cuestiones civiles que se agitan arduosamente en Cataluña, se han producido no pocos y leves abusos en la disciplina eclesiástica, de los cuales hay que temer, con fundamento, que sufra detrimento el bien de las almas.

A fin de remediar este daño, y para que tengan los Obispos una misma norma de conducta sobre el particular, la expresada Congregación ha creído de su deber enumerar los abusos e indicar los remedios para corregirlos, teniendo la seguridad de que los mismos Obispos, por su devoción y reverencia hacia la Santa Sede, han de emplear todo el cuidado y la diligencia necesaria para que todos observen religiosamente las prescripciones canónicas en asunto de tanta importancia.

I

De la conducta del clero en las cuestiones políticas

Nadie ignora que el clero debe abstenerse generalmente de intervenir en los asuntos meramente civiles, ajenos a su estado. El clero, por tanto, dejando a un lado las cuestiones civiles, debe buscar únicamente la salvación de las almas. Por esto, los Romanos Pontífices no cesaron nunca de exhortar a ambos cleros a seguir esta disciplina. Baste, sobre este particular, recordar lo que León XIII, de feliz memoria, escribía el día 10 de Diciembre de 1894 al Arzobispo de Tarragona, a raíz del Congreso de Católicos: «*Conviene, pues, que aquellos a quienes ha sido encargado el cuidado de las cosas sagradas*

se abstengan completamente de cuestiones civiles a fin de que no caigan sospechas en el ministerio de la Iglesia».

Esta norma de conducta no prohíbe, ciertamente, sentir especial afecto por lo que llaman *patria chica*, o Cataluña, y procurar su bien: pero prohíbe, indudablemente, que por amor a la propia región se quebranten las leyes canónicas y se niegue el amor a la Patria entera, esto es, a España, a la *patria grande*, y la fidelidad a los que legítimamente la gobiernan.

Ahora bien, consta que en muchas diócesis de Cataluña ambos cleros se han apartado, más o menos, de palabra o por escrito, de las citadas normas católicas.

Para corregir estos abusos esta Sagrada Congregación dispone se observen en lo futuro las siguientes reglas:

a) Los Obispos procurarán, por medio de la palabra y del ejemplo, exhortar al clero a cumplir su deber en asunto tan grave.

b) Cuidarán los mismos que por todos sean observadas las prescripciones de la Santa Sede acerca de la conducta del clero en las cuestiones políticas, llegando a imponer penas canónicas, si el caso lo requiere.

c) Vigilarán que nada se publique por el clero, sin la debida licencia de la autoridad eclesiástica, y ésta se negará a los escritos que no se ajusten a las normas canónicas arriba expresadas.

II

De la enseñanza del Catecismo

El Párroco, y el que hace sus veces, debe por razón de su cargo, ejercer la cura de almas a favor de todos sus feligreses, que no sean legítimamente exentos. Es, en efecto, evidente que son feligreses suyos también aquellos que, sin haber nacido dentro de la demarcación parroquial, tienen, sin embargo, en ella, su domicilio o cuasidomicilio, conforme a lo prescrito en el Código de Derecho Canónico (can. 464, par. I; 94, par. I.)

Ahora bien, la cura de almas importa, en primer lugar, la enseñanza del Catecismo, principalmente la que debe darse a los niños. Que la instrucción catequística debe hacerse, ciertamente, en la lengua materna, lo disponen tanto el Concilio Tridentino (Ses. XXIV, De Ref., Cap. 7) como los Sínodos Provinciales y los Acuerdos de los Obispos de Cataluña. A nadie extrañará una tal disposición, si se tiene en cuenta que la primera maestra de religión, dada por la naturaleza, es la madre cristiana a quien incumbe, con la ayuda de la gracia de Dios, enseñar a los hijos los rudimentos de la fe. Por ello, fácilmente se deduce que, contando, en nuestro caso, con feligreses de distintas lenguas, el Párroco o el que hace sus veces, debe, en la Iglesia, enseñar el catecismo, ciertamente en lengua catalana, a los niños de familias catalanas pero en castellano a los niños de familias castellanas.

Es indudable que todo aquello que se expone en el catecismo debe contribuir a incrementar la formación catequística, de tal modo que los niños aprendan cuanto antes las verdades de la fe y las buenas costumbres, con las cuales puedan llevar a la práctica una vida auténticamente cristiana. Entre los deberes que el ciudadano cristiano tiene que cumplir, están también aquellos que hacen referencia a su nación; aunque de la observancia de los mismos no se acostumbre a tratar en el catecismo. Sin embargo, si algo contrario a ello se hubiera propagado, sería oportuno incluir en el catecismo unas pocas y breves fórmulas que trataran del amor del ciudadano cristiano para con la patria *así la grande, como la pequeña*, y de la fidelidad que se debe a la legítima autoridad civil, absteniéndose por completo de toda alusión, clara o encubierta, a la política de rebelión contra la *patria grande*.

No faltan quienes sostienen que la enseñanza del Catecismo en las Iglesias, debe hacerse exclusivamente en lengua catalana. Es esta una razón que indudablemente debe aceptarse, si se trata de niños de familias catalanas que han aprendido la doctrina de la religión en catalán, y más exactamente, en la lengua catalana tradicional y popular, excluyendo la lengua modernizante o literaria, que el pueblo catalán ni usa ni comprende. De ningún modo puede aceptarse tal aserto, si se trata de niños familias castellanas, los cuales son numerosos principalmente en las ciudades, y concretamente en Barcelona. Huelga decir que a todos ellos se les debe de enseñar el Catecismo en lengua castellana. De ahí la oportunidad que se restablezca el uso de libros manuales que expongan la doctrina cristiana en ambas lenguas.

En resumen, esta Sagrada Congregación ordena lo siguiente:

- a) En la enseñanza del Catecismo, todos los párrocos cumplirán fielmente lo que a dicho propósito se prescribe en los sagrados cánones.
- b) En todas las parroquias se enseñará el catecismo en lengua castellana a los niños de familias castellanas.
- c) Se incluirán en el texto del Catecismo unas pocas y breves fórmulas, que el catequista explanará de viva voz y con mayor extensión sobre los deberes del ciudadano cristiano para con su patria, *la grande como la pequeña*, absteniéndose por completo de toda alusión, clara o encubierta, a la política de rebelión contra la *patria grande*.

En lo que se refiere al edicto de la ley civil, por el cual se prescribe que la enseñanza del Catecismo, en las escuelas elementales del Estado, debe darse en lengua castellana, cabe aclarar que el expresado edicto está ciertamente conforme con las leyes canónicas, si se trata de niños de familias castellanas; de ningún modo, empero, si se refiere a los niños de familias catalanas, a quienes, incluso en las escuelas, se les debe enseñar el Catecismo en la lengua tradicional y popular catalana.

En consideración, no obstante, a las peculiares circunstancias y al actual estado de cosas, aquel edicto podría, por supuesto, tolerarse, si se acordara

que la doctrina cristiana que en las escuelas se enseña, fuese un repaso fiel de la doctrina que se enseña en la iglesia.

III

De la predicación sagrada

En la explicación del Evangelio –que es misión peculiar del Párroco, conforme a la norma del canon 1344–, conviene emplear aquella lengua que hablan los fieles o que, por lo menos, entienden. En las parroquias bilingües, donde se encuentran ciertas familias que sólo entienden su lengua propia, el Evangelio deberá explicarse separadamente en cada una de las dos lenguas. Esto se hará, también, oportuna y fructuosamente aunque las familias restantes, además de la lengua que ellas hablan, entiendan o conozcan la lengua de los demás.

La lengua que los fieles entienden debe emplearse no sólo en la explicación del Evangelio sino también en las otras formas de sagrada Predicación (cf. can. 1347, par. 3).

De lo que debe tratarse en la predicación, claramente se deduce del canon 1347, par. 2. Es cosa que ha de observarse con rigor, de tal modo que nada de lo que se diga en las sagradas alocuciones, pueda referirse ni encubierta ni indirectamente a cuestiones meramente políticas, y en particular a la política de rebelión. Teniendo, sin embargo, los fieles, ciertas obligaciones para con su *patria, así la grande como la pequeña*, nada impide, y alguna vez podría ser incluso necesario –como en el caso de haber fomentado la revolución–, que los oyentes sean prudentemente instruidos acerca de la obediencia debida a las leyes y a la constitución del Estado.

Ahora bien, parece que, con frecuencia, ambos cleros se han apartado de estas normas canónicas.

Con el fin, pues, de eliminar en absoluto todos los abusos sobre esta materia, esta Sagrada Congregación establece las siguientes normas de conducta:

- a) Queda prohibido, de un modo absoluto, a ambos cleros el uso, en la predicación, de la lengua catalana modernizante o literaria, puesto que los mismos catalanes, con excepción de unos pocos, no la entienden.
- b) Se prohíbe igualmente en la predicación sagrada, bajo pena de aplicación de sanciones canónicas, hacer manifestaciones, ni aun veladamente, de rebelión política contra España.
- c) En las parroquias, principalmente en las ciudades, y de modo especial en las de Barcelona, en las cuales hay muchas familias castellanas que no entienden la lengua tradicional catalana, se ha de procurar que no les falte la explicación del Evangelio en la lengua castellana, en los domingos y en los demás días de precepto, de entre año. La prudencia aconseja que se dé la predicación del Evangelio en lengua catalana (si bien no abso-

lutamente necesaria), aun en los casos en que se supone que las familias catalanas entienden el castellano.

d) Los sermones de los triduos, novenarios y panegíricos predíquense en lengua castellana, conforme la antigua costumbre.

IV

De la lengua catalana

Consta por referencias que el clero de Cataluña, principalmente en estos últimos años, y en todas las diócesis, pero especialmente en Tarragona y Barcelona, se abstiene de aprender y cultivar la lengua castellana, de modo que puede afirmarse seguramente que en Tarragona la lengua castellana ha sido subrogada por la lengua catalana, no excluyendo aquellas Congregaciones Marianas que antes, en toda España, usaban la lengua castellana.

El principal instrumento de la difusión de la lengua catalana en las iglesias, en substitución de la castellana, es el «Foment de Pietat Catalana», con las obras por él fundadas, esto es, la Obra para el Fomento de las Misiones y de los Ejercicios Espirituales en Cataluña; la Obra del Culto, y la Obra de los Santos Evangelios. Ni falta quienes creen que el «Foment» es por su naturaleza eclesiástico y exento, por lo tanto, de la autoridad civil.

A fin de proveer aún en esta materia, la Sagrada Congregación:

a) Exhorta encarecidamente a todos los Obispos de Cataluña que procuren y solicitadamente vigilen que el clero añada al estudio privado de la lengua catalana el estudio, ya sea privado, ya público, de la lengua castellana, con el fin principal de poder cumplir rectamente los deberes espirituales para con los fieles castellanos que existen en su territorio.

b) Manda que en el «Foment» se suprima el epíteto «Catalana» de conformidad con el voto de los Obispos de Cataluña en la conferencia tenida el año 1923, con el cual voto estaba conforme la mente augusta de Benedicto XV, Pontífice máximo, el cual, si bien en el primer autógrafo había dejado dicho epíteto, en el segundo lo substituyó por el de «Cristiana».

c) Declara que la Santa Sede no está conforme con los que creen que el «Foment» está revestido de un carácter exclusivamente eclesiástico, ya que según sentencia de algunos Obispos de la región, se trata de una empresa editorial destinada a publicar obras y, por lo tanto, no exenta de la vigilancia de la autoridad civil.

Sírvase V. Exca. Rdma. procurar que todas las instrucciones antes expresadas lleguen lo más pronto posible a conocimiento del clero de su diócesis. Sírvase vigilar que sean fielmente observadas por todos, y dar cuenta, solícita y exactamente, a esta Sagrada Congregación, de los resultados obtenidos.

De V. Excia. Rdma. att° s. d.

D. CARDENAL SBARRETTI
Prefecto (firmado y rubricado)
 JULIO [SERAFINI] ob. tit. Lamosacen
Secretario (firmado y rubricado)

APÈNDIX DOCUMENTAL NÚM. 12

Minuta de la Secretaria d'Estat sobre la Qüestió catalana dirigida a la Congregació Consistorial. 1 d'octubre de 1928.

Minuta de la Secretaria d'Estat, del primer d'octubre de 1928, dirigida al secretari de la Congregació Consistorial, cardenal Carlo Perosi, perquè la seva Congregació elabori, arran de l'Informe final de la visita apostòlica del nunci Tedeschini a Catalunya, un decret sobre el capteniment del metropolità de la Tarraconense, cardenal Vidal i Barraquer, i dels seus sufraganis, dividits en dos grups en front del catalanisme.

ASV, *Arch. Nunz. Madrid*, 836, *fasc. 2*, ff. 57-60, minuta definitiva, còpia dactilografiada, porta data de l'1 d'octubre de 1928.

AA.EE.SS., *Spagna*, 1928, *pos. 589, fasc. 9*, ff. 73-75, minuta tota autògrafa del cardenal Gasparri, sense data (setembre 1928).

AA.EE.SS., *Spagna*, 1928, *pos. 589, fasc. 9*, ff. 71-72v, primera minuta dactilografiada, amb data del 25 de setembre de 1928.

AA.EE.SS., *Spagna*, 1928, *pos. 589, fasc. 9*, ff. 5-10., minuta segona no definitiva dactilografiada, amb afegitons del cardenal autògrafs del cardenal Gasparri, sense data (setembre de 1928).

AA.EE.SS., *Spagna*, 1928, *pos. 589, fasc. 9*, ff. 71-72v, segona minuta dactilografiada, amb data del 25 de setembre de 1928. Conté encara una correcció.

AA.EE.SS., *Spagna*, 1928, *pos. 589, fasc. 9*, ff. 80-83, minuta definitiva, còpia dactilografiada, amb data del 1er d'octubre de 1928. Porta un timbre que diu: *Da restituirsi alla S. C. degli Affari Ecclesiastici Straordinari (Allg. al N. 1186/30).*

1° Ottobre 1928

A Sua Eminenza Rev.ma
 IL SIGNOR CARDINALE PEROSI
 Pro-Segretario della S. C. de Concistoriale
 2146/28

E.mo e Rev.mo Signor Mio Oss.mo,

E' a tutti noto quanto in questi ultimi tempi siansi fatte vive le aspirazioni politiche della popolazione catalana in opposizione al Regno di Spagna, del quale fa parte la Catalogna. Come suole pur troppo accadere in simili circostanze, l'ardore della passione politica fu causa che abusi di ordine ecclesiastico né pochi né lievi si introducessero in Catalogna, sui quali è stata richiamata l'attenzione della Santa Sede, affinché colla sua autorità vi ponga opportuno rimedio. Naturalmente la Santa Sede deve prescindere da ogni considerazione politica e preoccuparsi soltanto di correggere i detti abusi, richiamando in vigore le prescrizioni canoniche. Per procedere però con la dovuta consueta prudenza, la Santa Sede volle inanzi tutti che da Monsignor Nunzio in Spagna venisse fatta sul posto una accurata Inchiesta; ed è così che ha potuto avere informazioni dettagliate ed oggettive. In base a queste Informazioni il Santo Padre ha ordinato ai diversi Dicasteri della Curia Romana di richiamare alla loro volta ciascuna sulla materia di sua competenza, l'attenzione dei singoli Vescovi della Catalogna sopra gli abusi segnalati, sicuro che i Prelati catalani per quella devozione sempre addimostrata verso la Suprema Autorità Pontificia, si faranno un dovere di correggerli a norma delle istruzioni che verrebbero loro trasmesse.

Ora gli abusi che devono essere corretti e che cadono sotto la competenza di codesta Sacra Congregazione, riguardano i Vescovi della Catalogna.

Tutti gli otto Vescovi della Provincia di Catalogna sono degni Prelati; nondimeno sono divisi in due gruppi. Al primo gruppo appartengono l'Arcivescovo di Tarragona, Em.mo Cardinal Vidal y Barraquer, Mons. Guitart, Vescovo di Urgell, e Monsignor Comellas, Administratore Apostolico di Solsona. Al secondo gruppo appartengono gli altri cinque Vescovi, cioè Mons. Miralles, Vescovo di Barcellona, Mons. Bilbao, Vescovo di Tortosa, Mons. Vila, Vescovo di Gerona, Mons. Irurita, Vescovo di Lerida e Mons. Perellò, Vescovo di Vich. *I primi tre formano una pigna, come dicono, cioè i due Vescovi sono sempre uniti coll'Arcivescovo; gli altri cinque sono più indipendenti dall'opinione del Cardinale: i primi sono catalanisti [doble subratllat] gli altri cinque sono più imparziali, benché il Vescovo di Barcellona, a causa dell'ambiente particolarmente difficile inclini fortemente a favore delle aspirazioni catalane [fragment subratllat amb llapis vermell en la còpia de la Nunciatura]*

Cotesta Sacra Congregazione esorti i Rev.mi Vescovi della Catalogna a predicare a tutti coll'esempio e colla parola l'amore alla patria sia piccola, cioè alla regione ove ciascuno è nato (nel caso nostro *Catalogna*), sia grande cioè alla nazione della quale la regione fa parte (nel nostro caso *Spagna*) con il dovuto rispetto ai poteri costituiti, guardandosi dal patrocinarne nuove forme politiche da dare alla Catalogna. In particolare al Clero raccomandi di tenersi al di fuori o al di sopra della politica, curando in egual modo il bene spirituale

di tutti coloro, siano essi catalani o castigliani, che la Divina Provvidenza per mezzo della Chiesa gli ha affidato.

Quanto agli studi del catalano e delle tradizioni catalane *essi sono certamente utili per il Clero, tanto più che come il popolo catalano per le sue industrie e i suoi commercii ha necessità di parlare una lingua conosciuta da per tutto fuori di Catalogna (come è la lingua castigliana) così conviene che il Clero si tenga almeno alla pari cogli altri colti cittadini* [Aquest fragment no figura en la minuta tota autògrafa del cardenal Gasparri i apareix ratllat en la primera, l'afegeix però el mateix Gaparri de la pròpia mà en la segona minuta] è necessario però che da questi studii esuli qualsiasi tendenza esclusivista e separatista.

Inoltre ricordi tanto all'Emo Cardinale di Tarragona quanto ai suoi Suffraganei, quali sono, a norma del diritto canonico, i rapporti fra il Metropolitano ed i suoi Suffraganei. Il Metropolitano non può intervenire negli affari delle diocesi suffraganee, che nei casi previsti nel can. 274 del Codice; al di fuori di questi casi il Metropolita nulla può nelle diocesi suffraganee ed il Vescovo di una Diocesi suffraganea nel governo della medesima è del tutto indipendente dal Metropolita. Perciò il Metropolita di Tarragona (e a più forte ragione il Vescovo di Barcellona) alle opere che vorrebbero introdurre, se così vogliono, nella loro diocesi, lasciando liberi gli altri Vescovi della Provincia di introdurla o no nella propria. Questo è il desiderio di alcuni Vescovi della Catalogna [*en la minuta tota autògrafa de Gasparri hi surt ratllat: cf. Rapporto pag. 227, i ja no surt enlloc més*] ed esso è perfettamente conforme alle disposizioni del diritto canonico.

Tanto comunico a Vostra Eminenza Rev.ma pregandola di volere redigere

un documento un documento da sottoporre al Santo Padre diretto a tutti gli Ordinari della regione catalana, rimanendo io a sua disposizione per tutti gli schiarimenti che potessero occorrerle ed anche per esibirle, qualora Vostra Eminenza lo desiderasse, la relazione di Monsignor Nunzio,

Profitto della circostanza per esprimerle i sensi della mia profonda venerazione con cui baciandole umilissimamente le mani mi confermo

di Vostra eminenza Rev.ma
Umil.mo Dev.mo Servitor vero

APÈNDIX DOCUMENTAL NÚM. 13

Decret de la Congregació Consistorial sobre la Qüestió catalana. Roma, 8 de febrer de 1929.

Decret la Congregació del Concili del 8 de febrer de 1929 dirigit al cardenal Vidal i Barraquer i als altres bisbes de la Tarraconense sobre llur propi capteniment, així com el de llur clergat davant del catalanisme, tant cultural com polític, i les atribucions de la conferència de bisbes d'aquella província, la qual ha de subjectar-se estrictament a les que li atribueix el dret canònic.

AHAT, *Francesc d'A. Vidal i Barraquer, caps D12, núm. 13*, Roma 8 de febrer de 1929, prot. 652/28, original signat i rubricat pel secretari de la Congregació, cardenal Perosi. Hi ha també una còpia mecanografiat, AHAT, *Ibid.*, *Capsa D 15, núm. 40*, còpia mecanografiada.

ACV, *Spagna 652/28*, còpia mecanografiada. Hi ha també minutes manuscrites i dactilografiades.

652/28

AD EMMUM. P. D. FRANCISCUM D'ASSISI VIDAL Y BARRAQUER
ARCHIEPISCOPUM TARRACONENSEM
CETERORSQUE RR. PP. DD. ANTISTITES
ECCLESISTICAE PROVINICIAE TARRACONENSIS.

Novissimis hisce temporibus in Catalaunaie regione motus quidam incoepisse ac invrevisse fertur, qui ideo uno verbo Catalanismus a quibusdam appellatur, quique ad novas etiam politici regiminis formas in eadem ipsa regione forte inducendas ac instaurandas dirigi videtur.

Apostolicae autem huic Sedi relatum est nonnullos quoque de clero motum

ipsum patrocinari, Episcopis ipsis, qui aliunde pietate ac zelo pastorali valde praestant, non solum silentibus, verum etiam, prout a quibusdam asseritur, quandoque aliquatenus, bono certo consilio, faventibus.

Quoad res ita sint quomodo deferentur profecto ab hac S. Congregatione non creditur: nihilominus si revera motus quidam politicus in ista regione existat, prout supra enunciatum est, haec S. Congregatio bonum beneficiumque duxit in mentem revocare Venerabilium Antistitium Catalauniae regionis quae iteratis tot vicibus Summi Pontifices passim docuere, ecclesiasticos nempe viros, politicis factionibus a se repulsis, pacem promovere, ordinem custodire, “subiectionem... sive regi... sive ducibus (I Petr, II, 13)” iubere, fraternam concordiam tutari, aditum ianuamque funestis dissentionibus ocludere pro viribus et pro auctoritate satagere debere, ne deficiat caritas in qua summa vis est pastoralis ministerii. Quae omnia gravibus complectabatur verbis Leo XIII ven. mem. Litteris Encycl. “*Cum multa sint*” diei 8 Decembris 1882 ad Hispanorum Episcopos, alloquens: “Profecto sacerdotes tradere se penitus partium studiis, ut plus humana, quam ecclesiastica curare videantur, non est secundum officium.”

His autem dictis, ne putetur clerum non posse utiliter linguam traditionesque Catalauniae regionis excolere, cum etiam tueri liceat, sed honeste tamen legitimeque, modo idest ne studia haec caritati ac iustitiae repugnent, nec ordini rite constituto obstare quodammodo videantur.

Praesenti demum arrepta occasione haec S. Congregatio opportunum quoque censet eosdem Antistites enixe in Domino rogare ut ordo in sacris canonibus statutus (can. 334 & 1; 335 & 1; 336 & 1, 2; 274) rite servetur in iis disponendis ac agendis quae, sive circa materiam de qua in praesenti agitur, sive generatim circa aliud quodlibet ecclesiasticae disciplinae punctum, necessaria vel opportuna videantur.

Confidit autem haec S. Congregatio ut Antistires Catalauniae regionis, qua devotione ac reverentia erga Apostolicam Sedem semper laudabiliter praestiterunt, huius S. Congregationis consilia prompto animo acceptent fideliterque, si casus ferat, impleant.

Datum Romae, ex aedibus S. Congregationis Consistorialis, die 8 Februarii 1929.

Carolus Card. Perosi Secretarius.
[*Signat i rubricat*]

MUNTANYOLA, *Cardenal de la pau* 627-628.

SAGRADA CONGREGACIÓN CONSISTORIAL
Núm. 652 /28

Al Emmo. P. D. Francisco de Asís Cardenal Vidal y Barraquer, Arzobispo de Tarragona y a los demás RR. PP. DD. los Obispos de la Provincia Eclesiástica de Tarragona.

Se dice que en estos últimos tiempos ha empezado y se ha desarrollado en la región de Cataluña un movimiento, que algunos llaman catalanismo y que parece tiende a introducir y establecer formas nuevas, aun en orden político, en la misma citada región.

También ha sido comunicado a esta Santa Sede Apostólica que algunos eclesiásticos favorecen este movimiento, y con todo, los Obispos, que, por otra parte, sobresalen por su piedad y su celo pastoral, no sólo callan, sino que, según afirman algunos, a veces, un tanto con buena intención, se han puesto de su parte.

No cree esta Sagrada Congregación que las cosas sean tales cuales han sido delatadas; con todo, si en esta región existe algún movimiento político como arriba ha sido descrito, esta Sagrada Congregación ha considerado bueno y provechoso recordar a los Venerables Obispos de la región de Cataluña lo que tan repetidas veces los Sumos Pontífices enseñaron, a saber: Que los eclesiásticos, rechazando todo partido político, según sus fuerzas y autoridad han de promover la paz, guardar el orden, mandar se obedezca al Rey y a los Gobernantes, defender la concordia fraternal, y cerrar puertas y ventanas a las perjudiciales disensiones, a fin de que no falte caridad, que es la fuerza mayor del ministerio pastoral. Todo lo cual, con graves palabras hablando a los Obispos españoles, expresaba León XIII, de feliz memoria, en la Encíclica «Cum multa sint» publicada el 8 de diciembre de 1882. A la verdad, que el que los sacerdotes se entreguen por completo a las ambiciones de partido, hasta el punto de que parece cuidan más de las cosas humanas que de las eclesiásticas, esto no está conforme con su ministerio.

De lo que dicen, no se deduce que el clero no pueda útilmente cultivar la lengua y las tradiciones de la región de Cataluña, las cuales también es lícito defender, con tal que se haga en modo digno y legítimo, a saber, sin que estos estudios ofendan la caridad o la justicia, ni se opongan en nada al orden legítimamente establecido.

Aprovechando esta ocasión juzga también oportuno esta Sagrada Congregación rogar encarecidamente en el Señor, a los mismos Obispos que se guarde fielmente lo mandado en los Cánones (Ca, 334, I; 335, I; 336, I y II; 327) al obrar o dar disposiciones tanto en la materia de que ahora se trata como en cualquier otra de la disciplina eclesiástica, sobre la que sea necesario u oportuno legislar.

Confía esta Sagrada Congregación que los Obispos de la región de Cataluña aceptarán y si es necesario cumplirán los consejos de esta Sagrada Congregación con aquella devoción y reverencia que siempre laudablemente tuvieron a la Sede apostólica.

Dado en Roma, en la Sede de la Congregación Consistorial, el día 8 de Febrero de 1929.

Carlos, Cardenal Perosi
Secretario

(firmado y rubricado)

APÈNDIX DOCUMENTAL NÚM. 14

Minuta de la Secretaria d'Estat sobre la Qüestió catalana dirigida a la Congregació per als Religiosos. 1 d'octubre de 1928.

Minuta de la Secretaria d'Estat del primer d'octubre de 1928 adreçada al prefecte de la Congregació per als Religiosos, cardenal Camillo Laurenti, perquè la seva Congregació adopti, arran de l'Informe final de la visita apostòlica del nunci Tedeschini a Catalunya de 1928, les mesures oportunes per a una visita dels superiors generals dels jesuïtes, dels caputxins i de l'abat general dels benedictins de la Congregació de Subiaco a llurs religiosos de Catalunya.

ASV, Arch. Nunz. Madrid, 836, fasc. 2, ff. 31v.-37, minuta definitiva, còpia dactilografiada, porta data de l'1 d'octubre de 1928.

AA.EE.SS., *Spagna, 1928, pos. 589, fasc. 9, ff. 64-70*, minuta tota autògrafa del cardenal Gasparri, sense data (setembre 1928).

AA.EE.SS., *Spagna, 1928, pos. 589, fasc. 9, ff. 38-43*, primera minuta dactilografiada, amb data del 25 de setembre de 1928.

AA.EE.SS., *Spagna, 1928, pos. 589, fasc. 9, ff. 60-62v*, minuta definitiva dactilografiada, amb data d'1 d'octubre de 1928, rubricada pel cardenal Gasparri. Conté encara correccions d'una altra mà.

Minuta definitiva [escrit a mà]

1° Ottobre 1928

A Sua Eminenza Rev.ma
IL SIGNOR CARDINALE LAURENTI
Prefetto della S. C. dei Religiosi
2146/28

E.mo e Rev.mo Signor Mio Oss.mo,

E' a tutti noto quanto in questi ultimi tempi siansi fatte vive le aspirazioni politiche della popolazione catalana in opposizione al Regno di Spagna, del quale fa parte la Catalogna. Come suole pur troppo accadere in simili circostanze, l'ardore della passione politica fu causa che abusi di ordine ecclesiastico né pochi né lievi si introducessero in Catalogna, sui qua li è stata richiamata l'attenzione della Santa Sede, affinché colla sua autorità vi ponga opportuno rimedio. Naturalmente la Santa Sede deve prescindere da ogni considerazione politica e preoccuparsi soltanto di correggere i detti abusi, richiamando in vigore le prescrizioni canoniche. Per procedere però con la dovuta consueta prudenza, la Santa Sede volle innanzi tutti che da Monsignor Nunzio in Spagna venisse fatta sul posto una accurata inchiesta; ed è così che ha potuto avere informazioni dettagliate ed oggettive. In base a queste informazioni il Santo Padre ha ordinato ai diversi Dicasteri della Curia Romana di richiamare l'attenzione alla loro volta ciascuno sulla materia di sua competenza, l'attenzione di chi di dovere [escrit a mà sobre un text comú als altres decrets romans i que deia dei singoli Vescovi della Catalogna] sopra gli abusi segnalati, sicuro che *le persone in parola [igual que el cas anterior, damunt dels mots i Prelati catalani]* per quella devozione sempre addimostrata verso la Suprema Autorità Pontificia, si faranno un dovere di correggerli a norma delle istruzioni che verrebbero loro trasmesse.

Gli abusi da togliere e che cadono sotto la competenza di cotesta S. Congregazione riguardano alcuni *Istituti religiosi*. Alcuni religiosi in Catalogna si sono lasciati cogliere dalla passione politica e fanno del catalanismo sino all'esagerazione contrariamente allo spirito del proprio Istituto [sic] Merita per importanza e per effetti il primo posto la Compagnia di Gesù. Principali esponenti delle idee catalaniste nella Compagnia in Catalogna sono il P. Casanovas nel *Foment de pietat catalana*, il P. Pijoan nel *Foment* e nelle opere da esso dipendenti, il P. Bolos, il P. Lorens in Gerona, il P. Serra in Lerida, successore del P. Vallet nell'opera degli Esercizi parrocchiali. Più e più volte si sono fatte rimostrare ai Superiori Maggiori contro questi Padri, che, secondando le aspirazioni politiche catalaniste, compromettono la tradizionale apostolicità della benemerita Compagnia. *Noi*, diceva a Mons. Nunzio il P. Valdepires dei Domenicani di Barcellona, *non abbiamo fra i nostri inconvenienti, perché quando vediamo che qualcuno pende da quel lato lo mandiamo alle nostre case di America [subratllat en la minuta definitiva]* Non hanno fatto e non fanno lo stesso i sempre prudenti e sempre preveggenti PP. Gesuiti in Catalogna. Il P. Bolos fu posto anche in carcere per le sue imprudenze commesse nella predicazione, ma fu subito posto in libertà dal Capitano Generale alla sola condizione che i Superiori lo mandassero fuori di Catalogna, ed i Superiori lo mandarono a Manresa, ove il P. Bolos ricevette lo stesso Capitano Generale che vi si era recato a visitare il Santuario.

I RR. PP. Cappuccini sono unanimemente denunziati come catalanisti; i principali indiziati sono il P. Michele de Esplugas, il P. Ruperto, il P. Antonio. Ma di Barcellona e il P. Evangelista da Montagut. Nel 1917 vi furono le elezioni politiche e provinciali, vi presero parte attiva (consigliando le famiglie) il P. Michele e il P. Ruperto e vi presero parte in senso catalanista. Nello stesso anno ebbero luogo le *Juntas de Defensa* con carattere rivoluzionario in Pompeya, convento dei PP. Cappuccini in Barcellona; due volte si riunirono nel Convento il Sig. Cambò e il Colonnello Marques, notorii capi catalanisti, insieme al P. Roberto e queste riunioni furono ciò che più contribuì a creare al Convento la fama di separatista.

Ma i più spiccati catalani separatisti sono i PP. Benedettini di Monserat. Il celebre monastero è il centro dell'ideale catalano e il foco dal quale emanano le tendenze estreme oggi più in voga in Catalogna. Nel Monastero prima vi erano Padri Castigliani e Padri Catalani; attualmente sono tutti catalani con lievi eccezioni, le quali per giunta non si ammettono senza prima firmare un documento di accettazione [aquests mots apareixen afegits a mà sols en la primera i segona minutes, seguides a més d'aquests altres: completa dello statu quo attuale] attualmente tutto in catalano, eccetto che il pubblico chieda il castigliano, come in occasione di prime comunioni, matrimonii, etc., insomma la lingua ufficiale in Monserrat prima era il castigliano, ora è il catalano. Del resto per convincersi che il Monastero professa il catalanismo separatista, basta leggere le conclusioni approvate dalla Lega Espiritual de Nuestra Señora de Monserrat, riferite da Monsignor Nunzio nell'Alleg. 3 del suo Rapporto [tot aquest fragment és subratllat en llapis vermell en la còpia de la minuta definitiva de la Nunziatura de Madrid]

E' necessario che la S. Congregazione dei Religiosi corregga una situazione così anormale, richiamando i Religiosi politicanti allo spirito del loro Istituto che deve tenersi al di sopra e al di fuori di ogni politica. In data 25 Aprile 1913 Monsignor Nunzio in Spagna (certamente per ordine ricevuto dalla Santa Sede e per mezzo della S. Congregazione dei Religiosi o direttamente dalla Segreteria di Stato) inviò una circolare per inculcare che i religiosi non si mischiassero in politica e per reprimere il Bizcaiterrismo dei Religiosi Vascongati separatisti e il catalanismo. Questa circolare non sortì l'effetto desiderato. Nello stato attuale delle cose sarebbe più prudente e più efficace una visita del Superiore Generale dei Gesuiti, del Superiore Generale dei Cappuccini e dell'Abbate Generale dei Benedettini di Subiaco (dal quale dipende il Monastero di Monserrat) alle loro case di Catalogna, visita fatta non simultaneamente dai tre, ma con qualche intervallo fra l'una e l'altra, visita fatta per ordine del Santo Padre con istruzioni precise e facoltà speciali e col segreto del S. Uffizio. L'esempio dei PP. Domenicani citato sopra serve di norma ai Visitatori, nominalmente, se è possibile, all'Abate di Subiaco per rapporto all'attuale Abate di Monserrat, che è la causa principale della situazione nel Monastero. Egli ripeta chiaramente ai Religiosi di Monserrat

ciò che disse loro lo stesso Abate del Monastero cioè che continuando nella loro politica separatista mettono in pericolo la stessa esistenza del Monastero.

In particolare la Sacra Congregazione richiami l'attenzione del Superiore Generale della Compagnia di Gesù sull'Opera degli Esercizi parrocchiali, affidata ai PP. della Compagnia. Quest'Opera fu fondata nel 1923 dal P. Vallet S. J. e da allora prese uno sviluppo considerevole. Il P. Vallet volle che negli Esercizi parrocchiali si usasse esclusivamente il catalano: o *predicate in catalano*, diceva egli, o *non predicate*. Ed anche attualmente si fa lo stesso, ben che in verità oggi si vada introducendo qualche muta in castigliano, ma gli stessi PP. della Compagnia, seguaci del P. Vallet, fanno del tutto per boicottare queste mute in castigliano. In seguito il P. Vallet uscì o fu dimesso dalla Compagnia, non ricevuto finora da alcun Vescovo. Perciò la S. Congregazione dica apertamente al Superiore Generale a) che dalla predicazione degli esercizi parrocchiali deve essere escluso il P. Vallet; la sua predicazione sarebbe scandalosa specialmente per ecclesiastici, tanto più che la sua condotta ha lasciato molto a desiderare ed è forse per questo che fu dimesso dalla Compagnia; b) che la Santa Sede non approva la esclusione del castigliano nella predicazione degli esercizi; questi devono essere predicati o in catalano o in castigliano a seconda dell'uditorio e non vi è ragione per la quale debbano essere esclusi i castigliani. Sembra impossibile che i tanto benemeriti Padri della Compagnia non comprendano una cosa tanto evidente.

Del *Foment de pietat catalana* al quale si interesano pure i Padri della Compagnia, se ne occupa la S. Congregazione del Concilio

Tanto comunico a Vostra Eminenza Rev.ma pregandola di volere redigere un documento da sottoporre al Santo Padre diretto a *tutte le persone cui spetta provvedere [a mà, afegits sobre uns altres mots precedents, gli Ordinari della regione catalana]* rimanendo io a sua disposizione per tutti gli schiarimenti che potessero occorrerle ed anche per esibirle, qualora Vostra Eminenza lo desiderasse la relazione di Monsignor Nunzio.

Profitto della circostanza per esprimerle i sensi della mia profonda venerazione con cui baciandole umilissimamente le mani mi professo

Dell'Eminenza Vostra Rev.ma

Umil.mo

Dev.mo Servitor vero

[signada i rubricada pel cardenal Gasparri en la primera minuta]

